

A
2-399

C-36-R.3.

27-8

27-9

Libro	DA
Folio	A
Libro	2
Folio	
Libro	399

~~ONT~~
~~ONT~~
~~ONT~~

1841 200 1000 1000

7-16

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15

19-7-16

~~THE~~
~~LIBRARY~~
~~OF THE~~
~~UNIVERSITY OF~~
~~CHICAGO~~

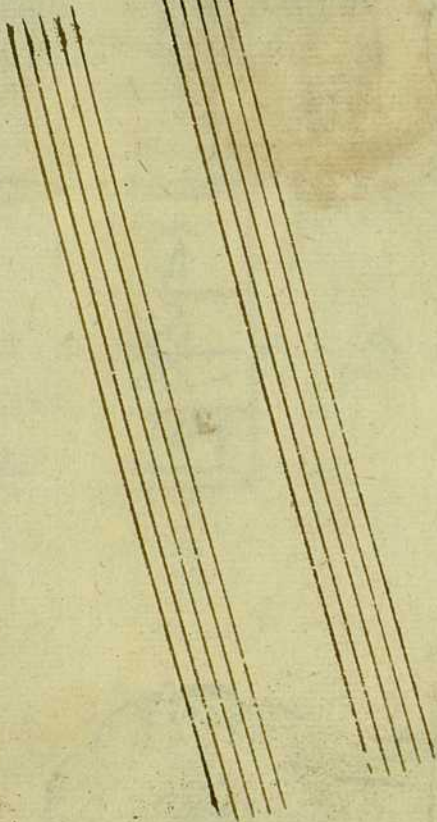
1916

C

2

4

DE RATIONE
D I C E N D I.
S I V E

- I. Aphthonij Sophistæ Progymnasmata.
II. De Conscribendis Epistolis.
III. De Rhetoricâ Facultate Libri tres.

*Opus ex Optimis Rhetoribus collectum, & in brevissimam
formam dilucidamque digestum.*

Accessit nunc primùm Ars tractandorum Animi Affe-
ctuum, Universæ Oeconomia Sapientiæ,
& alia nonnulla.

AUCTORE

P. BARTHOLOMÆO ALCAZAR S. J.
Murciano;

*Olim in Scholis Regijs Collegij Casarei Matritensis
Publico Eloquentiæ Professore.*

AD EXCELL. D. D.

COMITEM DE PALMA, MARCHIONEM DE
Montes-Claros, &c.

Anno

1683.

CUM PRIVILEGIO.

Matriti, ex Typographio Jo. Garciae Infançonis.

C

L

A

///

EXCELLENTISSIMO PRINCIPI,

AC D. D. LVDOVICO ANTONIO
FERNANDEZ PORTOCARRERO BOCA-
NEGRA MENDOZA ET LVNA,
Comiti de Palma, Marchioni de Montes-Claros,
Regi à Cubiculis Bellique Consilijs, olim in litto-
rali Regni Granatensis Tractu Generali
Armorum Duci, &c.

P. BARTHOLOMAEVS ALCAZAR S. J. S. & F.

 Rincipibus Viris (COMES EX-
CELLENTISSIME) necessa-
riam esse Eloquentiam (non so-
lùm ijs, qui pacis in tranquillita-
te Reip. clavum tenent; sed ijs prætereà, qui
vel expeditiones militares in Castris tra-
stant, vel in Aula bellica negotia expediunt)
testantur quotquot de Rebus publicis benè
constituendis præcepta tradiderunt. Sanè
Cicero Eloquentiæ ipsius facillè Princeps
(lib. 4. de Fin.) maximo illis asserit ornamento
esse. Emmanuel autem Paleologus Impera-
tor Constantinopolitanus filium monens (in

Comment. de Bono Principis) Rectè, ait, facies, Charissime Fili, si ita virtuti studeas, ut Eloquentiæ studia nullo modo negligas: cum & simpliciter ut utilia sunt; sic & ad res utiles atque bonas plus adiumenti, quàm vlla res alia, mea quidem opinione, afferunt. Leo etiam Imperator (de Bellic. Appar.) Plus, aiebat, necessaria est Imperatori exercitus Eloquentia, quàm infirmo Medicus. Idem bonos causarum Patronos in Militibus accensebat. (L. Advocati. C. de Advoc.) Non enim, inquit, solos nostro Imperio militare credimus, qui gladijs, & clipeis, & thoracibus nituntur; sed etiam Advocatos. Militant namque causarum Patroni, qui gloriose vocis confisi munimine laborantibus spem, vitam, & posteros defendunt. Vnde patet Milites & Oratores, Aulam & Castra, quodam inter se quasi communi cognationis vinculo contineri. Profectò Acroama est Euripideum,

Orationem conficere omnia vi sua,

Quæcunque ferrum hostile posset consequi.

Nulla igitur (Auctore Onofandro in Strateg. C. I.) Resp. aut Exercitum sine Imperatore, aut

Im-

Imperatorem absque Eloquentia mittat. Respon-
dent & Auctorum testimonijs, clarissimo-
rum Virorum exempla, qui vel magnorum
Exercituum Duces Eloquentiam excolue-
runt, vel in Aulico Magistratu ingentes,
Eloquentiæ vi, tumultus compescuerunt.
Philippus namque Macedoniae Rex non mi-
nores res Oratione, (referente Polien. lib. 4.)
quàm prælio confecit; ac magis sibi placuit,
si quam verbis esset adeptus victoriâ, quàm
si quos armis in suam potestatem redegis-
set: quippe horum partem sibi milites ven-
dicare existimabat; illa ad suam vnus lau-
dem pertinere. Romani Imperij primus as-
sertor Iulius Cæsar quæ præclarissimè inter-
diu gladio gerebat, stylo noctu elegantissi-
mo æternitati consignabat. Magnus quoque
Pompejus (fortuna, non causa, Cæsare mi-
nor) in vtraque gladij, studijque gloria ex-
celluit. Quid referam Pharsalium Thucy-
didem, hospitemque Atheniensium, civem
oratione sua continentem? Quid Periclem,
qui Suadæ an lenocinio, an fulgure? eorum-
dem Remp. suo arbitrio egit, ac versavit?

C
Quid Epaminodam Thebanum, qui contra
Lacedamonas, linguæ illecebris, Græcorum
animos, quò voluit, traduxit? Quid M. Popi-
lium Rom. Cos. qui plebìs contra Patres
concitationem oratione sedavit? Mitto Me-
nenum Agrippam, Furium Camillum,
P. Scipionem, Germanicum, Othonē, alios,
qui militum seditiones eloquio composue-
runt. Te vnum non præteribo, prior fami-
liæ tuæ ductor Cicero, cuius Togæ Arma,
cuius Linguæ Laurea cōcessit; quem Patriæ
Parentem primūque Conservatorem ple-
nis Rom. Resp. vocibus conclamavit: Qui,
difficillimis temporibus, flexaminæ Suadellæ
viribus ac præsidio vsus, Tyrannidem affe-
ctantem molientemque Catilinam retudi-
sti, ex Vrbe deiecisti, ad pernitiem vltimam
perduxisti; Clodij vim ac furorem repressi-
sti; Antonianorum cohortes, an catevas? in
omnia strepitu ac terrore armorum inva-
dentes, ex Vrbe proscripisti. Vsque adeò
Eloquentia dominatur in animis, decet-
que Principes Viros, vt quos illustres re-
pererit, maiestate sua decoret; quos au-
tem

tem ignobiles, illustrissimos reddat. Verumtamen Poëtam nasci, Oratorem (si ve Sagatus ille futurus sit, si ve Togatus) Rhetoricæ præceptis fieri adiuvarique; vulgata omnium in ore sententia pervagatur. Quamobrem (EXCELLENTISSIME PRINCEPS) cum Te apud Gotholanicos sexennium integrum multo cum strenuitatis Tuæ plausu dimicasse; apud littorales vero Granatenses Arma summo cum Imperio rexisse; pridemque in Catholici Regis nostri Aula ad summa Belli negotia adscitum in Consilium cerno, atque ingenio ubique ac prudentia præcellentem intueor & suscipio: Has meas Rhetorices præceptiones in epitomen (veluti Illidem in nucleo) coarctatas, Tuorumque bellicorum munerum haud alienas, Tibi offero, ad dedico: ut Tuo patrocinio tutiores, Tuo nomine commendatiores evadant, Tuaque PALMA triumphent. Multi anni iam sunt, quod tuam erga me benignitatem experior: quam ingratitude nis situ squalere non patiar. Meas igitur

C
hasce quoque lucubrationes (licet exiles)
benignus excipito, quas in me beneficiorum à Te (PRINCEPS BENIGNISSIME) collatorum mnemosynon perpetuum esse desiderio; vti & æternum obſervantiæ ad-
verſus Te meæ monumentum. VALE.

Facultas Provincialis.

DIDACVS HYACINTHV^S DE TEVAR *Præpoſitus Provincialis Societatis Jeſu in Provincia Toletana, poteſtate ad id mihi facta à R. A. P. N. Præpoſito Generali Jo. PAVLO OLIVA, facultatem facio, ut liber inſcriptus DE RATIONE DICENDI, &c. à P. BARTHOLOMAEO ALCAZAR noſtra Societati Theologo compoſitus, & juſdem Societatis gravium doctõrumque hominum judicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Matriti in noſtro Collegio Imperiali 11. die menſis Septembris, Anni 1681.*

Didacus Hyacinthus
de Tevar.

Locus & Sigilli.

Cenſura R. P. Petri de Fompoſa è Societate Jeſu, in Collegio Imperiali Scholarum Humaniorum
Præſecti.

JVſus legi tria iſthæc de Ratione dicendi Opuscula à P. BARTHOLOMAEO ALCAZAR è noſtra Societate cõpoſita: vbi diligenter quidem, acutè, breviter, & dilucidè totius Rhetoricæ artis præcepta, mirâ quadam, & paucis ſolitâ conjunctione complectitur. Ut omnibus, quotquot ea præ manibus habuerint (ſive illi Candidati Eloquentiæ ſint, ſive iam pridem Laureâ donati)

comæ

compendio multo, atque studij & operæ pretiò existi-
mem profutura. Non illa morum probitati, non Ecce-
lesiæ dogmatibus adversari; imò verò luce dignissima ef-
se censeo, Salvo, &c. Matrini in nostro Collegio Impe-
riali Societatis Jesu 13. Septembris, Anni 1681.

Petrus de Fomperosa.

FACULTAS ORDINARII MATRITENSIS.
Imprimatur.

D. D. *Ant. Paschasius.*

Jo. Alvarez de Llamas,
Notarius.

Judicium R. P. Joannis Cortes Ossorio è Societate Jesu, Sa-
cra Theologia Professoris, & in Supremo S. Inquisitionis
Senatu Propositionum Fidei Censoris.

M. P. S.

DE mandato Regij Senatús vidi, & perlegi hanc Rhetorices brevem Epitomen, præclaris Eloquentiæ documentis instructam, in qua Auctoris peritia ita discantium vtilitati stylum attemperavit, vt ea, quæ in abstrusioris Oratoriæ arcanis delitescencia tyronibus inaccessa latebant, quasi è latebris deprompta, & in claram lucem exhibita, vel rudioribus facilia, indeque magis profutura luculenter proponantur. Sed quamvis hoc opusculum fusiori commendatione dignum appareat; quia tamen præstat eius compendiosam methodum imitari, quàm longum sermonem effundere; breviter dixisse sufficiat selectioribus præstantissimorum Oratorum & Rhetorum præceptis esse refertum, concinnâ brevitate compactum, dilucidâ claritate conspiciuum, atque eis exemplis ornatum, vt longè absit, quòd Christianæ Pietati & probis moribus obsit, quin potius rectæ puerorum educationis religiosum studium ostendat,

C
dat, adeò, vt in eo elucubrando, non magis Præceptor
attenderit docere suos Auditores benè dicere, quàm
benè agere. Quapropter, si facultas cōcedatur, vt typis
mandetur, & in lucem prodeat: studioforum commodi-
tati, & vtilitati publicæ consultum fore videtur. Matriti
in Collegio Imperiali Societatis Jesu 24. Septembris
1681.

Joannes Cortes Ossorio.

SYMMA PRIVILEGII.

CAROLI II. Hispaniarum Regis Catholici Diplo-
mate cautum est, nequis hunc *De Ratione dicendi*
Librum, præter P. BARTHOLOMAEI ALCAZAR S. I.
Schelis Humanioribus Collegij Imperialis Matritensis Præfe-
ti voluntatem imprimat; eum, qui secus faxit, gravi
pœnâ mulctandum: vt latius patet in autographo Ma-
triti per Gabr. Arestium referendato.

ERRATA SIC CORRIGE.

Pagina 19. lineâ penult. *Celcissima*, lege, *Celsissima*.
lin. vlt. *Optimares*, lege, *Optimates*. P. 31. l. 27. ne-
gligentiam, lege, negligentia. P. 37. l. 15. *sim*, lege, *sin*.
P. 59. l. 3. *amare*, lege, *amare*. P. 72. l. 9. *Quareris*, lege,
Querere. P. 119. l. 19. *catera*, lege, *cateras*. P. 153. lin. vlt.
pruina. *Spargitur*, lege, *pruina Spargitur*. P. 157. l. 1. fel-
citate, lege, *felicitati*. P. 172. l. 11. *fit*, lege, *sit*.

Hic Liber cui titulus est, *De Ratione Dicendi*, &c. Au-
ctore PATRE BARTHOLOMAEO ALCAZAR, correctis his
mendis, suo respondet Autographo. Matriti 16. De-
cembris anni 1687.

D. Martinus de Ascarza,

Corrector Generalis, &c.

SYMMA TAXAE.

Fussu Reg. Consil. Liber hic senis, in singulas 8. folior. phi-
lyras, maravedijs taxatus est.

LEC.

LECTORI S.

SEXENNIVM iā est, ex quo primūm prodijt in publicū
 hāc mea tripartita dicendi ratio: vbi ita brevī mul-
 ta complecti animus fuerat, vt Rhetorices cādīdātī sine
 temporis ærisve dispendio, ea omnia reperirent, quæ vt
 Oratorē à primis eloquendi incunabulis ad summa Fori
 Christiani Rostra evehere possent, apta aut necessaria
 viderētur. Utque votis facilius, securius etiam, conatus
 responderent; Celebriorum Artis Magistrorum Ari-
 stotelis, Ciceronis, Quintiliani, Aphthonij, Cypriani,
 Causini, Vossij, Pelleterij, Pomeij, Bravi, Macropedij,
 aliorumque voluminibus accuratā sedulitate perlectis,
 ea mihi ex singulis (haud pudet sanè fateri per quos
 profecerim) præcepta exemplaque deprompsi, quæ op-
 portuniore, cōcisiora, clarioraque fore existimavi: quo-
 rum opportunitate necessitati Scholasticorum, concii-
 sione egestati & tempori, claritate intelligentiæ provi-
 derem. An scopū attigerim, nescio: clausissem, me her-
 cle, *Totum in Exiguo*, quod Magni Artificis esse, aiebat
 Seneca. Hoc saltē scio, laborem meum viris cætero-
 qui doctrinā, ingenio, iudicioque præditis non displic-
 uisse: quorum vbi primūm ad manus pervēnit, missis
 aliorum (quibus utebantur ad tradendam Eloquentiā)
 libris, hunc meum qualemcumque discipulis commen-
 dāunt, atque in Scholas invexerunt. Ergo cū, distra-
 ctis iam prioris editionis exemplaribus, iterum prælo
 committere opus sit; legi iterum, sæpiusque, vt limatiū
 evaderet: aliqua mutavi, alia emēdavi, nonnulla disper-
 sim adjeci, totum opus in Libros, & Capita distinxī; tra-
 ctandorū Animi Affectuum Artem, prius omissam, in-
 ferui; vti & variam Locorum Communium ex Cicero-
 ne supellectilem, ad vberiora amplificationum exēpla, &

no-

nostro Caussino collectam atque digestam: addidi Uni-
versæ Oeconomiam Sapientiæ, tandemque duos Indi-
ces, alterum Opusculorum Librorum & Capitum, alte-
rum Alphabeticum Rerum selectiorum. Tu, LECTOR,
siquid erravero, benignus ignoscito; siquid placuerit,
non mihi, sed Luminum Patri adscribito; benè feliciter-
que vtere, & Vale.

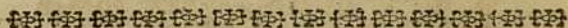
INDEX

INDEX

OPUSCULORUM, LIBRORUM, ET CAPITUM.

APHTHONII PROGYMNASMATA.

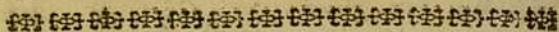
Cap. 1. De Fabula. Pag. 1.	Cap. 8. de Laude. 10.
Cap. 2. de Narratione. 3.	Cap. 9. de Vituperatione. 10.
Cap. 3. de Chria. 4.	Cap. 10. de Coparatione. 11.
Cap. 4. de Sententia. 5.	Cap. 11. de Æthopæja. 12.
Cap. 5. de Refutatione. 6.	Cap. 12. de Descriptive. 13.
Cap. 6. de Confirmatione. 7.	Cap. 13. de Thesi. 14.
Cap. 7. de Loco Communi. 8.	Cap. 14. de Legislatione. 16.

DE CONSCRIBENDIS EPISTOLIS.

Cap. 1. De Epistole natura & generibus, stylo & ordine partium. 17.	§. 2. Commendatitia. 26.
Cap. 2. Epistole Salutatio. 18	§. 3. Conciliatoria. 27.
Cap. 3. Epistole Exordium, Propositio, Confirmatio, & Conclusio. 20.	§. 4. Consolatoria. 28.
Cap. 4. Salutatio & Resalu- tatio per alios. 20.	§. 5. Dedicatoria. 29.
Cap. 5. Valedictio, Loci Tem- porisque notificatio, & Chi- rographum. 22.	§. 6. Dehortatoria. 29.
Cap. 6. Postscriptum, & In- scriptio à tergo. 23.	§. 7. Deprecatoria. 30.
Cap. 7. Epistolarum Forma, seu species. 25.	§. 8. Disputatoria. 31.
§. 1. Accusatoria. 25.	§. 9. Dissuasoria. 31.
	§. 10. Excusatoria. 31.
	§. 11. Expostulatoria. 32.
	§. 12. Exprobratoria. 33.
	§. 13. Expurgatoria. 33.
	§. 14. Gratiarum actrix. 34.
	§. 15. Gratulatoria. 35.
	§. 16. Hortatoria. 36.
	§. 17. Imperans. 37.
	§. 18.

§. 18. <i>Impetratoria.</i>	37.	§. 26. <i>Objurgatoria.</i>	42.
§. 19. <i>Indicativa.</i>	38.	§. 27. <i>Officiosa.</i>	43.
§. 20. <i>Investiva.</i>	38.	§. 28. <i>Petitoria.</i>	43.
§. 21. <i>Focosa.</i>	39.	§. 29. <i>Prohibens.</i>	44.
§. 22. <i>Lachrymosa.</i>	39.	§. 30. <i>Suassoria.</i>	45.
§. 23. <i>Laudatoria.</i>	40.	§. 31. <i>Valedictoria.</i>	45.
§. 24. <i>Monitoria.</i>	41.	§. 32. <i>Vituperatoria.</i>	46.
§. 25. <i>Narratoria.</i>	41.		

DE RHETORICA FACULTATE.

LIBER I.

DE INVENTIONE.

Cap. 1. *Natura, Officium, Finis, & Materia Rhetorica.* 47.

Cap. 2. *Partes & Auxilia Rhetorica.* 49.

Cap. 3. *De Inventione & Locis Oratorij generatim.* 50.

Cap. 4. *De Locis Insitis.* 51.

Cap. 5. *De Locis Remotis.* 55.

Cap. 6. *Quarratione eruantur Argumenta è Locis Rhetoricis.* 56.

Cap. 7. *Ars tractandorum Animi Affectuum.* 59.

§. 1. *Amor.* 60.

§. 2. *Odium.* 60.

§. 3. *Desiderium, & Fuga.* 61.

§. 4. *Gaudium, seu Latitia.* 61.

§. 5. *Tristitia, seu Dolor.* 62.

§. 6. *Spes.* 63.

§. 7. *Desperatio.* 63.

§. 8. *Metus, seu Timor.* 64.

§. 9. *Audacia, seu Confidentia.* 64.

§. 10. *Ira.* 65.

§. 11. *Mansuetudo, seu Clementia.* 65.

§. 12. *Misericordia.* 66.

§. 13. *Indignatio.* 66.

§. 14. *Invidia.* 67.

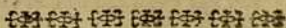
§. 15. *Æmulatio.* 68.

§. 16. *Pudor & Verecundia.* 68.

§. 17.

§. 17. Gratia.	69.
§. 18. Monita quedam pro apta Affectuum tractatio- ne.	69.
Cap. 8. De Amplificatione, per quam Motus Animo- rum concitantur.	71.
Cap. 9. Varia Locorum Com- muniū ex Cicerone super- lex, ad uberiora Amplifica- tionum exempla, notatis nu- meris. (ex Nicol. Cau- sino.	73.
Cap. 10. De Inventionē Ge- neris Exornativi.	84.
§. 1. Dei Opt. Max. atque Virtutis Laus.	84.
§. 2. Laus Persona genera- tim.	85.
§. 3. Laus Persona per Æta- tis & Dignitatis discrimi- na.	87.
§. 4. Laus Animalis.	89.
§. 5. Laus Facti singula- ris.	90.
§. 6. Laus Artis & Scien- tia.	92.
§. 7. Regionis & Insula, Vr- bisque Laus.	92.
§. 8. Ædificij Templique Laus.	93.
§. 9. Arboris, Fluminis, Mō- tis, Læti, Temporisque Laus.	94.

Cap. 11. De Inventionē Ge- neris Deliberativi.	95.
Cap. 12. De Inventionē Ge- neris Judicialis.	98.
Cap. 13. Oeconomia Sapien- tæ universæ, pro Materia dicendi methodicè inve- niendæ.	199.

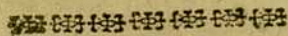

LIBER II.

DE DISPOSITIONE.

Cap. 1. De Exordio.	112.
Cap. 2. De Narratione.	115.
Cap. 3. De Confirmatione, & Confutatione.	116.
Cap. 4. De Peroratione.	120.
Cap. 5. Species, Inventio, & Dispositio Orationum Ge- neris Exornativi.	121.
§. 1. Panegyricus.	121.
§. 2. Oratio Nuptialis, seu Epithalamium.	122.
§. 3. Genethliacum.	124.
§. 4. Oratio Lustrica.	125.
§. 5. Epiniciū.	126.
§. 6. Petitio.	127.
§. 7. Eucharisticum.	128.
§. 8. Inauguratio Princi- pis.	129.
§. 9. Creatio Dædæmonis.	129.
§. 10.	

§. 10. <i>Institutio Magistratus.</i>	130.
§. 11. <i>Stemmatum Praxis.</i>	131.
§. 12. <i>Nuncupatio.</i>	132.
§. 13. <i>Prosphonema.</i>	132.
§. 14. <i>Apobaterium.</i>	133.
§. 15. <i>Propempticum.</i>	133.
§. 16. <i>Epibaterium.</i>	134.
§. 17. <i>Legatio.</i>	135.
§. 18. <i>Oratio Funebri.</i>	135.
§. 19. <i>Apotheosis.</i>	138.
Cap. 6. <i>Species Generis Deliberativi.</i>	138.
Cap. 7. <i>Species Generis Judicialis.</i>	139.
Cap. 8. <i>Paradigmatum Index pro Epistolis & Orationibus omne genus per Imitationem elaborandis, ex Optimis Auctoribus decerp- tus, & alphabetico ordine digestus.</i>	139.

LIBER III.
DE ELOCUTIONE, ME-
moriam, & Pronuntiatione.

Cap. 1. <i>De Triplici dicendi stylo.</i>	148.
Cap. 2. <i>Verborum electus.</i>	149.
Cap. 3. <i>De Tropis.</i>	150.
Cap. 4. <i>De Figuris genera- tim.</i>	154.
Cap. 5. <i>Figura per adjectio- nem.</i>	155.
Cap. 6. <i>Figura per detra- ctionem.</i>	156.
Cap. 7. <i>Figura per vocum similitudinem.</i>	157.
Cap. 8. <i>Figura Sententia- rum.</i>	158.
Cap. 9. <i>De venusta partium Orationis Collocatione, & Structura.</i>	166.
§. 1. <i>Verborum ordo.</i>	166.
§. 2. <i>Verborum junctura.</i>	170.
Cap. 10. <i>De Incisis, Mem- bris, & Periodis, atque de Numero Periodico.</i>	170.
Cap. 11. <i>Qua ratione Peri- dus impleatur, seu de Ver- borum Amplificatione.</i>	173.
Cap. 12. <i>De Memoria.</i>	176.
Cap. 13. <i>De Pronuntiatio- ne.</i>	179.

F I N I S.

APHTHONIJ SOPHISTÆ

PROGYMNASMATA.

PROOEMIUM.

EA sunt minora dicendi præludia, quibus diu multumque versatos oportet esse adolescentes prius, quam accedant ad justam Orationem pertractandam. Quæ quidem tribus hisce versibus comprehenduntur:

*Fabula, narratur, chria, sententia, futat,
Confirmat, locus haud privus, laus, crimina, confert,
Fictio, descriptum, thesis, ac inductio legum.*

Hoc est: 1. Fabula. 2. Narratio. 3. Chria. 4. Sententia. 5. Confutatio. 6. Confirmatio. 7. Locus communis. 8. Laudatio. 9. Vituperatio. 10. Comparatio. 11. Ethopœia. 12. Descriptio. 13. Thesis. 14. Legislatio. Ex quibus, 1. 3. 4. 13. & 14. sunt generis deliberativi: 8. 9. 10. 11. generis demonstrativi: 2. 5. 6. 7. 12. generis iudicialis.

CAP. I.

DE FABULA.

FABULA est sermo falsus veritatis speciem effingens. Sub cuius commentitio verborum cortice veritas semper aliqua, & utilis sensus delitescit. Vnde, ficta quidem eius narratio est, sed vera eius significatio.

Fabularum triplex est genus RATIONALE, MORALE,

A

&

UNIVERSITARIA

& MIXTVM. *Rationalis* fabula est illa, qua quidpiam dictum, aut factum ab homine, Angelo, vel Deo comminiscimur. *Moralis* est ea, qua belluas, aut res ratione carentes loqui, vel aliquid agere fingimus, earum morem, naturam, & indolem imitando. *Mixta* est illa, quæ ex Rationali, & Morali componitur; id est, qua homines cum belluis sermocinari finguntur.

Oportet autem veritatem illam sub Fabula delitescentem, plerumque verbis exprimere: quod si effeceris initio ante Fabulæ narrationem, dicitur *Prefabulatio*, vel *Promythion*; si post absolutam narrationem Fabulæ, dicitur *Affabulatio*, vel *Epimythion*.

Fabula verò amplissimè dilatarì potest ab his capitibus.

1. *Ab auctoris laude*: eius nempe, qui Fabulam illam effinxit, cuius ingenium, prudentiam, aut mores celebrabis.

2. *A Prefabulationis expositione*: illam scilicet veritatem pluribus verbis explicando, quam auctor per Fabulam innuere, vel significare voluit.

3. *A Natura, Indole, & Moribus* illius rei, vel personæ, de qua Fabula fingitur; illa omnia exponendo de scribendoque.

4. *A Narratione facti*, circa quod fabula instituitur; illud pluribus circumstantijs vestiendo, varièque verifando.

5. *A Sermocinatione*: nimirum loquelam, & sermonem tribues rebus illis vel personis, quæ in Fabulam inducuntur; eiusmodi tamen, ut ab earum natura non abhorreat, sed quæ vterentur, si voce atque ratione valerent.

6. *A Comparatione*: Factum vel dictum eius, de quo Fabula est, conferes cum alterius dicto vel facto, idque vel æquale, vel maius, vel minus esse ostendes.

7. *A Contrario* dicto, vel facto alterius rei vel personæ, à cuius utilitate vel honestate, prioris inutilitas vel turpitudō (seu vice versa) magis elucescat.

8. *A Cōclusionē*: colligendo breviter quid ea Fabula doceat, quod ad prudentiam spectet, & ad hominum mores rectè conformandos; cum brevi exhortatione ad id, quod ibi honestum potissimè proponitur.

CAP. II.

DE NARRATIONE.

NARRATIO est expositio rei factæ, vel tanquam factæ. Dividitur autem in Poëticam, Historicam, & Civilem.

POËTICA est, quæ habet expositionem rei fictæ; quæ tamen fieri potuerit. Est autem triplex. 1. *Dramatica & Mimetica* (hoc est *Activa & Imitativa*) quæ res fictas non verbis enarrat, sed, quasi gerantur, Personis & Actionibus imitatur & exprimit. V. g. *Comædiæ*. 2. *Exegetica*, seu *Enarrativa*, vel *Enuntiativa*, qua verbis duntaxat res à Poëtis fictæ referuntur. 3. *Mixta*, qua partim sermone, partim actione res ficta describitur.

HISTORICA est, quæ ab ætatis nostræ memoriâ remotæ rei gestæ expositionem continet.

CIVILIS est, quæ ab Oratoribus in forensibus controversijs, causisque judicialibus assumitur.

Dilatatur NARRATIO, si circumstantijs amplificetur, à qua personâ, & à quo tempore, quoque loco, quo modo, quo instrumento, qua denique causâ factum aliquid sit, diligenter exponatur.

Virtutes eius sunt quatuor. 1. *Claritas*, seu *Perspicuitas*. 2. *Brevitas*. 3. *Probabilitas*, seu *verisimilitudo*. 4.

4
APHTHONII
Suavitas & electorum verborum proprietas. Super
quibus vide inferius *Rhetor. lib. 2. cap. 2.*

CAP. III.

DE CHRIA.

CHRIA est commemoratio, seu explanatio facti alicuius, vel dicti, vel utriusque simul, certis capitibus comprehensa. Dicta autem est Chria à verbo Græco, quod *usum* significat: nam valde utilis est ad hominum mores & vitam probè instituendam. Triplex igitur est Chria: alia VERBALIS, quæ in verbis sita est: alia ACTIVA, quæ in actione aliqua consistit: alia MIXTA, quæ & actionem & verba comprehendit. V.g.

VERBALIS. *Isocrates aiebat, doctrinæ radicem amaram, esse; fructus verò dulces.*

ACTIVA. *Pithagoras interrogatus, quanta esset hominum vita: postquam se brevè conspiciendum præbuit, se se abscondit; brevitate vite motus conspectu illo momentaneo.*

MIXTA. *Diogenes, cum puerum lascivientem vidisset, illius pedagogum baculo percussit, adiiciens hæc verba verberibus: siccine puerum tuæ curæ commissum instituis?*

Capita verò, quibus Chria dilatatur, hæc sunt:

1. *A laude auctoris Chriæ; ut quò maior loquentis vel agentis auctoritas fuerit, eò maioris sint ponderis eius dicta vel facta.*

2. *Ab explicatione facti seu dicti, quod per Chriam amplificandum suscipimus.*

3. *A causa: aliquam afferendo dicti vel facti, quod Chriæ materiam præbet.*

4. *A contrario: docendo quid mali, vel etiam (si ita res postulet) boni, ex facto vel dicto contrario obveniret.*

5. *A simili*: propositum argumentum similitudine quapiam illustrando; quæ ab arboribus, fructibus, mari, sole, multisque alijs rebus duci solet.

6. *Ab exemplo*: aliquod ad rem, quam intēdit Chria, stabiliendam adducendo, quod ab historijs cū sacris, tum humanis, peti potest.

7. *A testimonio*: rem propositam Scriptoris alicuius auctoritate confirmando.

8. *Ab epologo*: quæcumque dicta sunt, brevi aptaque comprehensione, concludendo, quæ exhortationem, si res honesta fuerit, aut, si turpis, detestationem contineat.

CAP. IV.

DE SENTENTIA.

SENTENTIA est Oratio dictum quoddam, quod ad hortandum, dehortandumve pertineat, breviter exponens. Differt à Chria: nam hæc interdum etiam in facto, illa verò semper in dicto consistit: insuper Chria semper habet additam personam vel facti vel dicti; *Sententiam* sine persona efferri fas est.

Est autem multiplex *Sententia*.

1. **EXORTANS**, quæ ad aliquid hortatur & incitat. V.g. *Alium silere quod voles, primus sile.* Sen. in Hippol.

2. **DEHORTANS**, quæ ab aliquo malo nos avocat. V.g. *Serum est cavendi tempus in medijs malis.* Idem in Thyeste.

3. **ENVNTIANS**, quæ rei cuiuspiam naturam nobis demonstrat. V.g. *Facilis descensus Averni, &c.* Virg. 6. Æn.

4. **SIMPLEX**, quæ vnum, simplicemque sensum habet. V.g. *Vicit & superos Amor.* Sen. in Herc. Oet.

5. COMPOSITA, quæ plures sensus complectitur. V. g. Ovid.

*Donec eris felix, multos numerabis amicos;
Tempora si fuerint nubila, solus eris.*

6. PROBABILIS, quæ rem verosimillimam effert. V. g. *Quales amicos quisque habeat, talem scias.*

7. VERA, quæ rem certam enuntiat. V. g. *Vbiq; mors est.* Sen. in Thebaide.

8. HIPERBOLICA, quæ rem videtur augere supra veritatem, vel infra minuere. V. g. *Nulla, quàm lingua, pestis est deterior.*

Sententia igitur dilatatur eisdem omnino capitibus, quibus Chriam dilatari diximus. Nimirum

1. Ab encomio, seu laude.	5. A similitudine, seu Parabola.
2. Ab expositione dicti.	6. Ab exemplo.
3. A Ratione, seu causa.	7. A testimonio veterum.
4. A contrario dicto.	8. Ab epilogo.

CAP. V.

DE REFUTATIONE.

REFUTATIO est rei alicuius propositæ reprehensio, & infirmatio. Non sunt refutanda ea, quæ planè sunt vera. V. g. *Quod natum est, poterit mori.* At ne quæ ea, quæ planè sunt falsa, & incredibilia. V. g. *Soli felices sunt improbi.* Sed ea, quæ dubiæ sunt fidei, & in utrâque partem detorqueri possunt. V. g. *Filius manus suas paterno sanguine cruentavit.*

Dilatatur autem Refutatio ab his plerumque capitibus.

1. Ab invectiva, seu vituperatione eius, qui sententiam refutandam dixit, cuius ingenium & prudentiam minues, mores carpes, & in invidiam vel contemptum adduces.

2. *Ab expositione sententiæ illius*: quam per paraphrasin clarius expones; expositamque his, quæ sequuntur, capitibus subvertes.

3. *Ab obscuro*: rem, dices, incertam esse, & incerto capite in vulgus emanasse; nulloque solido, aut veroniti fundamento.

4. *Ab incredibili*: id quidem fidem omnem superare; contra opinionem maximè peritorum hominum esse, contra consuetudinem, contra historiam, &c.

5. *A non possibili, & repugnante*: rem naturæ adversari; neque fortunæ, aut ingenij viribus fieri posse.

6. *Ab indecoro, & non coherente*: id quidem conditionem & dignitatem personæ non decere; legibus & moribus civitatis non congruere; pietatem erga Deum & homines violare; dedecus, ignominiam, & malam apud cordatos vir os existimationem asferre.

7. *Ab inutili*: in ea re nihil utilitatis, & plurimum incommodi inesse, fuisse, aut fore.

8. *Ab epologo*: quo ex dictis falsum illud esse appareat, quod reprehenditur.

CAP. VI.

DE CONFIRMATIONE.

CONFIRMATIO est rei propositæ asseveratio, & comprobatio. Sed illa res planè manifesta esse non debet. V. g. *Homines rationis sunt participes*. Neque penitus incredibilis. V. g. *Homines volant*. Sed quæ ancipitem habeant opinionem, & in utram partem libet trahi possint. V. g. *Dido amoris impatientia sibi ipsæ mortem conscivit*.

Dilatatur Confirmatio eadem ratione, totidemque capi-

tibus, quibus Refutatio; sed contrarijs, omninoque oppositis. Nempe

1. *Ab encomio auctoris.*

5. *A facili.*

2. *Ab expositione rei.*

6. *A coherente, & decen- te.*

3. *A manifesto.*

7. *Ab utili.*

4. *A verosimili.*

8. *Ab epilogo.*

CAP. VII.

DE LOCO COMMUNI.

LOCUS COMMUNIS est Oratio, qua bona, aut mala, quae alicui rei insunt, aut personae, augentur, & amplificantur. Dicitur autem Communis, quod omnibus, qui eius rei, qua de agitur, participes sunt communiter attribui possit. V. g. Si in Caini parricidium, in Iudae avaritiam, in Iudaeorum perfidiam inveharis; eadem oratio in omnes vel parricidas, vel avaros, vel perfidos cadere valebit. Pari etiam ratione, si Abrahami obedientiam, Iobi patientiam, Davidis poenitentiam laudibus efferas; eadem laus omnibus vel obedientibus, vel patientibus, vel poenitentibus congruere poterit.

Loci ergo Communis dilatandi methodus haec esto.

1. *Ab exordio;* quod totum in vituperationem personae, quae flagitium id commiserit, impendetur.

2. *A contrario;* ostendes quale quantumque bonum sit virtus contraria.

3. *Ab expositione;* vitium illud pluribus exaggerabis.

4. *A comparatione;* illud conferes cum vitijs alijs, & gravius esse ostendes.

5. *Assumptio;* hoc est, à consilio, mente, & fine, quo id vitium patratum est. Id, inquires, satagebat, ut imperium solus occuparet, ut in ceteros dominaretur, &c.

6. *A digressionē coniecturali*: in antea actam eius vitam excurre, & ex hoc vno crimine coniectura de patrat alijs ab ipso, vel in posterum patrandis, capietur.

7. *Ab exclusionē misericordiæ*: tantum, dices, crimen sine maiori flagitio remitti non posse: nullum veniæ locum esse relictum, &c.

¶ *Vt autem supplicium à Iudicē adversus reum extorqueas; ab his capitibus argumenta sumes*:

1. *A iusto*. Iustum id esse, vt pœnam ille ferat, quam, &c.

2. *A legitimo*. Nihil esse legibus magis congruum, quàm, vt, &c.

3. *A facili*. Nullo negotio id perfici posse, &c.

4. *Ab utili*. Id Reipublicæ bono conducere, &c.

5. *Ab honesto*. Nihil rationi cōvenientius esse, quàm debitas ab illo pœnas exigere, &c.

6. *Ab eventuro*. Ex eius supplicio, eventura civibus omnia bona: Remp. in statum pristinum revocatum iri, &c.

¶ Quæ contra *Vitium*, eadem illa capita valent omnia, si qua *Virtus* ornanda sit, & celebranda: singula in contrarium sensum accipiendo. Quod postquam eviceris, Iudicem, vel Principem ad præmium viro illi concedendum excitabis, per sex illa supplicij extorquendi capita, commodè deflexa.

¶ *Loci Communis* sedes in *Oratione* post *Confirmationem* est commodissima. V. g. Postquam *homicidam* conviceris, *homicidium* insectabere; postquam *fortem* virum aliquem ostenderis, *fortitudinis* præstantiam prædicabis: quò huius viri dignitas magis elucescat, & scelerato illi maior invidia concitetur. Nullum igitur habet *exordium*, nisi *exercitationis* causa, cùm dilatatur: quia peractæ iam (vt dixi) *argumentationi* subijcitur.

CAP. VIII.

DE LAUDE.

LAUS est Oratio res bonas amplificans, quæ certa alicui personæ, vel rei, inesse dicuntur. Differt à Loco communi, quòd hic viro laudato præmium quærit, Laus verò sistit in rei celebratione. Porro laudantur Deus, Angeli, homines, bruta animantia, planta, locus, tempus, res denique omnes. Laus autem ab his præcipuè capitibus extendi potest.

1. *Ab exordio:* quod vndelibet, modò ad rem faciat, peti valet.

2. *A tempore præterito:* vbi natio, patria, genus, & parentes laudandi sunt; & si quod vaticinium, vel portentum natalitij diem antecesserit.

3. *A tempore præsentii:* nempe à bonis fortunæ, corporis, & animi eius, qui laudatur, à rebus gestis, honoribus, &c.

4. *A tempore consequenti:* scilicet, à funeris pompâ, bonorum luctu, desiderio defuncti, honestâ famâ, ingenij monumentis, siquæ reliquerit, &c.

5. *Ab epilogo:* voto & precationi quàm simillimo.

¶ *Hæc rudi penicillo expressimus, de eodem argumento pro rei dignitate oportuniùs tractaturi Rhetor. lib. 1. cap. 10.*

CAP. IX.

DE VITUPERATIONE.

VITUPERATIO est Oratio, res malas amplificans, quas certe alicui personæ, vel rei inesse contendimus. Differt à Loco communi, quòd hic poenas à

Iudice exposcit, & supplicia; illa verò tantum habet nudum convitium, & flagitiosos homines maledictis laceſcit. Veruntamen poſſunt (iure, vel iniuriâ) vituperari ea omnia, quæ laudibus exornari poſſunt. Iſdemque capitibus *Vituperatio* dilatatur, quibus *Laus*, ſed in contrarium ſenſum mutatis.

CAP. X.

DE COMPARATIONE.

COMPARATIO eſt Oratio res duas, vel plures inter ſe conferens, ex quarum collatione altera maior, vel minor, vel æqualis alteri oſtendatur. Comparantur autem

1. *Similia ſimilibus.* V.g. Leo Leoni: Homo homini.
2. *Diverſa diverſis.* V.g. Fidelis amicus cani: Homo providus formicæ.
3. *Bona bonis.* V. g. Sapientia fortitudini: Iuſtitia pietati.
4. *Mala malis.* V.g. Ebrietas adulterio: Furtum ſacrilegio.
5. *Bona malis.* V.g. Sapientia ſtultitiæ: Pax diſcordiæ.
6. *Mala bonis.* V.g. Gula temperantiæ: Prodigalitas liberalitati.
7. *Minora maioribus.* V.g. Muſca Elephanto.
8. *Maiora minoribus.* V.g. Gygas Pygmæo.

Cadunt autem in *Comparisonem* omnia, quæ laudari, aut vituperari poſſunt: vt *perſona, res, facta, dicta, &c.* Nô tamen comparanda ſunt minuta quæque minutis. V. g. *Cæſaris dextra cum dextra Pompeij: Ciceronis os cum ore*
De-

Demosthenis, naves cum naribus, &c. Sed tantum quæ præcipua in utraque re, vel persona sint, magisque illustra.

In *comparatione* dilatanda ijs locis uteris, è quibus *laus*, aut *vituperatio* duci potest, pro natura rerum, quæ comparantur.

CAP. XI.

DE ETHOPOEIA.

ETHOPOEIA est Oratio, qua persona nota, vel ficta, ut *vivens*, seu *mortue*, mores, vel affectus, vel utraque exprimuntur. Ergo appellatur

ETHOPOEIA strictè sumpta, cum persona nota est, vel *vivens*. V. g. Si *Andromache* funus *Hectoris* lamentaretur.

IDOLOPOEIA, cum persona mortua inducitur. V. g. Si *Hectoris* idolum, vel simulacrum *Andromachen* solantis induceres.

PROSOPOPOEIA, cum persona ficta est. V. g. Si *patricia*, resp. vel quævis alia res rationis experts loquens fingitur.

PASSIVA, cum affectus, & motus animi, quos *Passiones* vulgus indigitat, imitatur. V. g. Si *Hecuba*, subversam *Troiam*, lamentaretur.

MORALIS, cum mores depingit. V. g. Si *rusticus* primum navim videret, quid diceret?

MIXTA cum mores, & affectus representat. V. g. Quæ oratione *Achilles* uteretur, occisso *Patroelo*, cum pugnare decrevisset?

SIMPLEX, cum secum quisque loquens fingitur. V. g. Quibus sibi ipse *Scipio* verbis de *Carthagine* victoriam gratularetur.

DVPLEX, cum loquens alijs inducitur. V. g. Qualia verba apud Senatum, Populumque Romanum, super eodem faceret argumento?

INFINITA; cum persona certa non determinatur. V. g. Quomodo avarus quispiam quæstus diminutionem sui deploraret?

FINITA, cum certa persona subiungitur. V. g. Qua imprudentia in Magdalene vnguenti alabastrum Iudas invehetur.

Dilatatur igitur *Ethopæia* per tempus præsens, præteritum, & futurum.

1. *Præsens*: instantis fortunæ recenset permutacionem, ærumnas, calamitates, & infortunia, quibus affligimur, vel bona, quibus fruimur.

2. *Præteritum*: Hæc bona, vel illas ærumnas cum superioribus confert (seu proprijs, seu alienis) bonis, vel ærumnis.

3. *Futurum*: rerum eventus; bonorum, vel malorum fines adducit: item consilia pro conservandis prosperis, vel remedia pro levandis adversis.

¶ Curandum maximè est, ut *Decorum* servetur: nam alia verba senem prudentissimum decent; alia iuvenem lascivientem; alia gaudentem; alia tristem; alia imbellem militem; alia bellicosum Imperatorem. *Item*, aliter Leo, aliter Vulpes, aliter Asinus loqueretur, si loqui posset.

CAP. XII.

DE DESCRIPTIONE.

DESCRPTIO est Oratio, qua tota rei imago ita depingitur verbis, ut non describi, sed geri præ oculis videatur. Describuntur personæ, loca, tempora, res.

denique omnes: sed diversam tamen nomenclationem sortiuntur.

1. *PROSOPOGRAPHIA* est descriptio personæ veræ. V. g. Alexandri M.

2. *TOPOGRAPHIA* est descriptio veri loci. V. g. Urbis, montis, regionis, fluminis, portûs, villæ, hortorum, amphitheatri, fontis, specûs, templi, luci, &c.

3. *COSMOGRAPHIA* est descriptio mundi; *GEOGRAPHIA* terræ, *HYDROGRAPHIA* maris; *CHOROGRAPHIA* regionis; *CHRONOGRAPHIA* temporis. V. g. Noctis, diei, auroræ, crepusculi, veris, æstatis, autumnii, hyemis, &c.

4. *PROSOPOTHESIA*, descriptio personæ fictæ. V. g. Virtutis, Famæ, Honoris.

5. *TOPOTHESIA* est descriptio ficti loci. V. g. Domûs Caci. *Æn.* 8. Regiæ Solis. *Metam.* 2. Sedis Somni. *Metam.* 11. Domûs famæ. *Metam.* 12. &c. Sic *COSMOTHESIA* descriptio est ficti mundi; *GEOTHESIA*, fictæ terræ; *HYDROTHERSIA*, ficti maris; *CHOROTHERSIA*, fictæ Regionis; *CHRONOTHERSIA*, ficti temporis.

Persona describitur à totius corporis habitu, & à locis laudis, vel vituperationis, vel comparationis.

Res ab antecedentibus, & quæ in ipsis rebus insunt, quæque ex ipsis solent provenire. V. g. Urbis expugnatio.

Loca, & *Tempora*, à rebus, quæ in ipsis vel continentur, vel fiunt.

CAP. XIII.

DE THESI.

THESIS est Oratio, qua res aliqua generatim consideratur, vel disquiritur: quam Cicero *Propositum*, & *Consultationem* appellat. Differt à *Loco communi*, quòd hic manifestam, sive convictam rem exaggerat.

rat; *Thesis* verò dubiam rem ad trutinam vocat.
Est autem *THESIS* quadruplex.

1. *CIVILIS*, quæ ad solam actionem refertur. V. g. An bellum sit gerendum? An navigare oporteat?

2. *SPECVLATIVA*, quæ sola rei cognitione contenta est. V. g. An plures sint mundi? An Sol sit maior terrâ?

3. *SIMPLEX*, quæ unum disquirat. V. g. An sit declamandum?

4. *DVPLEX*, quæ plura examinat. V. g. An potius ex codice, quàm memoriter sit declamandum?

Differt *Thesis* ab *Hypothesi* (quam Cicero *Causam*, vel *Controversiam* appellat) quòd *Thesis* propositio est generalis, nullis circumscripcta limitationibus. *Hypothesis* verò est particularis & finita, quæ à circumstantiis personæ, loci, temporis, vel similium limitatur. V. g. Quæstio hæc [*An bellum sit gerendum?*] *THESIS* est: quia universalis est, & infinita. Illæ autem quæstiones [*An Hispani adversus Saracenos sint bellaturi? An bellandum sit in Asia, an in Africa? An pedestribus, an equestribus copiis sit concertandum?*] *HYPOTHESES* sunt; quia omnes finitæ sunt.

Dilatatur *Thesis* hisce capitibus.

1. *Ab exordio.*

5. *A facili.*

2. *Ab expositione Quæstionis.*

6. *Ab obiectionum refutatione.*

3. *Ab honesto.*

7. *Ab epilogo.*

4. *Ab utili.*

8. *Ab hortatione.*

¶ Quòd si quis in oppositam partem inclinet, capitibus etiam oppositis utetur.

CAP. XIV.

DE LEGISLATIONE.

LEGISLATIO est Oratio, qua legem aliquam vel approbamus, vel reprehendimus. Est autem Lex (inquit Cicerō) ratio summa insita à natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibetque contraria.

Dilatatur autem Legis comprobatio

1. A legislatoris laude.	6. Ab utili.
2. Ab expositione legis.	7. A facili.
3. A contrario.	8. Ab objectionum solutione.
4. A legitimo.	9. Ab epilogo.
5. A iusto.	10. Ab hortatione.

¶ Cùm verò reprehendenda Lex est; loca sumuntur superioribus contraria.

DE CONSCRIBENDIS

EPISTOLIS.

CAP. I.

DE EPISTOLÆ NATVRA , GENERIBVS , STYLO,
& ordine partium.

EPISTOLA est sermo absentis per literas ad
absentem.

Triplex autem est Epistolarum genus.
NEGOTIALE ; quod negotia continet , vt
certiores fiant de rerum statu ij , ad quos
mittitur. **MORALE** ; quo benevolentiae , amoris , humani-
tatis , aut virtutis cuiuspiam significandae causa vti so-
lemus. **MIXTVM** ; quo res partim morales , partim nego-
tiales tractamus.

Alij Epistolas dividunt in *Vulgares* , *Familiares* , &
Graves. **VVLGARES** appellant eas , quibus certiores ab-
sentes facimus , si quid est , quod eos scire , aut nostra ,
aut ipsorum , aut etiam aliorum interfit. **FAMILIARES** ,
sive *Jocosas* ; quibus fabulae , facetiae , scommata , & id ge-
nus ioci , aut de re domestica quidpiam , aut quidquid
denique in buccam (quod aiunt) venerit , continetur.
GRAVES , quibus res serias , ad Religionem videlicet ,
Deum , Remp. Theologiam , & bonas artes , attinentes
complectimur.

EPISTOLARVM STYLVS purus, & simplex esse debet; interdum tamen maiorem elegantiam, concinnitatemque verborum, pro gravitate personarum, quibus mittuntur, vel rerum, quibus de agitur, habere potest.

ORDO certus nullus potest præscribi, qui in conscribenda Epistola servari debeat: diversimodè enim solet confici, & mutari eius forma, pro diversitate rerum, & personarum. Hæ tamen partes assignari non incongruè possunt: *Salutatio, Exordium, Confirmatio, Conclusio, Salutatio & resalutatio per alios, Valedictio, Loci Temporisque notificatio, Chirographum, Postscriptum, & Inscriptio à tergo.*

CAP. II.

EPISTOLÆ SALVATIO.

SALVATIO est brevis Oratio, qua benè alicui precamur. Id autem fiebat ab antiquis præponendo in nominandi casu nomen eius, qui scribebat, nomini (quod in dandi casu collocabant) eius, ad quem Epistolam mittebant. Hunc in modum in Epistolæ fronte:

M. Cicero Trebatio salutem, vel S.

M. T. Cicero Ser. Sulpitio salutem dicit, vel S. D.

M. T. Cicero M. Rutilio salutem plurimam dicit, vel S. P. D. Cicero Attico S.

M. T. C. IMP. L. Paulo, Cos. Designato S. P. D.

M. T. C. Imp. L. Paullus Cos. S. P. D.

M. T. C. Imp. C. Cassio Proquaest. S. P. D.

M. T. C. D. Bruto, Imp. Cos. Des. S. P. D.

Tullius, & Cic. & Q. Q. Tironi Humaniss. & Opt. S. P. D.

M. Tullius Cic. Pater, & Fil. & Q. Q. Tironi S. D.

M. T. C. S. P. D. C. Memmio.

M. Lepidus Imp. Iter. Pont. Max. S. D. Sen. Pop. Pl. Q. R.

M. Lepid. Imp. Iterum, Pont. Max. M. T. C. S. P. D.

Cic. Fil. Tironi suo Dulciss. S. P. D.

Q. C. M. Ciceroni Fratri, S. P. D.

Tullius Tironi suo, S. P. D.

Nostra verò tempestate iste salutandi modus omit-
titur, nisi cum Epistolæ typis mandandæ sunt; tunc au-
tem interdum dignitatis eorum, ad quos scribimus, ra-
tionem habentes, nostrum, modestiæ gratiâ, nomen
postponimus, V. g.

Carolo II. Regi Catholico, Dux Albanus S. P. D.

Quòd si Epistola fuerit *Nuncupatoria*, qua nostras in-
genij lucubrationes viro cuiuspiam optimo consecra-
mus; honorum tituli, quibus ille fungitur, epithetis non-
nūquam illustrati, cum nomine & cognomine præmit-
ti solent, quibus nomen consecrantis succedit, in hunc
fermè modum:

*Carolo II. Regi Catholico, Hispaniarum Monarchæ Poten-
tissimo, Dux Albanus S. & F. id est, salutem & felicitatem
(supple) precatur.*

*Excellentissimo Principi & D. D. Francisco de Toledo
Duci Albano, Navarra Comestabili, &c. Antonius Manri-
qus Senator Regius D. D. C. Q. id est, donat, dicat, consecrat-
que (supple) hunc librum.*

Nostros verò, salutationis loco, nomen potioris
dignitatis, cum suo epitheto, nomenque cognationis
vel affinitatis eius, ad quem mittunt Epistolam, vel to-
ti Epistolæ in vocandi casu præfigunt, vel ab eo ini-
tium sumunt. Dixi *cum suo epitheto*: quoniam apud
nos epitheta quædam quibusdam, & non alijs, dignita-
tibus tribuuntur. Nempe Summus Ecclesiæ Pontifex
appellatur *Pater Beatissimus*, vel *Sanctissimus*; Rex verò,
Catholicus, Potentissimus, Serenissimus, quem antónoma-
sticè initio Epistolæ *Domīnum* compellamus: Regia
proles dicitur *Calcisima*; omnes autem Duces, & His-
paniæ Optimares, exercitūs Imperatores, & qui à Con-

filio sunt Statûs, & Belli, dicuntur *Excellentissimi*; Ecclesiæ Patres Purpurati, *Eminentissimi*; Episcopi, maximus Fidei Quæstor, & omnes fermè Consiliorum Præfides, *Illustrissimi*; Comites, Marchiones, Sacræ Fidei Quæsttores, Senatores, & Legati exercitûs, *Dominatio-*
nis titulo insigniuntur, quos *Perillustres* vocare possumus.

CAP. III.

EPISTOLÆ EXORDIVM, PROPOSITIO, CONFIRMATIO,
& Conclusio.

EXORDIVM est Oratio viam præparans ad reliquam Epistolam. Nisi cum ex abrupto initium sumere libuerit, quod tunc maximè fit, cum volumus, ut non mutam Epistolam Epistolæ, sed vivo sermoni vivum item sermonem referre videamur: id, quod in iocosas, & familiares optimè cadit.

PROPOSITIO est rerum, quas absentes aut scire, aut facere, utriusque nostrum, aut alterutrius, aut etiam aliorum causa volumus, idonea atque brevis significatio.

CONFIRMATIO rationes affert, quibus id, quod proposuimus, maximè fieri volumus. Nempe, quibus amicum vel consolamur, vel hortamur, vel monemus, vel aliquid ab eo petimus, &c.

CONCLUSIO est artificiosus Epistolæ terminus, quo ex rationum conglobatarum brevi epilogo, id quod proposuimus, legitime conclusum inferimus. Quod his particulis fieri solet. *Quare. Igitur. Idcirco. Proinde. Quamobrem. Quibus de rebus. Quo circa. Ideo. Quapropter. Ergo. Propter. à, &c.*

CAP. IV.

SALVTATIO, & RESALVTATIO PER ALIOS.

Conclusâ Epistolâ, alios per amicum salutare solemus; vel alij per nos amicum salutant; vel alios,

alios , qui nos per illum salutaverant , resalutamur ;
vel tandem aliorum salutationes ab amico per nos
missas reddimus.

Prioris generis hæ sunt formulæ è Cicerone potissi-
mum decerptæ: Dionysium iube salvere. † Valere Piliam
& Ceciliam nostram, iubebis literis. † Pilia & filia salu-
tem. † Pilia salutem dices. † Pilia salutem articulatè dices.
† Tu dices meis verbis Pilia. † Alexim salvere iubeas ve-
lim. † Quibus tibi videbitur, velim cures literas meo nomi-
ne. † Ad quos videbitur, velim des literas nomine meo. † Ci-
ceroni F. S. D. † Tu Attica salutem verbis plurimam. † At-
ticam salvere iube. † Pomponium meis verbis salutabis. †
Salutem do Catulo, & Hortensio nostro. † Salvere velim iu-
beas à me hospites meos. † Saluta mihi Petrum , ac ceteros.
† Amicis tuis , ac per te meis , fac me diligenter commen-
des, &c.

Secundi generis formulæ:

Cicero tibi plurimam salutem dicit. † Domus te nostra
tota salutatur. † Salvebis à meo Cicerone. † Gener tuus iussit,
vbi suis verbis tibi multam salutem ascriberem. † Antonius
per me iubet te salvere. † Ioannes per me tibi salutem mul-
tam. † Salve ab Andrea, &c.

Tertij generis formulæ:

Qui me per te salutant , hos omnes mutua salute meis
verbis imparties. † Omnes , qui mihi per te salutem dede-
rant , velim vt vicissim meo nomine salvere iubeas. † Quam
mihi ab Antonio salutem mittis , eidem gratissimam reade. †
Salutas me ab Antonio: eundem meo nomine salvere iube,
&c.

Quarti generis formulæ:

Attica, quam illi tuis verbis dixi salutem , libenter acce-
pit, teque vicissim per meas literas salvere iussit. † Tuam sa-
lutem Attica libens accepit, ac suam remittit. † Ambrosius

salutem, quam illi tuis verbis renuntiavi, totidem verbis remunerat. † Socer tuis verbis per me salutatus, te vicissimis resalutat. † Genero tuis verbis salutem scripsisti; nam aberrat: is suo nomine tibi multam salutem iussit rescribi, &c.

CAP. V.

VALEDICTIO, LOCI TEMPORISQUE NOTIFICATIO,
& Chirographum.

Quemadmodum à salutatione auspicamur Epistolam, ita dicto Vale absolvere solemus. Id ferè fit his modis:

Vale. † Valeto. † Valebis. † Fac valias. † Cura, ut valeas. † Te cura. † Te oro etiam atque etiam, ut valeas. † Cura te, si me amas, diligenter. † Ama nos, & vale. † Tu velim in primis curas, ut valeas; hoc mihi gratius facere nihil potes. † Cura ut valeas, & nos ames; & tibi persuadeas, te à me fraternè amari. † Fac valeas, meque mutuo diligas. † Te, ut diligas me, si mutuo me facturum id scis, rogo. † Tu me diliges, & valebis. † Valebis, valetudinique inservies, &c.

LOCI, TEMPORISQUE NOTIFICATIO.

Vale dicto, locus, ac dies ascribitur. Locus autem his fermè formulis:

Datum Romæ. † Datum è Roma. † Scriptum Mantuæ, si-
ve è Mantua. † Carthagine, Hispali, Murcia, Burgis. † Ex
pradio nostro, Ex arce, Ex villa, Ex nostro Formiano. † Ex Re-
gia Hispaniæ. † Ex nostro musæo. † E navi. † Ex pandoecho,
&c.

Tempus privatum his fermè modis:

Ruri ad multam noctem. † Compluti prima luce. † Ex hor-
tis suburbanis. † Inter cœnandum, aut mox à cœna. † E pa-
ternis edibus crepusculo. † Ex littore marino ad lunam. † Ex
aula Regis, nocte cœcubia. † Noctu, multa nocte, profunda nocte,
al-

*alta nocte, plurima nocte, nocte intempesta. † Sub gallicinium.
E balneis pomeridianis, &c.*

Tempus publicum his rationibus:

Anno salutis humane millesimo, sexcentesimo, septuagesimo, octavo. † Anno à Christo nato; à natali Christi; à Virginis partu; à Virginis puerperio; ab Orbe Redempto; à Christo passo; ab hominum genere restituto, post millesimum quingentesimo, quadragesimo, &c.

Mensis, & dies mensis sic ascribitur:

Kalendis Ianuarij, vel Ianuarijs. † Ad Kalendas Ianuarias, vel Ianuarij. † Nonis Martijs, vel Martij. † Ad Nonas Martias. † Idibus Iunijs, vel Iunij. † Ad Idus Iunias. † Pridie, postridie Kalendas, vel Kalendarum Octobrium; Iduum, vel Idus Augustas; Nonas, vel Nonarum Decembrium. † Tertio Kalendas Maias, vel Maij. † Ad tertium Kalendas Aprilis. † Die mensis Iulij vigesimo primo, &c.

Tempus incertum notatur hoc modo:

Anno circiter sexcentesimo supra millesimum. † Anno plus minus quinquagesimo. † Ad annos circiter nonaginta. † Annos ferme triginta, &c.

CHIROGRAPHVM.

Epistolam absolutam *Chirographo*, sive nominis, cognominisque nostri subscriptione confirmamus; sed præmissa amoris, obedientiæ, vel familiaritatis significatione, per hæc, vel similia verba:

Excellentissime Princeps, Tibi addictissimus; Antonius de Castro. † Illustrissime Antistes, Tui semper observantissimus, Ioannes de Miranda, &c.

CAP. VI.

POSTSCRIPTVM, & INSCRIPTIO A TERGO.

Nonnunquam post dictum vale, imò & post subscriptum *Chirographum*, subicimus, quod nos

fugerit, aut quod ideo fingimus nos fugisse, quò tenaciùs infideat animo: aut quò suspicionem fuci, & artificij amoveamus, leclorq̃ue dormitabundus velut ad rem novam expergefiat. V.g.

Vale, mi Antoni. Sed, heus tu, propemodum praterieram quod in primis dictum oportuit. † Iam parabam obsignare literas, sed quia prater spem otij nōnihil obtigit, libet etiam diutius tecum garrere. † Sed iam obsignaturo Epistolam, illud percommode venit in mentem. † Sed mane paulisper: nunc, demum occurrit animo, quod primo loco dictum oportuit. † Sed ò me obliuiofum! penè serò socii tui negotium mihi venit in mentem. † Iam cetera admoeram annulum. † Pape! quàm penè me fugerat, quod omnium maximè scire te volebam. † Heus de libro nunc demum sese offert memoriæ. † Sed prius, quàm obsignem Epistolam, unum illud addam. † Iam Epistolam complicaveram, cum. † Iam obsignàram Epistolam, cum alteras tuas ad me literas reddidit veredarius: itaque resignavi, & eadem opera binis tuis respondeo, &c.

INSCRIPTIO À TERGO.

Post complicatam Epistolam, in eius tergo notatur nomen illius, ad quem scribitur, cum idoneo aut laudis, aut professionis, aut meriti, aut officij, aut horum simili termino, pari penè canone, ac in salutationibus antiquitus observari solitum esse diximus; adiuncto loci nomine ubi is, cui literæ sunt reddendæ, vitam agit, in casu accusandi. Hunc ad modum:

Illustrissimo D. D. Antonio Velaſquio, Regis Catholici apud Germanos Legato meritissimo. Viennam.

Doctissimo, Clarissimoque viro D. Christophoro Mendoza, Iurisconsulto prudentissimo. Matritum.

CAP. VII.

EPISTOLARVM FORMÆ, SEV SPECIES.

<i>Accusatoria.</i>	<i>Imperans.</i>
<i>Commendatitia.</i>	<i>Impetratoria.</i>
<i>Conciliatoria.</i>	<i>Indicativa, seu Narratoria.</i>
<i>Consolatoria.</i>	<i>Invectiva.</i>
<i>Dedicatoria, seu Nuncupatoria.</i>	<i>Jocosa.</i>
<i>Dehortatoria.</i>	<i>Lacrymosa, seu Flebilis.</i>
<i>Deprecatoria, seu Pœnitens.</i>	<i>Laudatoria.</i>
<i>Disputatoria.</i>	<i>Monitoria.</i>
<i>Dissuasoria.</i>	<i>Narratoria, seu Nuntiatoria.</i>
<i>Excusatoria, seu Apologetica.</i>	<i>Obiurgatoria.</i>
<i>Expostulatoria.</i>	<i>Officiosa.</i>
<i>Exprobratoria.</i>	<i>Petitoria.</i>
<i>Expurgatoria.</i>	<i>Prohibens.</i>
<i>Gratiarum actrix.</i>	<i>Responsio ad singulas Epistolarum species.</i>
<i>Gratulatoria.</i>	<i>Suasoria.</i>
<i>Hortatoria.</i>	<i>Valedictoria.</i>
	<i>Vituperatoria.</i>

§. I.

ACCUSATORIA.

ACCUSATORIA est Epistola, qua vitium, vel crimen alicui obijcimus.

Exordij loco, mirari te, dices, rem eiusmodi in talem virum cadere potuisse, à quo longè meliora tibi speranda esse existimabas.

In Propositione crimen illud expones, quod verbis, & sententijs exaggerabis.

Pro Confirmatione vitium illud, vel etiam admirationem tuam dilatabis à Loco, Tempore, Persona, Modo, &c.

&c. Interdum & tu ipse amicum excusabis, vel non credendo, vel rem ipsam extenuando.

In Conclusionē, post brevem epilogum, illum hortabere, ut id aliqua virtute compenſet.

RESPONSIO.

Fit, ſi vel delictum amico ingenuè & liberè confitearis, veniamque petieris: vel id totum negaris, rationibusque refelleris, & in te per ſummam injuriam confictum eſſe confirmaveris: vel culpam à te removebis, & in alium rejicies: vel id extenuabis, ab alijs dicens te fuiſſe coactum, aut inconfultò, & per imprudentiam feciſſe; aut è malis duobus neceſſarijs minimum elegiſſe, &c.

§. II.

COMMENDATITIA.

COMMENDATITIA eſt, qua aliquid, vel aliquem alicui commendamus.

In Exordio utriuſque veſtrūm amicitiam memorabis, & illius, cui litteras mittis, liberalitatem, humanitatem, & benignitatem celebrabis; tuamque in eo ſpem bene collocatam eſſe dices.

In Propositione laudes afferes eius, quem commendas; aut rem ipſam commendandam propones.

In Confirmatione commendationis rationes afferes, quæ eſſe poſſunt amicitia, beneficium acceptum, commiſeratio, &c. vel rei commendatæ magnitudo, æquitas, honeſtas, utilitas, neceſſitas, & facilitas; quin etiam eius, ad quem ſcribis, poteſtas, & auctoritas.

In Conclusionē, recapitulatione præmiſſa, pollicebere commendatum & te fore gratiſſimos, & mutuam operam ſtadiumque relatu-
ros.

RESPONSIO.

Si res commendatione digna fuerit: tuum, dices, favorem & consilium nulla in re desiderandum; idque vel facturum esse, vel iam fecisse, cum propter mutuam utriusque necessitudinem; tum propter commendati viri humanitatem, doctrinam, indolem, bonos mores, &c.

Si verò res iniqua fuerit: dolere te, scribes, non posse illi, integrâ existimatione tuâ, morem gerere, quod & rationibus comprobabis. Vel hominem esse crudelem, infidum, ingratum, & omni commendatione indignum; eumque, quem, si amicus intimè cognovisset, nunquam sanè commendavisset.

§. III.

CONCILIATORIA.

CONCILIATORIA est, qua nobis amicitiam alterius (sive ille notus sit, sive ignotus) comparare studemus.

Exordieris à vehementi amore, & familiaritatis desiderio, quo accenderis erga insignes viros.

In Propositione, amicorum eius catalogo adscribi verekundè & modestè postulabis.

Pro Confirmatione, in laudes litteraturæ, virtutumque eius, ad quem scribis, citra adulationem excurre, quibus te in sui amorem, & ad ambiendam, eius amicitiam provocari, dices.

Concludes, exponendo non arroganter id, quod illum ad te redamandum valeat illicere; tuamque operam, studium, & integram fidem offerendo.

RESPONSIO.

Tibi gratulabere, quod à viro optimo tua familiaritas

tas expetatur, in cuius laudes maximè divertes, tuasque extenuabis, & ab eius candore & amore potiùs, quàm à vero emanasse testaberis. Mutuam denique fidem, studium, atque operam promittes.

§. IV.

CONSOLATORIA.

CONSOLATORIA *est, qua morientis animum, tranquillum reddere contendimus.*

Exordium, causas adferet, quæ nos ad consolandi officium impulerint; ut puta amicitiam, commiserationem, &c.

Propositio, dolendum esse testabitur de eius infelicitate, molestiâ, dolore, seu iacturâ, cognati morte, &c. sed nõ usque adeo dolentû, ut animus debilitetur, & frâgatur.

Confirmatio, rationes levandi doloris adducet. Eâ, nimirum, lege nos esse natos, ut plurimum afficiamur incommodis. Miseriam illam non diu duraturam. Id nullâ suâ culpâ esse commissum. In summi Dei voluntate esse acquiescendum viro prudenti, forti, sapienti, gravi, magnanimo, qualis ille sit. Ad hæc rationibus doloris occurremus, ut eas consolationis loco ponamus.

Conclusio, nostram illi operam, studiumque pro virili nostrâ pollicebitur.

RESPONSIO.

Gratam tibi fuisse consolationem rescribes, & quòd ab amico, & quòd prudenter simul & sapienter contexta fuerit; cuius non omnis & consilijs te non leviter fuisse levatum. Obsequium etiam repromittes; sed id optare te quàm maxime, ut non, nisi in latiore necessitate & occasione contingat. Demum, si consolatio non profuerit; consolantis animû, studium, & ingenium laudabis: sed tamen malû eiusmodi esse dices, quod omnem artem & medicinam superârit.

§. V.

DEDICATORIA.

DEDICATORIA est, qua opus nostrum literarium (seu alterius cuiusvis generis) cuiquam consecramus vel mittimus.

Exordium sumetur ab aliqua re delectabili, pulchrâ, præclarâ, illustri, seu à loco communi, qui gradum faciat ad nostri operis argumentum.

Propositio exponet operis eius scribendi causas, methodum, utilitatem, necessitatem, idque patrôno, quem eligimus, sistet.

Confirmatio, quantum nos ei debeamus, ostendet: ubi noster in eum amor, pietas, observantia, vel gratificandi studium commemorabitur; & eius ipsius merita, laudesque prædicabit.

Conclusio, opus ei tuendum, & ab obtrectatoribus vindicandum commendabit: cuius patrocínio plura, maiora, elaboratiora, ipsiusque splendore digniora nos lucubratos posthac, vel missuros esse pollicebimur.

RESPONSIO.

Gratitudinem tuam, & laudes cum operis dedicati, tum etiam nuncupantis viri complectetur, eumque ut utilitati publicæ inservire pergat, vehementer excitabit.

§. VI.

DEHORTATORIA.

DEHORTATORIA est, qua amicum à malo aliquo peragendo amovere nitimur.

Exordium benevolentiae, & amicitiae signa dabit, quibus ab illo mala omnia avertere cupimus.

Propositio malum illud opus breviter explicet.

Confirmatio eiusdem malitiam, vilitatem, nimium labo-

borem, in certum exitum, inutilitatem, & vanam spem exaggerabit. Eius, quem dehortaris, credulitatem incusa, & adversariorum perstringe dolos & fraudes.

Conclusio per summorum periculorum metum animo terrorem incutiat.

RESPONSIO.

Si statuisti non facere: te mirari, dices, cur id dicat, aut tale de te suspicetur; cum non desint rationes, cur id de te nec dicere, nec suspicari deberet: omnia tamen te in bonam partem accepisse.

Sin autem obtemperandum non existimas: animi eius candorem celebrabis, rationesque adduces, quibus opus appareat bonum, utile, &c. unde ad illud perficiendum excitaris.

§. VII.

DEPRECATORIA.

DEPRECATORIA est, qua alicuius animum merito offensum nobis v. l. alteri lenire, & mitigare contendimus.

Exordium à communi clementiæ, lenitatis, vel ingenuè fatentis animi loco instituetur.

Propositio culpam nostram, vel eius, pro quo scribimus, aperte & clarè confitebitur.

Confirmatio, pro venia impetranda, crimen extenuabit ab excusatione vel ætatis, vel erroris communis, vel necessitatis, seu coactionis. Eius pœnitentiam, pudorem, & metum pluribus significabis, & in clementiæ laudes iterum excurses.

Conclusio, spem bonam faciet, ut nunquam illum impetratæ veniæ pœniteat: nosque illi novo isto gratitudinis vinculo posthac devinctiores longè multo futuros.

RESPONSIO.

Laudabis ingenuam confessionem culpæ, & plus apud te valere dices summisionem ad veniam, quam ad pœnam iniuriam: Te nulli, nisi invitum, irasci: neque te deinceps, modo se debitè gerat, iniuriæ fore memorem, sed multò illum habiturum esse chariorem.

§. VIII.

DISPUTATORIA.

DISPUTATORIA est, qua Eruditi homines inter se studiorum suorum agunt commercia.

Huius generis, quoniam varium est, certa ratio reddi non potest. Nam aut sciscitantur de re quapiam, aut sciscitanti respondent; aut si qua de re parum convenit, disputant.

§. IX.

DISSVASSORIA.

DISSVASSORIA est, qua aliquid alicui dubitanti dissuademus. Tractatur autem oppositis capitibus à Suassoria, quam inferiùs suo loco subijciam. Lege etiam suprà Dehortatoriam, & infrà Prohibentem.

RESPONSIO.

Eadem esto fermè, quæ ad Hortatoriam.

§. X.

EXCVSATORIA.

EXCVSATORIA est, qua de re aliqua nos, vel alios excusamus. V. g. de violata fide: brevitare, tarditate, negligentiam in rescribendo, vel scribendo, &c.

In Exordio necessitudinis pristinæ memoriam refricabimus, novisque officiorum pollicitationibus integrari contendemus.

In Propositione crimen nobis obiectum per conquestionem exponemus.

In Confirmatione : vel crimen in ipsum objicientem venustè retorquebimus : vel id in casum , imprudentiam, necessitatem, morbum , temporis angustias , aut occupationes rejiciemus : vel ingenuè fatentes, veniam rogabimus.

In Conclusionem : id novâ curâ, studio , diligentia, amore, officijs, à nobis compensatum iri promitemus.

RESPONSIO.

Dices, te rem non aliter accepisse, quàm ipse vel dixerit, vel fecerit; neque te animum illius aliter , atque est, interpretari. Vel modestè ostendes rationes eius non esse accipiendas: admonebisque , ne in posterum sapius cadat, sed maiorem utilitatis vel honoris curam adhibeat; amicè tamen , ut illum potius ad bonos pro-voces mores, quàm ad iracundiam inflammes.

§. XI.

EXPOSTULATORIA.

EXPOSTULATORIA est , qua de amico querimur , quòd nos, nomenque nostrum verbis, aut re aliqua læserit.

In Exordio, mirari nos, dicemus, quòd officium neglexerit, & immerentibus iniuriam irrogarit.

In Propositione referemus quid ad nos delatum sit vel dictum ab eo, vel factum.

In Confirmatione rationes adducemus, quibus convin-eimur, ut ficta esse credamus quæ dicta sunt : cum vir sapiens, nobilis , & honestatis cultor falsa confingere nesciat. Addemus & nostra in eum merita , modestè tamen.

In Conclusionem rogabimus eum, ut ad nos rescribat, ex
cuius

ciusque literis quo tandem animo erga nos sit intelligamus.

RESPONSIO.

Instituetur eadem methodo, qua responsio ad *Accusatoriam*, vel qua contextitur *Apologetica*, seu *Excusatoria*.

§. XII.

EXPROBRATORIA.

EXPROBRATORIA est, qua de ingratisimo homine accerimus conquerimur.

In *Exordio*, dicemus, parum liberale videri beneficia sua objicere; nos tamen id non ultro facere, sed alterius compellari iniurijs.

In *Propositione* alienum maleficium exponitur, & dilaturatur.

In *Confirmatione* vim crimini addemus per beneficij nostri commemorationem, & exaggerationem; & universè de ingratitudinis vitio multa congeremus.

In *Conclusionem*, vel ut ad se revertatur hortabimur, vel comminabimur, caveat ne, si talia committere pergat, malè ab alijs aliquando mulctetur.

RESPONSIO.

Ut suprà ad *Accusatoriam*, vel ut *Apologetica*, vel ut *Expurgatoria*, quam iam subdimus.

§. XIII.

EXPURGATORIA.

EXPURGATORIA est, qua obiecta nobis crimina diluimus.

Exordium fiat ab amore, & observantia nostra: graviterque dolebimus eum à nobis esse offensum, quem semper dileximus, & observavimus.

In *Propositione* breviter attingemus obiecta nobis

crimina, quorum singulis respondere pollicebimur.

In Confirmatione falsa crimina diluemus, vera ingeniosè declinabimus, elevabimus, vel minuemus. Iuvabit mutua studia, atque officia commemorare. Si concedenda sint crimina, rationes afferemus, queis doceamus id nos bono animo perfecisse, tum veniam precabimur: addemusque nos ut homines per imprudentiam esse lapsos; illius verò sapientiæ esse, ignoscere ei, qui crimen fateatur suum, ab humano potius errore, quam ab improbitate profectum.

In Conclusionem profitebimur nos nihil tale in posterum commissuros, & commissa præstitis obsequijs compensaturos.

RESPONSIO.

Eadem, quam ad *Apologeticam* conteximus.

§. XIV.

GRATIARVM ACTRIX.

GRATIARVM ACTRIX est, quæ ob receptum beneficium animi gratitudinem significamus.

Exordium lætitiæ plenum erit ex beneficio accepto.

Propositio beneficium proponet.

Confirmatio illud exaggerabit à circumstantijs personarum, loci, temporis, modi, &c. nempe, si vltro collatum est, si incunctanter, si citò, si in tempore, si vberissime, si supra merita tua, si ab amicissimo, &c. quò magnitudinem eius intelligere, & quantum debeas, scire, & libenter debere videaris. Deinde parem, aut etiam maiorem gratiam repromittes, vel saltè (si vires id superet) animum gratum, & memorem spondebis. Deumque rogabis, ut ipse condignas gratias rependat.

Conclusio ab eo, cui scribis, petet, ut te amore suo complecti non desinat. Deumque pro salute ipsius precabere.

RES.

RESPONSIO.

Respondebis: dolere te, quòd maiora præstare nequiveris amico, omnium scilicèt gratissimo, spondereque curam in dies maiorem. Addes, te non fecisse beneficium, sed ab illo quondam accepta, ut utpotes, referre cupiisse: imò ex hoc ipso plus te honoris, quòd ille receperit, quàm ille commodi, quòd tu dederis, adeptum fuisse.

§. XV.

GRATVLATORIA.

GRATVLATORIA est, qua alicui gratulamur de bono aliquo, quod vel ipse, vel alius ipsi coniunctissimus consequutus sit. Ut de honore adepto, de filio nato, de prospero eventu, &c.

In Exordio, esse illum verè fortunatum dicemus, cuius ex bono haud minor penè ad omnes, quàm ad illum ventura sit, lætitia pervenerit.

In Propositione significemus, quantam nos, & alij, voluptatem & gaudium ceperimus ex prospero eius successu.

In Confirmatione iustam gaudij causam subtexamus per ostensionem magnitudinis eius boni, quo ille auctus est. Vel quòd non prensatione, non largitione; sed meritis & virtute obtinuerit rem à multis expetitam, à paucis obtentam. Deinde eum hortemur ad rem susceptam cum laude gerendam.

In Conclusione Deum precemur, ut eum illi honorem fortunet.

RESPONSIO.

De gratulatione gratias ages, nec novum tibi esse, dices, id amici de tuis commodis gaudium; neque tuum minus fore, vel fuisse, de suis etiam honoribus: idque

maioris à te aestimari, quòd ab optimo proficisci animo probè cognoscas. Tandem sperabis rem tibi prosperè eventuram, præsertim per amici cùm humanitatem, tum prudentiam.

§. XVI.

HORTATORIA.

HORTATORIA est, qua aliquem impellimus, ut aliquid haud dubiè præclarum & excellens aggrediatur. V.g. Virtutem, studium literarum, &c.

In Exordio eius s. quem hortaris, laudabis mores, ingenium, naturam, ad id, ad quod excitare eum velis, aptissimam.

In Propositione rem ipsam expones.

In Confirmatione eius rei utilitatem, gloriam, facilitatem, necessitatem, & optimos effectus prædicabis. Excitabis etiam illum ab æmulatione æqualium, ab illustrium virorum exemplis, & à commiseratione; ut si dicas, multos ex eo pendere, parentes, patriam, cognatos, amicos, &c. Vel etiam, ne inimici alienà laude ac utilitate dolentes, maximà ex nostris incommodis voluptate afficiantur. Illa omnia tandem adhibebis, quæ & metum tollere, & fiduciam parere valeant.

Concludes per deprecationem pro tuo in illum amore, & veteri amicitia, & pro pietate, & Religione.

RESPONSIO.

Vel idoneis utrèis excusationibus: vel, si dubites, tuas dubitationis rationes commemorabis: vel, si parere est in animo, omnia illa te facturum esse rescribes, etiam si aliter sentires, sentias, vel dubitaveris: quippe cuius auctoritas, monita, & consilia (utpote quæ ab amico fidei & prudenti proficiscuntur) plurimùm apud te valeant. Demum semper te id beneficium in memoria habiturum.

§. XVII.

I M P E R A N S.

IMPERANS est, qua Superior, vel Magistratus aliquid fieri iubet.

Exordio non indiget Superior ad præcipiendum.

Propositio re illam narrabit, de qua imperandum erit.

Confirmatio ostendet, rem fieri posse, facilem esse, aut certè non difficilem, honestam, utilem pluribus, vel etiam necessariam: modum itidem, & facultatem rei peragenda præbebit.

Conclusio spe emolumentorum & præmij excitabit subditum, seu comminatione simul supplicij.

R E S P O N S I O.

Si res, quæ præcipitur, honesta & iusta sit; obedientiæ plena erit responsio: sin minus; per sortem suavitatem erit obstitendum; rationibus tuis efficaciter, modestè tamen adductis.

§. XVIII.

I M P E T R A T O R I A.

IMPESTRATORIA est, qua à Superiore, vel Principe Viro consequi aliquid obnitimur.

In Exordio tua in illum officia, & in Rempublicam merita citra arrogantiam significabis.

In Propositione rem propones, quam impetrare cupis.

In Confirmatione Superioris humanitatem, liberalitatemque laudabis, qua subditos, ut ad bene agendum alacriter excitet, præmijs munere confueverit. Deinde id, quod rogas, non ita magnum esse, ut alijs tibi paribus, vel etiam inferioribus datum non sit, exemplis comprobabis.

Concludes obsequij perpetui, debitiq; pollicitatione

RESPONSIO.

Cum res negatur, nulla opus est: cum verò conceditur; meritis accipientis recensitis, in præmium id concedi testaberis: & spe novi maiorisque emolumenti & gloriæ, illum ad nova maioraque, tibi Reique publicæ præstanda, obsequia concitabis.

§. XIX.

INDICATIVA. Vide NARRATORIAM.

§. XX.

INVECTIVA.

INVECTIVA est, qua alicuius scelera vehementer infedando exagitamus. Quò videlicet alij ab eo vitij genere deterreri possint.

Ordiri ex abrupto valemus, & per execrationem narrare delicta; quæ tamen ita carpemus, ut personæ, quantum fieri possit, parcere studeamus. Est & nobis temperatè irascendum, & increpationis amarities, lenitate quadam & mansuetudine, mitiganda. Denique facti pudore, & ignominia aut pœnæ metu, ut ad bonam se recipiat frugem cohortabimur.

RESPONSIO.

Vel non adhibenda, vel certè tum demum, cum ira defuerit, animique commotio. Deinde paratè & modestè omnia, ordine & rationibus subiectis refutanda sunt, vel attenuanda: indicandumque te amicitiam, quoad ipse volet, conservaturum.

§. XXI.

§. XXI.

JOCOSA.

JOCOSA est, in qua salubus, festivisque iocis utimur, vel molestias levandi, vel ingenij & acuminis causa.

Neque huius certus ordo designari potest: nam interdum seria facetijs immiscentur; interdum tota in iocando versatur Epistola. Cavendum tamen, ne lepores isti sint illiberales, petulantes, flagitiosi, obsceni, ne scurrilitati proximi; sed urbani, ingeniosi, & elegantes. Quorum fontes esse solent *amphibologia, paronomasia, paradoxia, apologi, fabellæ, similitudines, contraria, historiola, &c.*

RESPONSIO.

Ad graves viros & maiores, non nisi seriò, urbanè tamen est respondendum: in pares & inferiores, jocis etiam uti licebit; in alios, vel nullis, vel modicis.

§. XXII

LACRYMOSA.

LACRYMOSA est, qua de infelici aliquo casu, quod nobis, vel è nostris curpiam contigerit, dolemus, & ingemiscimus.

Exordium à mutua utriusque familiaritate sumetur, qua confidis ut amicus condoleat, te consoletur, & si res ferat, remedium adhibeat.

Propositio doloris causas adferet.

Confirmatio infortunij magnitudinem exaggerabit à circumstantijs; intermixtis quandoque interrogationibus, admirationibus, & exclamationibus, quæ hic valent plurimum. Addes etiam quam spem, si qua est reliqua, & qua in re, quòve in homine habeas.

Conclusio amici officium, operam, consilium, & consolationem exposcet.

RESPONSIO.

Eodem instituetur ordine, quem superius pro *Consulatoria* præscripsimus.

§. XXIII.

LAUDATORIA.

LAUDATORIA est, qua nos, aut nostrā, vel alios, aut aliena commendamus.

Laudantur personæ, vrbes, regiones, & alia huiusmodi: qua de re breviter egimus *Progymn.* §. fusè verò *lib. 1. Rhetor.* differemus. Vnum hic adverterim in laudibus nostris vitandam esse quàm maxime arrogantiam; in alienis adulationis fucum: at licet nobis hic esse aliquantò largioribus; de suis quippe laudibus quotusquisque non sibi iusto liberalius adblanditur, indulgetque?

RESPONSIO.

Gaudebis, te, vel tuos, aut tua laudari à laudato, gravi, vel docto viro Modestè tamen laudes recusabis, præsertim ingenij & doctrinæ, easque referes in benignitatem, vel in benivolentiam dicentis: attamen fatebere te n. agis inde ad virtutes, aliasque res laude dignas fuisse instammatum; multoque enixius posthac curaturū, ut eo pervenias, quò ille te accessisse iudicavit; & aliquando veritati id ipse largiri possit, quod nunc huiusmodi nitati. Vel, si quid egregium effeceris, id totum rejiciendum esse testaberis in eos, quorum operā, studio, & auctoritate perfecisti. Denique moderatissimi est viri nihil ad laudationem rescribere, præsertim cū alia suppetunt, de quibus respondere oporteat.

¶ Cū verò de alienis laudibus rescribimus, eas & confirmabimus, & augebimus; vitia tamen prætercunda sunt, nisi lepidè iocari interdum libeat.

§. XXIV.

§. XXIV.

MONITORIA.

MONITORIA est, qua amicum officij sui commoneamus, ut aliquod vitium corrigit, vel ut quod eius intersit facere doceamus.

Exordium laudabit eius animi dotes, & nostram significabit exinde in illum existimationem & amorem, quo illum labe quapiam vel levisimâ deprecari non patimur.

Propositio vitium referet, quod corrigi cupimus. Ut quod in suos sit durior, vel quod eorum avaritiam non compescat, vel quod plus æquo sit iracundus, &c.

Confirmatio argumenta ducet ab honesto, utili, glorioso, quibus vitij odium, contrariæ virtutis amorem gignamus. Vitij etiam culpam in aetatem, vel gentem, vel hominum minus idoneorum convictum conjiciemus. Eodem illustres alioqui viros laborasse, dices; sed exiguo id illum negotio correcturum.

Concludes petendo ab amico, ut pari te libertate, ubi se se offerat occasio, commoneat.

RESPONSIO.

Dices monitionem non modò tibi non molestā, sed & fuisse quoque iucundissimam. Reliqua ut in responsione ad *Hortatoriam*.

§. XXV.

NARRATORIA.

NARRATORIA est, in qua absentem de rebus quæspiam certiore efficimus.

In Exordio benevolentiam captabimus, nisi cum amicitia mutua est, vel cum aliam ob causam prætermitti id posse, vel etiam oportere videatur.

In Propositione ea referemus, quæ ab alio sciri desideramus. Vbi, præterquam quòd omnia vt plurimum breviter, simpliciter, dilucidè, purè, eleganter, & propriè narranda sunt; illud etiam notandum, vt (quoad eius fieri possit) naturalis ordo seruetur, à loco, tempore, rebus, personis, cæterisque circumstantiis: vt seorsum publica, privata; prospera, adversa; sacra, prophana; gesta, vel gerenda indicentur. Adde aptis vtendum transituiculis, quibus res illæ diversæ connectantur, & vnum veluti corpus efficiant.

Confirmatio in hoc Epistolæ genere locus est nullus.

Conclusio similia pollicebitur nos esse scripturos; & ab amico, vt ipse quoque (si quid novi acciderit) ad nos perferibat, obsecrabimus.

RESPONSIO.

Per-nobis-gratum fuisse amorem dicemus, quo nos prosequitur, & literas iucundas, è quibus ea, quæ optabamus, cumulatè didicimus: siquid prætermiserit, vrbane admonebimus, vt & illa, quorum amicum cognoscendorum avidum esse existimamus: rogabimusque, vt ita facere pergat, vti cœpit, & id quam læpissimè.

§. XXVI.

OBIVRGATORIA.

OBIVRGATORIA est, qua amici delictum, vt corrigatur, reprehendimus.

Exordium, amici (in alijs laudati) vicem dolebit, quòd anteactam vitam dehonestarit.

Propositio delictum ob oculos ponet.

Confirmatio id exaggerabit à circumstantiis loci, modi, personæ, temporis, &c. &c. ab aliorum comparatione.

Conclusio amicum commoneat de virtute pristina, &

& quam de illo spem conceperimus, proponat.

RESPONSIO.

Consule Epistolam *Expurgatoriam*.

§. XXVII.

OFFICIOSA.

OFFICIOSA est, qua studia, & operam nostram omnem amico pollicemur.

Exordium amicitiae nostrae causas commemorabit, integrebitque.

Propositio omnem nostram curam, diligentiam, operam, studium, auctoritatem, gratiam, & facultates amici arbitrio committet.

Confirmabis à praestitis olim officijs, quae breviter & modestè referes: vel à dolore; quod nunquam hactenus occasio se dederit praestandi officij iam diù debiti.

Concludes rogando, ut omnia & à te exposulet & expectet: quippe cuius vel cogitationes tuis officijs sis superaturus.

RESPONSIO.

Fiet per *Gratiarum actionem*, & parium officiorum pollicitationem, contentionemque.

§. XXVIII.

PETITORIA.

PETITORIA est, qua quidpiam vel pro nobis, vel pro alio à quolibet postulamus. Cum pro alio scribitur, *Intercessio* appellatur. In omni autem *Petitione* hoc observandum est: 1. ut possit praestari quod petitur: 2. ut sit res iusta quae petitur: 3. ut habeat modum petitio: 4. ut sequatur remuneratio. Quo artificio in re planè honesta, & apud amicum uti licet. Alias verò

Exor-

Exordium à viri bonitate potest sumi, qua prodesse omnibus gaudet. Vel à tibi antea actis beneficijs. Vel à tua parentum utriusque familiaritate, & laudibus. Vel à modesta olim sibi à te præstiti recordatione beneficij.

Propositio nudam rei petitionem continebit.

Confirmatio ostendet rem esse honestam, piam, iustam, illi quàm facilem, nobis perutilem, vel insuper necessariam; & contrariorum capitum argumenta dissolvat. Valet hinc misericordiæ commotio ab inopia, vel à miseria nostra; item preces, & obtestationes per res & personas illi charissimas.

Conclusio promittet animum gratum; totum etiam te fidei illius consecrabit.

RESPONSIO.

Vel rei difficultates à circumstantijs exaggerabis, idque totum superasse te dices, atque tribuisse aut eius amicitia, aut eius virtuti, nobilitati, necessitati, &c. quippe cui omnia debeas. Vel dolebis tam effusas amici preces in re facillimas: multò maiora, scribes, illum esse pro meritum, in quibus rogabis, ut operâ tuâ atque frequentius uti velit. Vel (*si res neganda sit*) facultatis penuriam ad elargiendum proferes: seu rem esse illo indignam, inutilem, incommodam; neu per te stetisse quod fieret. Demum ita comiter & aptè rationes ad negandum adduces, ut vel amicum conserves, vel prætereà facias amicissimum.

§. XXIX.

PROHIBENS.

PROHIBENS est, qua Magistratus, vel Superior aliquid fieri vetat.

Tractatur autem oppositis ab Epistola Imperante capitibus: nisi quod hæc asperius agit, & præmij loco poenam, ignominiamque proponit.

RESPONSIO.

Eadem, quam pro *Imperante* superius exhibuimus.

§. XXX.

SVASSORIA.

SVASSORIA est, qua, ignaro quid fieri oporteat amico, probationibus conamur, ut velit quod illi facit. nam esse existimamus.

In Exordio captanda est benivolentia à tuo in illum amore & voluntate.

Propones deinde quæ illi persuadere velis.

In Confirmatione rationes petes ab honesto, utili, facili, iucundo, necessario, eventuro, &c. Augebis à circumstantijs loci, &c. Ita verò suadebis, ut consilio atque prudentiæ illius multum semper tribuisse videaris.

Claudes Epistolam magna amoris significatione.

RESPONSIO.

Eadem fermè, quæ ad *Imperantem*.

§. XXXI.

VALEDICTORIA.

VALEDICTORIA est, qua aliquò abituri, amico valedicimus.

Exordieris ab necessitudinis mutuæ cōmemoratione,

Propones necessariam absentiam, testaberisque dolorem tuum, quòd ab amicissimo divellaris.

Confirmabis à laude fidei eius, beneficiorumque ab illo acceptorum. Quòd si coactus infortuniò abibis, misericordiam ciebis à privatione patriæ charissimæ, vxoris, liberorū, affinium, cæterorumque amicorum. Sin autem absentia è te tua sit, ut studiorum causa, vel

ad

ad munus aliquod honorémve Reip. obeundum; temperantiùs ages.

Concludes benè ominando, & precando ijs, à quibus discedis.

RESPONSIO.

Indignaberis in fortunam, quòd te ab amico divellat immerentem. Vel illum increpabis, quòd deserere te sustineat; tuamque solitudinem lamentabere. Ac, si opus fuerit, amicum consolator: vel, si occasio ferat, de honore obtento gratulator. Tandem ad preces te convertes, optimaque illi omnia à Deo optabis.

§. XXXII.

VITUPERATORIA.

Oppositis capitibus tractatur ac *Laudatoria*. Vide *Progymn. 9.*

RESPONSIO.

Fict per *Expurgatoriam*, vel per *Expostulatoriam*.

DE RHETORICA

FACULTATE.

LIBER I.

DE INVENTIONE.

CAP. I.

NATURA, OFFICIUM, FINIS, &
Materia Rhetorica.

RHETORICA est *Ars bene dicendi.*

Ars est facultas, certas rationes & præcepta faciendi aliquid ordinatè præbens; quæ, si optimè cognita & perspecta fuerint, nunquam fallunt.

Bene dicere est ornatè, graviter, & copiosè loqui: seu rem optimis sententijs, verbisque lectissimis exprimere.

OFFICIUM *Rhetorica* est dicere ita appositè ad persuadendum, ut Orator docere, movere, delectare possit.

FINIS est re ipsa persuadere dictione.

Artis cuiusvis *Materia*, est id, circa quod versatur Ars: ut *Medicina* materia, sunt morbi & vulnera; *Pictura* materia, sunt colores, &c.

MATERIA ergo Rhetorica sunt res omnes, de quibus sermo institui, seu quæ in disputationem cadere possunt; quæ idcirco *QVÆSTIO* appellatur.

Quæstionum duo sunt genera. Alterum Infinitum, quod Græci *THESIS*, Cicero *Propositum* vocat: alterum Certum & Definitum, quod *HYPOTHESIS* illi, Latinivel *Causam*, vel *Controversiam* appellare solent.

THESIS est, in qua aliquid generatim quæritur. V. g. *Est-ne addiscenda Eloquentia?*

HYPOTHESIS, seu *Causa*, est, quæ certis circumstantiis loci, temporis, personæ, vel qualitatis, &c. alligatur, seu definitur. V. g. *Est-ne feminis addiscenda Eloquentia?* vel; *Est-ne addiscenda ante, an post Philosophiam?* vel; *Est-ne addiscenda in scholis, an in privata domo?* &c.

Causarum, seu *Hypothesium* tria sunt genera, *Exornativum*, *D. liberativum*, & *Iudiciale*.

GENVS EXORNATIVVM est, quo ad aliquid laudandum, vel vituperandum utimur; aliter *Demonstrativum*, & *Epiditticum*, seu *Encomiasticum* appellatur: cuius duæ sunt partes, *Laus*, & *Vituperatio*: tempus spectat vel *præsens*, vel *præteritum*: *Finis*, quem attendit in Laude, est *honestas*; in Vituperio *turpitudine*: movetque, in Vituperio, ad *indignationem* & *desestationem*; in Laude, ad *delectationem* & *imitationem*.

GENVS DELIBERATIVVM est, in quo suademus, dissuademus; hortamur, dehortamur; commendamus. Eius duæ sunt partes, *Suassio*, & *Dissuassio*: tempus *futurum*: finis in Suassione, *utilitas*; in Dissuassione *detrimentum*: movetque in Suassione, *spem*; in Dissuassione, *timorem*.

GENVS IUDICIALE est, in quo accusamus, aut defendimus: tempus est *præteritum*: finis Accusationis *punitio*; Defensionis autem *impunitas*: & in Accusatione Iudicem incitat ad *severitatem*; in Defensione ad *cllementiam*.

His addi potest GENVS DIDASCALICVM, quod non tantum complectitur quæstionem *finitam*; sed etiam extenditur ad *infinitam*, & ad rem quamlibet, de qua sermo vel oratio institui potest. Hoc genere continetur *Theses* publicæ: hoc Theologi differunt de *Deo*, *Angelis*, *Anima*, *Fide*, *Spe*, *Charitate*, cæterisque virtutibus, &c.

Debet Orator *HYPOTHESIN*, seu *Causam*, ad *THESIN* revocare. V. g. Ut probet, *Aristotelis Philosophiam esse perdiscendam*, primò probabit, *Philosophiam esse perdiscendam*: qua stabilità, ad stabiliendam priorem gradus fiet.

HYPOTHESIS ad *THESIN* revocabitur, si à proprijs *personis*, *temporibus*, *locis*, vel alijs quibusvis circumstantijs limitantibus avocetur; & ad univèrsi generis orationem traducatur.

CAP. II.

PARTES & AUXILIA RHETORICÆ.

Quinque sunt Rhetoricæ partes, & quasi membra Eloquentiæ: *Inventio*, *Dispositio*, *Eloquutio*, *Memoria*, & *Pronuntiatio*. Oportet enim primum invenire quæ dicas, inventa disponere, disposita verbis ornare, ornata memoriæ mandare, mandata denique pronuntiare.

INVENTIO est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quibus vel certum, vel saltem verisimile reddatur id, quod *Orator* probare contendit.

DISPOSITIO est rerum inventarum in ordinem distributio.

ELOQVUTIO est idoneorum verborum & sententiarum, ad res inventas accomodatio.

MEMORIA est inventarum rerum ac verborum, firma perceptio vel recordatio.

PRONUNTIATIO est corporis & vocis ea moderatio, quam res inventæ, ac verba requirunt.

¶ Eloquentia (quæ quinque supradictis partibus constat) *Natura* , *Arte* , *Imitatione* , atque *Exercitatione* comparatur.

NATURA ad eloquentiam in hominis animo requirit celeres motus ad inveniendum, explicandum, exornandum, & recordandum aptissimos: in hominis corpore postulat latera firma, canoram vocem, solutam linguam, oris & totius corporis conformationem.

ARS (quam *Natura*, seu Naturalis Eloquentia peperit) ea perficit, quæ à natura sunt. 1. Dum monet quod omnia sint referenda, quæ ad finem nobis propositum spectant. 2. Dum indicat, an recta sint quæ habentur à natura & studio. 3. Dum efficit, ne fortuito dicamus, & ut semper ad dicendum parati simus.

IMITATIO est æmulatio, qua impellimur, ut cum diligenti ratione, optimorum in dicendo similes esse videamur. 1. Dum nobis proponimus aliquem summum in Arte imitandum, quem totâ mente intueamur. 2. Dum quæ in eo summa erunt, diligenter conemur exprimere.

EXERCITATIO est consuetudo exercendi styli, vel sermonis, iuxta Artis præcepta, qua intelligendi prudentiam acuimus, & eloquendi celeritatem incitamus. Dum plurimum non ex tempore dicimus, vel scribimus; sed spatium ad cogitandum sumimus, ut accuratius dicamus, aut scribamus.

CAP. III.

DE INVENTIONE, & LOCIS ORATORIJS
generatim.

Primum Oratoris munus est invenire quid dicat; cum ut doceat auditores, tum ut fidem faciat, seu persuadeat, tum ut permoveat, & in sententiam suam per-

pertrahat. Persuadet Orator *Argumentis*, movet *Amplificationibus*. De his agemus *Cap. 8.*

ARGUMENTUM est probabile inventum ad faciendam fidem, seu ratio, qua rei alioqui dubiæ credi possit. *Fides* est firma opinio. *Opinio* est assensio imbecilla, seu cum formidine in contrarium. In *Thesi* fidem solam facit Orator; in *Hypothesi* verò fidem, & motum. *Fides* gignitur Argumentatione.

ARGUMENTATIO est argumenti explicatio, & dilatio. Argumenta è Locis Oratorijs sumuntur.

LOCVS ORATORIVS est Sedes argumenti, & quoddam veluti Promptuarium, & Nota, qua indicatur quid in rebus Orator peruestigare debeat.

Argumentorum alia dicuntur *INSITA*, seu *INTRINSECA*, quæ petuntur à loco, qui rei inest, vel est intra rem: alia *REMOTA*, seu *EXTRINSECA*, vel *ASSUMPTA*, quæ non è re ipsa, sed è loco, qui extra rem est, assumuntur.

Loci Argumentorum *Insitorum* sunt sexdecim: 1. *Definitio*. 2. *Enumeratio partium*. 3. *Notatio*. 4. *Coniugata*. 5. *Genus*. 6. *Forma*. 7. *Similitudo*. 8. *Disimilitudo*. 9. *Contraria*. 10. *Adiuncta*. 11. *Antecedentia*. 12. *Consequentia*. 13. *Repugnantia*. 14. *Causa*. 15. *Effectus*. 16. *Comparatio*.

Loci Argumentorum *Remotorum* Quintiliano sunt sex: 1. *Preiudicia*. 2. *Fama*. 3. *Tormenta*. 4. *Tabulae*. 5. *Iusiurandum*. 6. *Testes*. Ea tamen Cicero vno *Testimonij* nomine complectitur.

CAP. IV.

DE LOCIS INSITIS.

1. **D**EFINITIO est Oratio rei alicuius naturam breviter explicans. Debet habere *Genus*, & *Differentiam*. *GENVS* est aliquid rei commune cum alijs rebus; *DIFFERENTIA* est aliquid, quod soli rei, quæ defi-

nitur,conuenit. V.g. *Ars bene dicendi. Artē esse, & Rhetoricæ & alijs artibus conuenit: Bene autem dicere, solius Rhetoricæ proprium est. Vt probes à loco Definitionis Rhetoricam esse vtilem, sic efforma argumentum. Ars bene dicendi est utilis; atqui Rhetorica est Ars bene dicendi: ergo est utilis.*

2. **PARTIVM DISTRIBUTIO** est oratio, qua aliquid in partes suas distribuitur. V.g. *Virtus in Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam. Argumentum. Omnis virtus oritur aut ex Prudentia, aut ex Iustitia, aut ex Fortitudine, aut ex Temperantia: Calliditas ex nulla earum oritur: ergo Calliditas non est virtus.*

3. **NOTATIO**, seu *Etymologia*, est locus, qui verborum originem inquit V.g. *Consul dicitur qui consulit patriæ. Argument. Piso non consulit patriæ: ergo Piso non est Consul.*

4. **CONIVGATA** sunt, quæ cum ab eadem radice orta sint, seu deriventur, variè commutantur. V.g. *Sapiens, Sapienter, Sapientia, à Sapio. Argum. Sapientiam habet in animo defixam, ac proinde sapiens est, & sapienter se geret.*

5. **GENVS** est quoddam totum plures continens partes, communionem quadam sibi similes, specie tamen differentes. V.g. *Virtus est Genus, quia continet Prudentiam, Iustit. Fortitud. & Temperant. quæ sunt eius partes, seu Species, inter se quidem Virtutis participatione similes; differentes tamen, quia earum natura diversa est. Argum. Virtutis laus in actione consistit: Prudentia est virtus: ergo Prudentia laus in actione consistit.*

6. **FORMA** est Species seu pars Generi subiecta, siue sub Genere contenta. V.g. *Iustitia Species est Virtutis, quia sub Virtute continetur. Argum. Punire reos est Iustitia: sed Iustitia est Virtus: ergo punire reos est Virtus.*

7. **SIMILITUDO** est Oratio, qua rei alicuius qualita-

tatem, alteri rei dispari ineffe contendimus. Exemplum, & Argum. *Ut quidam morbo aliquo affecti, suavitatem cibi non sentiunt: sic facinorosi homines, vera laudis gustum non habent.* Cic.

8. DISSIMILITUDO est Cratio, qua res diversas, diversis etiam qualitatibus affectas, vel afficiendas esse dicimus. Exempl. & Argum. *Barbarorum est in diem vivere: ergo Christianorum consilia ad sempiternum tempus referri debent.*

9. CONTRARIORUM genera sunt quatuor; Adversa, Privantia, Relata, & Contradicientia.

ADVERSA sunt ea, quæ sub eodem genere plurimum differunt, & se mutuo expellunt. V. g. *Virtus, Vitium. Pax, Bellum.* Argum. *Virtus est ampl. Et ulla: ergo Vitium fugiendum.*

PRIVANTIA sunt Habitus, & eius Privatio. V. g. *Auditus, & Surditas* in auribus. *Lux, & Tenebra* in aëre. Argum. *Quid expectas auctoritatem loquentium; quorum voluntatem tacitorum perspicis?*

RELATA sunt quæ inter se necessarium habent ordinem, ac proinde unū intelligi non potest sine alio. V. g. *Creator, & Creatura. Pater, & Filius. Dominus, & Servus. Dux, & Miles.* Argum. *Cur discere turpe sit, quod scire honestum est?*

CONTRADICIENTIA sunt ea, quorū vnum negat quod affirmatur ab alio; & eorum alterum falsum esse debet, alterum verum: V. g. *Hic est homo, Hic non est homo.* Argum. *Cum is Modestus sit, ne illum dicas Immodestum.*

10. ADIVNCTA sunt ea, quæ frequenter (licet non necessariò) cum re sunt coniuncta, sive illam antecedant, sive comitentur, sive subsequantur. V. g. *Locus, Tempus, Vestitus, Comitatus, Strepitus pedum, Rubor, Pallor, &c.* In hominis animo, *Virtus, Vitia, &c.* in corpore, *Pulchritudo, Deformitas, &c.* Argum. *Visus est nocte cum armis, & mutata*

vestis, domo prodire, & in loco ubi cades est facta: ergo ille hominem occidit.

11. **ANTECEDENTIA** sunt ea, quæ rem necessario antecedunt. V. g. *Solis ortus, Diem.* Argum. *Ortus est Sol: ergo dies est.*

12. **CONSEQUENTIA** sunt ea, quæ rem necessario consequuntur. V. g. *Cicatrix, Plagam.* Argum. *Cicatricem habet: ergo aliquando plagam passus est.*

13. **REPUGNANTIA** sunt, quæ nec certâ lege, nec numero inter sese opponuntur; in quo à *Contrarijs*, & *Dissimilibus* differunt. V. g. *Amare & Odisse*, *Contraria* sunt; *Amare* verò & *Nocere*, aut *Ledere*, aut *Convitari*, *Repugnantia* sunt. Argum. *Amat illum: igitur non ei nocuit, non illum laesit, convitijs non infectatus est.*

14. **CAUSA** est, quæ suâ vi efficit id, cuius est causa. V. g. *Vulnus*, est causa *Mortis*; quia vi suâ mortem parit. Sic *Ignis* est causa *Ardoris*; *Cruditus*, *Morbi*, &c. *Causarum genera* sunt quatuor: *Finalis*, *Efficiens*, *Formalis*, *Materialis*.

FINALIS est ea, cuius gratiâ, seu *Propter* quam aliquid fit. V. g. *Finis* hominis est *Beata Vita*: *Studiorum*, *Scientiæ*, *Belli*, *Pax*. Argum. *Homo natus est ad beatam vitam: ergo non ad pastum, & voluptatem.*

EFFICIENS est ea, *A qua* aliquid fit. V. g. *Sol* est causa efficiens *Diei*; *Deus*, *Mundi*. Argum. *Senectus parçè bibit: ergo caret vinolentia.* Nam vinolentiam efficiunt pocula frequentia.

FORMALIS est ea, *Per* quam res est id, quod est, & à rebus alijs distinguitur. V. g. *Anima rationis* compos est *Forma* *Homini*, per quam à cæteris rebus secernitur. Argum. *Canis non est ratione præditus: ergo non est homo.*

MATERIALIS est ea, *Ex* qua res fiunt, vel *In* qua sunt. V. g. *Marmor* est materia, ex qua fit *Statua*; *Corpus*, est

materia, in qua est Anima hominis. Argum. Corpus mortale est: ergo Anima (quæ immortalis est) ipsi dominari debet.

15. EFFECTA sunt ea, quæ de causis oriuntur. V. g. Dies est effectus Solis. Totidem sunt effectorum genera, quot causarum: singulis enim causis sua respondent effecta. Argum. Virtus parit laudem: igitur sequenda est. Ex voluptate, morbi, infamia, & mors gignuntur: ergo voluptas est fugienda.

16. COMPARATIO est, cum duo, vel plura, in aliquo, quod sit eis commune, conferuntur. V. g. Illustriorem quandoque palmam meretur fuga, quam pugna. En, Euga & Pugna, comparantur in Palma, quæ utrique aliquando communis est. Potest autem institui Comparatio tripliciter.

1. A maiori ad minus: cum contendimus, ut id, quod valet vel non valet in re maiori, valeat vel non valeat in minori. Argum. O passi graviores dabit Deus his quoque finem. † Si quinque legiones hostem vincere non valuerunt; multò minus duæ poterunt.

2. A minore ad maius. Cum vicem versam contendimus. Argum. Surgunt de nocte latrones, ut furentur: quidni adolescentes, ut studeant? † Verbera patienter tulit; multò magis verba & convicia perferet.

3. A comparatione parium. Cum æqualia rebus convenire contendimus. Argum. Virtute frater tuus excellit; cur tu quoque non excellas? † Beati per labores sibi gloriam pepererunt; iisdem ergo nos pariter gradibus ad honoris fastigium conscendamus.

CAP. V.

DE LOCIS REMOTIS.

¶ ARGUMENTA REMOTA non parit Oratoris Ars; sed ea (ad se foris allata) artificiosè tractat.

1. PRÆIUDICIUM, est statutum olim aliquod, afferens

rens iudicaturis exemplum, quod sequantur. Argum.
*Grassatorem maiores nostri capite mulserunt: & hunc terrri-
 num grassatorem vos impune evadere patiemini?*

2. *A FAMA* fit argumentum; ostendendo id, quod
 probatur, ex communi hominum sermone verum esse.

3. *A TORMENTIS*: demonstrando, vi Tormento-
 rum, expressam esse confessionem vel à reo, vel à con-
 scijs sceleris, quod probatur.

4. *A TABVLIS*: si ostendatur rem, qua de agitur, in
 publicas Tabulas esse relatum, adeoque pro indubitata
 haberi debere.

5. *A FVREFVRANDO*: si demonstraveris, illud idē,
 cuiuspiam iuramento confirmatum esse.

6. *A TESTIBVS*: si alicuius, vel aliquorum Testi-
 monio rem ipsam confirmari docueris, aut contraria
 Testimonia refelleris.

¶ His omnibus adde *Leges, Auctoritates, Historias, &
 Exempla, Hieroglyphica, Apophthegmata, Fatulas, Apologos,
 Parabolas, Adagia, Emblemata, Gnomas, vel Senten-
 tias, Mores, vel Ritus gentium, Antiquitates, Sacrarum Li-
 terarum Thesuros, &c.* quæ, si suppetant, & artificiosè tra-
 ctentur, multam vim afferunt Orationi.

CAP. VI.

QVA RATIONE SERVANTVR ARGVMENTA

ex Locis Rhetorice.

SI probare velimus, Virtutem esse expetendam, Locos
 omnes percurreremus, & è singulis Argumentum ali-
 quod depromemus.

A Definitione. *Virtus est habitus mentis, quo rectè vivi-
 tur, & quo nullus malè vititur: is autem est expetendus: Vir-
 tus igitur est expetenda.*

A Partium distributione. *Prudentia, Iustitia, Fortitudo,
 Imperantia expetenda sunt: Virtus ergo.*

A Notatione. *Virtus à Viro dicta est: se autem Virum in rebus omnibus præbere expetendum est: Virtus ergo expetenda.*

A Coniugatis. *Viriliter agere expetendum est: Virtus ergo expetenda.*

A Genere. *Honestus animi habitus expetendus: nullus autem honestior Virtute: ergo expetenda Virtus.*

A Specie, seu Forma. *Temperantia expetenda est: ea vero Virtus est: ergo expetenda Virtus.*

A Simili. *Ut medicina morbis corporis curandis expetenda est: sic Virtus malis animi sanandis.*

A Dissimili. *Cetera bona, ut non semper aut utilia, aut honesta; sic non semper expetenda: Virtus verò, quia semper utilis, semper honesta, semper expetenda.*

A Contrario. *Vitium fugiendum est: ergo Virtus amplectenda.*

A Privantibus. *Virtutis cessatio, aut intermissio reprehendenda: Virtus ergo expetenda.*

A Contradicientibus. *Non dare Virtuti operam non est expetendum: ergo expetenda Virtus.*

Ab Adiunctis. *Civium benevolentia, præclara opinio, optimam rectè faciendi exemplum, quæ alij capiant, expetenda sunt: ergo Virtus, quam hæc comitantur, expetenda.*

Ab Antecedentibus. *Iustitia, quæ Virtutem antecedit necesse est, est expetenda: Virtus ergo, quæ illam consequitur, erit expetenda.*

A Consequentibus. *Gratia apud Deum, cælitum amor, piorum operum inter honestos viros communicatio, & fructus expetenda sunt: Virtus ergo, quam hæc omnia consequuntur, expetenda.*

A Repugnantibus. *Remissio animi in præclaris actionibus fugienda est: Virtus ergo, quæ viriliter agit, expetenda.*

A Causa finali. *Deum ipsum expetere, sempiternamque gloriam semper debemus: Virtus ergo, quæ nos ad ipsum ducit, expetenda.*

A Causa materiali. *Præclare & honestæ actiones, quibus Virtus exercetur, expetende: Virtus ergo.*

A Causa formali. *Bonitas ipsa expetenda est: Virtus ergo, quæ illa continetur.*

A Causa efficienti. *Deus Virtutis auctor, est nobis expetendus: ergo & Virtus est expetenda.*

Ab effectis. *Quies & tranquillitas animi, contemptio rerum humanarum, confidentia & spes in Deum, quæ Virtutis sunt effecta, expetenda sunt: ergo & Virtus.*

A Comparatione minorum (nam maiorum comparatio non occurrit) *si quæ corporis valetudini servant, aut quæ ad eius molestias levandas valent, expetendæ sunt: Virtus, quæ salutem animo affert, quantum magis expetenda est?*

A Pari. *Quotquot beatam vitam consecuti sunt, Virtutem expetiverunt: nobis ergo, si consequi eandem cupimus, Virtus expetenda est.*

A Testimonio Ecclesiastici, cap. 16. *Melior est unus timens Deum, quam mille filij impij.*

Hac ratione ad quamcumque Quæstionem propositam explicandam, facile sibi quisque argumentorum, & rationum copiam comparabit: delectus tamen erit habendus aptiorum pro cuiusque quæstionis genere.

Postquam hac ratione Materia comparata fuerit, prima Ratiocinatio ita est locupletanda, ut eius cum Propositionem, tum Assumptionem expolias, adhibitis alijs ratiocinationibus, cum figuris & tropis, hoc sermone modo:

Nemo est, Auditores, tam prava mente, ac scelerato animo peditus, qui non fatetur, id esse homini maxime expetendum, quod sit cum probitate & honestate coniunctum.

Huic Propositioni duæ rationes subjici possunt:

1. *Quia humane rationis ea vis est, atque munus, ut à*

malis bona disiungat, illa ut fugiat, hæc ut amplectatur.

2. Quia natura ita hominem ad honestatem finxit, ut nihil, nisi quod bonum sit, aut boni speciem præferat, amare illum patiatur. His præmissis, accedat Assumptio, quæ ita potest induci;

Et Virtus profectò non solum bona est ipsa per se, sed bonorum omnium præstantissima.

Assumptionis verò hæc subiungi possunt rationes:

1. Quia eius dignitas non penes aliunde, neque ullis potest incommode minui. 2. Quia cetera omnia bona ab una Virtute dignitatem capiunt; ab ea sciundâ dignitatem, ut præclarum nomen, amittunt.

His duobus Argumentis tractatis (neque vno semper argumentationis genere, sed vario; ne similitudo pariat satietatem) concludere argumentationem oportebit, quæ huiusmodi esse potest:

Quod si maximè expetere, & amplecti homines debent, quod honestum est; Virtutis autem tanta præstantia est, ut non modo reliqua bona omnia dignitate superet, sed quicquid dignitatis illa habent, ab ea una mutuuntur: quis tam cæcus est, atque amens, qui non putet, præ cæteris rebus expetendam esse Virtutem?

Pertractatâ primâ Ratiocinatione, ingeniosè transibis ad secundam, hoc modo:

Iam verò, quis non videt, id nobis esse maximè expetendum, quod unum nos cum summo parente nostro, & ess. liore coniungat, qui nostrorum est finis animorum? &c.

CAP. VII.

ARS TRACTANDORVM ANIMI AFFECTVVM.

IN id incumbere debet Orator ut Auditorum animos vel ad Virtutem impellat, vel à Vitio reducat: quod obtinebit si n. entis Aff. eius aptè tractare didicerit.

Aff.

AFFECTVS est animi quidam impetus, quo ad appetendum, auersandumve aliquid, vehementius, quàm pro quieto statu mentis, impellimur. Præcipui verò Affectus sunt. 1. Amor. 2. Odium. 3. Desiderium. 4. Fuga. 5. Lætitia, seu Gaudium. 6. Tristitia, seu Dolor. 7. Spes. 8. Desperatio. 9. Metus, seu Timor. 10. Audacia, seu Confidentia. 11. Ira. 12. Mansuetudo, seu Clementia. 13. Misericordia. 14. Indignatio. 15. Inuidia. 16. Æmulatio. 17. Pudor. 18. Gratia.

§. I.

A M O R.

AMOR est humana voluntatis in rem bonam, quatenus bonam, propensio. Concitatur ab ostensione Boni.

BONVM autem est. 1. *Honestum*, scilicet, Virtus & Probitas, Æquitas, modesta pulchritudo, animi Nobilitas, comitas, & mansuetudo, innocens & simplex urbanitas, constantia, atque fidelitas. 2. *Vtile*, videlicet, Beneficium, aut grati animi significatio. 3. *Delectabile*, nimirum, Amor reciprocus, bonorum & malorum communitas; morum, studiorum, ac periculorum similitudo, fiducia, familiaritas & domestica consuetudo, alienæ virtutis commendatio, imitatio studiorum, & injuriarum obliuio.

Amorem extingues, si rei malè dilectæ vitia patefece-
ris; si infamiam inde nascituram ostendes; si perfidiæ,
doli, injuriæ, amatum in amantem insimules; si in rei op-
tatae consequendæ desperationem adducas; si *Amoris* in-
commoda, ineptias, servitutem, resistantiam exaggeres,
&c.

§. II.

O D I U M.

ODIVM est motus animi, quo hic se avertit ab eo, quod ma-
lum est, vel cerè existimatur malum.

Con,

Concituratur representando incommoda & clades illatas; exponendo calumnias ac contumelias ab inimico profectas, contemptumque quo quis ab illo despicitur; cuius speciem indignam, crudelem ac funestam exprimes; alterius verò contra virtutem, innocentiam, conditionem & dignitatem efferes: describendo adversarij vitia, ea præsertim ex quibus Odium incenditur; ea sunt libido, audacia, & impudentia, injustitia, superbia, crudelitas, avaritia, ingrati animi labes, nimia potentia, & impietas.

Remittitur, cum tristitiæ nubes ex animo depellitur; cum odij causæ benè repelluntur, vel minuuntur, vel auferuntur; cum adversarij pœnitentia & dolor ostenditur. Plurimum proderit repentinæ calamitatis commiseratio, & inimici adversa fortuna; item preces & lachrymæ.

§. III.

DESIDERIUM & FUGA.

DESIDERIUM est motus, quo animus fertur in bonum absens, quatenus bonum.

FUGA est affectus animi, quo à malo absenti, quatenus malo, recedere deestando conatur.

Excitat desiderium absentis rei, qui eius præstantiam, magnitudinem, & honestatem declarat; qui spem eius obtinendæ erigit, & ad eam, licet arduam, fortiter impellit; imò difficultas desiderium acuit, fortemque subdit aculeum.

Reprimet Desiderium (imò & in Fugam traducet) qui eas multiplex & varium incommodum, aut duram ex eo servitutem descripserit; qui in eius cohibitione positam esse vitæ felicitatem, & summam animi tranquillitatem ostenderit; qui inexplabile esse probaverit; qui ea, quibus Desperatio & Odium excitatur, adhibuerit.

§. IV.

§. IV.

GAUDIUM, seu LÆTITIA.

GAUDIUM est motus animi, seu sensus boni præsentis, quatenus præsens est.

Concitat illud stylus ipse dicendi, si cultus sit & floridus, numerus suavis & mollis, oratio tota figurata, plena acutis sententijs, argumenta exquisita, nova, & ingeniosa. Item malæ fortunæ in bonam commutatio, recuperatio rei perditæ, propriæ cum alienâ & minius felici fortunâ comparatio, insperatum bonum, rei alius novitas & insolentia, rerum lætarum ut pompæ, ludorumve descriptio; locorum, florum, gemmarum, vestium, odorumve amœnitas; virtutes & bona morum conscientia; ipsamet demum Lætitiæ descriptio animos recreat.

Comprimat *Gaudium* rei, ob quam lætamur, vanitas; fortunæ variantis casus; mæror & tristitia, quæ voluptati & lætitiæ adhærere solent; timor; maioris boni spes aut cupiditas; & ea omnia, quæ *Dolorem* excitant.

§. V.

TRISTITIA, seu DOLOR.

TRISTITIA est sensus & opinio præsentis mali, quatenus est præsens.

Exprimitur optimè per hypotyposes causarum doloris, per querelas & expostulationes. Commovetur propinquorum miserijs, vinculis, morte, funeribus; bonorum amissione; calamitatis indignitate.

Lenitur innocentia afflicti, humanæ vitæ conditione laboribus inexpugnabiliter obnoxia, fortunæ inconstantia, æquanimittatis exemplo ab illustribus viris petito; constantia gloriâ & laude; malorum præsentione;

ne; animi æquabilitate; lacrymarum inutilitate; avocando à molestiæ cogitatione; felicioris vitæ statu, rerumque gestarum commendatione: levatur & studijs, fletu, dolorisque socijs.

§. VI.

SPES.

Spes est motus animi in bonum absens arduum & difficile, sed tamen quod labore queri possit.

Spem excitat boni honestas & magnitudo, Opes & praelidia, vires corporis, industria atque prudentia, experientia ducis alicuius fortis & sapientis, viæ faciles ad rem obtinendam, rei ipsius facilitas, adversariorum inbecillitas; experientia aliorum, ex quibus evadentis; prosperè gesta, præmia proposita, vitæ innocentia, favor divinus: Iracundia etiam ad difficilia & ardua suscipienda vires intendit.

Spem infringit inexpugnabilis rei difficultas, præsentis mali sensus, malorum imago menti objectæ, crebra rerum & fortunæ mutatio, dilatio speratæ rei.

§. VII.

DESPERATIO.

DESPERATIO est agnitio sine ulla rerum expectatione meliorum, seu Boni cuiuspiam obtinendi, vel mali depellendi diffidentia.

Inijciunt, omnes fugiendi aditus occludendo, adipiscendi vias obsepiendo, difficultates augendo, vim superandi imminuendo; iudicio quoque rei nunquam alias sequutæ; ignaviâ; inveteratâ sæpiusque repetitâ calamitate.

Desperationis remedia sunt, rei adipiscendæ facilitatem aperire; Dei pronom ad opitulandum quibus libet

voluntatem proponere; spem ipsam singulare subsidium ad parandam salutem esse; hanc etiam ab inensu non desperandam; culpam elevare, sive minuere.

§. VIII.

METVS seu TIMOR.

METVS est agritudo & perturbatio gravior ex impendentis mali opinione, quod aut interitum nobis aut dolorem afferre possit.

METVM concitat periculi vicinitas & magnitudo, rerum nobis charissimarum jactura, impendentium malorum signa atque portenta, impunis nocendi potestas, virtus ac probitas ludibrio habita, Armata improbitas ac præceps furor viribus elatus; accepta, aut illata injuria; æmulatio & honoris contentio, versuta dissimulatio, patefactum scelus; mali præteriti, quod quis subjerit expertus recordatio; præcox & anticipata miseria.

Sedatur Timor confidentiâ, quæ apertâ vi illum impugnat. Item non admittendo illum, qui nos ante miseriam miseros facit; virum confirmando, quem corroboramus, vel infirmo vires alienas, vel mali opinionem elevando; melioris eventus & fortunæ spe; futuri mali præcognitione; opis & auxilij divini promissione; bonâ morum conscientia.

§. IX.

AUDACIA, sive CONFIDENTIA.

AUDACIA est rerum difficultium & impendentium opinio & contemptus.

Concitat Audaciam erectus animus, mali facies sæpius visa aut meditata; extenuatio periculi; difficultas mediâ ex parte superata; vincendi subsidia; divinus favor ora-

aculis, alijsve signis præcognitus; rei, quam patimur, indignitas, injuriæque atrocitas; aut pereundi, aut superandæ difficultatis objecta necessitas; causæ æquitas; innocentia vitæ; spes victoriæ; virtutis avitæ recortatio; spes mercedis; laus virtutis ac gloriæ; divina humanaque monita: non nūquam & ex *Desperatione* nascitur.

Deprimitur periculis, virium imbecillitate cognita, temeritatis damno, fortunæ ludentis inconstantia, rerum omnium fragilitate.

§. X.

IRA.

IRA est ulciscendi sui cupiditas ab animo dolente ex opinione contemptus nostri, nostrorumve profecta: cujus parens, fomes, & habitus, *Iracundia* dicitur.

Iram incendit opinio contemptus & injuriæ, præsertim ex levi causâ, aut ab amico illata; inimici in adversis rebus nostris lætitia; personæ contemptæ dignitas & excellentia; auxiliij vel honoris spes frustrata; artis, in qua quis excellit, despectus; personæ despicientis abjecta fors & conditio; maledicta, contumeliæ, obreftatio, fraus, mendacium, ingratitude, officij negatio, conatuum oppositio.

Restinguit *Iram* personæ loquentis conditio, si sit puer, senex, mulier, aut quispiam Deo sacer; inimici potestas & cultus debitus; injuria prius à nobis illata; animi demissio non ficta; temporis læti opportunitas capta; defectus proprii recognitio; lædentis conditio excusata; mora; *Iræ* sæditas; inimicum impotentiam mentis fuisse abreptum; fortis esse animi *Iram* vincere; iræ nascenti resistendum, ne in perniciem nostram adolescat.

§. XI.

MANSVETUDO, seu CLEMENTIA.

MANSVETUDO est depressio, atque sedatio iræ. Mansuetudinis incentiva sunt deposita contemptus suspicio; criminis confessio; humilitas & animi demissio; beneficiorum commemoratio; amoris significatio blanda; adversarij pœna, graviorque casus; commendatio virtutis; metus; deprecatio; animi desuper triumphantis magnitudo; lenis severitas.

Disuadetur adversarij immanitate, & pertinaciâ Reip. incommodis, ac periculis; æquæ severitatis commendatione.

§. XII.

MISERICORDIA.

MISERICORDIA est motus animi dolentis erga afflictum malis, quibus se vel suos affici posse videt, qui misereatur.

Concitur florentis fortunæ mutatione in adversam; senectute calamitosâ; morte & orbitate propinquorum; corporum vexationibus, morbis, verberibus, inopiâ; exilio; circumstantijs personæ, ætatis, loci, temporis, causæ, finis, modi; petitione modestâ, deprecatione, sermocinatione, signis doloris externis.

Evertitur ijs capitibus, quibus Ira inflammatur, aut quibus excitatur Invidia. Reum calamitatibus illis dignum, miseratione indignum esse probando; æquitatem & justitiam postulare, ut malis malè eveniat; scelera pœnis esse coercenda.

§. XIII.

INDIGNATIO.

INDIGNATIO est dolor perceptus ob res secundas alterius, qui illa fortuna judicatur indignus.

Cietur, cum eorum vita anteaq̃a vilitas cum præsentis potentia comparatur; cum per vim appetunt quæ non illis competunt; cum ambitiose prodigi abutuntur in aleis, convivijs, & comellationibus; cum rerum secundarum insolentia ostenditur; cum inferiores cum superiore contendunt præsertim in eodem studio, honore, &c. cum divitiæ & honores præter meritum contigere; si vitijs laborent impietatis, infamiæ, ebrietatis, ignaviæ, imprudentiæ.

Mitigatur, cum docetur illos honoribus aut fortunis non esse indignos; ingeniosos ac nobiles, nunquam degenères animos habuisse; pridem illa bona possedisse, nec illis vnquam abusos fuisse; non arrogantes, superbos, aut insolentes in meliore fortunâ se præbuisse; virtutibus ornatos esse; res optimas præclare gessisse.

§. XIV.

I N V I D I A.

INVIDIA est dolor de prospera alicujus sorte, quæ suam putat minui dignitatem, qui invidet.

Concitabis invidiam, si doceas immerenti, vel citra laborem, aut nimis celeriter, aut turpi gratiâ, opes, honorem aut dignitatem contigisse; illum ob divitias & secundam fortunam inolescere, & præ se alios arrogantius contemnere; id muneris viro dignissimo dolo præripuisse; alienæ laudis æmulum esse, ambitiosum, multa molientem, aliorum gloriæ nocentem.

Sedabis, si ostendas nulli factam injuriam; illum fortunæ bonis & honoribus honestè atque moderatè uti; si bonum minuas, cui invidetur; si merita ejus expendas qui dignitate potitur; si doceas, ingentis esse animi, aliorum virtuti aut felicitati non invidere; imò vel ipsâ improbitate invidiam esse deteriorem, cuius damna recensebis.

§. XV.

ÆMULATIO.

ÆMULATIO est ardor consequendi boni, quo alium frui videmus, & nos cum dolore caremus.

Provocatur majorum virtutibus & egregijs facinoribus; illustrium Heroum gestis, quibus immortalitatem consequuti sunt; nominis decore, & ornamento; item si hanc illi mentem injicias, ut arbitretur se magnum esse, plurimum posse, debere laudem suscipere; si ostendas eos, quos æmulari debeat, bonis abundare laudabilibus; si dicas eum à parentibus, à populis, ab amicis, à civibus, à contribulibus, commilitonibus, collegis, invitari; laudem illam, licet non mediocrem, haud difficulter obtineri posse.

Sedarur, laudis (utpote rei volaticæ & inanis) contemptu; personæ despicientiâ imitationi propositæ, quod nil il habeat magnâ commendatione dignum; inîo quod detestandis sit moribus: res omnes externas despici oportere, &c.

§. XVI.

PUDOR, & VERECUNDIA.

PUDOR est dolor animi ex malis, quæ infamiam inferunt, profectus.

Incutitur ex timiditate, lentitudine, negligentia, temeritate, impudentia, ingratitude, contemptu, levitate & inconstantia, injustitia, avaritia, animi imbecillitate, turpitudine, impitate, vili facinore vulgato, & ex iis omnibus, quæ commissa infamiam merentur.

Pudor, cum vitiosus est, dissuadebitur, commendatione & laude personæ; amplificando pudoris damna, quo animus abiicitur, ac vilescit, & ab aggrediendo res optimas avocatur; exponendo exempla mali pudoris,

qui

qui in perniciem traxerit: res gloriosas audacter, liberè, ac prudenter; non segniter esse suscipiendas: rebus inhon estis, ac vilibus animosè reluctandum.

§. XVII.

GRATIA.

GRATIA est benignus animi motus, quo quis succurrit indigenti, ut ei benè sit.

Excitatur personæ accipientis inopiâ & egestate; rei ipsius vrgentis magnitudine & difficultate; temporis ad largiendum oportunitate arripiendâ; personâ largientis, si sola sit, si prima, si cum paucis: modo; si præter spem, si largè, si non rogatum beneficium fiat; loco, fine, &c.

Elevatur, si spe scenoris sit collatum beneficium. Corruptitur, si fortuito datur. Minuitur, si non utile, sed perniciosum ostenditur. Removetur, si non datur, sed redditur. Despicitur, si res abjecta sit ac vilis. Non datum putatur, si idem aut majus concessum sit inimicis.

Hanc de Affectibus doctrinam per summa tantum capita delibavimus, iuxta brevitatis leges, quas nobis præstitimus. Qui prolixiorē amant explicationem, Divinæ adeant Palatium Eloquentiæ, cujus nos vestigijs institimus atque ordinis.

§. XVIII.

MONITA QUÆDAM PRO APTA AFFECTIVÆ tractatione.

CAVEAT autem Orator i. ne ad excitandos affectus accedat, nisi prius themate validis argumentis roborato; fideque factâ: Voluntas enim nunquam fertur in incognitum.

2. Ne animos subito vehementius oppugnet, quam oporteat; sed sensim grassetur, ut concepta flamma opportuno nutrita pabulo non facile evanescat.

3. Prius se illo accendat affectu, quo audit ores ardere cupit: nam hic ignis, nisi à tali igne, nunquam concipitur.

4. Videat accuratè quos causa, in qua versatur, Affectus requirat. *Genus enim Demonstrativum* vix est aliorum capax, quam molliorum, lætitiæ, amoris, benevolentia, &c. licet, cum reprehendis, odium & indignatio concitari possint. *Ad Deliberativum*, in Suasione, amor & odium, spes ac metus, pudor, audacia, & desperatio aptissima sunt: in Dissuasione odium, metus, ac desperatio, cum exemplorum copiâ, plurimum valent. In *Judiciali*, accusans odium, pudorem, indignationem, iram incutiat: defendens, benevolentiam, emendationis spem, & miserationem conciliet.

5. Animos auditorum sagacissimè odoretur, quid sentiant, quid existimet, quid velint, quò deduci possint.

6. Ipsorum mores prænovertit, educationem, ingenium, ætatem, officia. *Galli* (inquit Jac. Masenius) humanitate & morum comitate eminent; ingenio ut facili & excitato, ita mutabili, irrequieto, gloriæ cupido. *Hispanorum* maior gravitas, consilium rectius, constans fides, honoris ambitio, quem si illis deferas, obtineas omnia; si neges, habeas in placabiles. *Germanis* ingenium tardius, sed labore ad summa etiam emergens, candor & simplicitas morum commendata, peregrinandi & linguarum gens avida; tam levis in aliorum habitu effingendo, quam constans suâ in fide: obsequio promptâ; at servitutis impatiens. *Itali* parem cum ingenio jungunt industriam, omnis belli comique artis capaces, tam faciles offensu, quam placatu difficiles: cum degenerant,

extremi in vitijs; cum affurgunt, in virtutibus. Gallos & Hispanos honore, Italos ac Germanos utilitate facilius duxeris. Hæc ille.

CAP. VIII.

DE AMPLIFICATIONE, PER QUAM MOTVS

Animorum concitantur.

Amplificatio est gravior quædam argumentatio, qua pressioribus argumentis, strictiusque confertis, homines, iudices, auditores, iam rationum viribus ad assensum præcipitantes, vehementius impellit.

Ea verò & verborum genere conficitur (de qua in Periodo tractabimus) & rerum genere. Ex iisdem locis fumitur, è quibus argumenta eruuntur ad faciendam fidem, seu persuadendum: maximè autem à loco Definitionis, Consequentium, Contrariorum, Dissimilium, Pugnantium, Causarum, & Effectuum: à Similitudine, ab Exemplo, à fictis denique personis, & mutis rebus.

Amplificatio à DEFINITIONIBVS CONGLOBATIS est ea, in qua plures vnius rei Definitiones congeruntur; & idcirco aliter Congeries, & Frequentatio appellatur. V.g. *Historia, testis est temporum, lux veritatis, vita memoria, magistra vite, nuntia vetustatis.* Cic.

A CONSEQUENTIUM FREQUENTATIONE fit, cum acervatim plura ex eadem re consequentia ponuntur. V.g. *Si bellum geritur; urbibus populatio, campis vastitas, ruina templis, divitiis omnibus & humanis extrema perniciēs inferetur.*

A CONTRARIARVM RERVM OPPOSITIONE, aut CONFLICTIONE fit, cum plura ex naturâ suâ contraria, inter se per antitheses opponuntur. V.g. *Quis ferat inerrantissimos homines fortissimis insidiari? Fulsissimos prudentissimis? ebrios sobrijs? dormientes vigilantibus?* Cic.

A DISSIMILIVM, & PUGNANTIVM inter se rerum

colludatione: fit cū aliquem in multis sibi contradicere ostenditur. V. g. *Hac in re mihi ridiculū es visus esse inconstans, qui eundem & laederes & laudares: & virū optimū, & hominem improbiſſimum esse diceres. Eundem tu & honoris causa appellabas, & virū primariū esse dicebas, & sociū tamen fraudasse arguebas.*

A CAUSIS, & EFFECTIS CONGLOBATIS: fit, cū multæ simul vniū rei Causæ, & multa Effecta conglobantur. V. g. *Quereris multis modis vexatam esse provinciam; sed ad causas calamitatis attende. Vigebat in ea ambitio, luxuria dominabatur, segnes erant magistratus, populus ipse molli otiosaque securitate defluebat: expecta igitur damna longè graviora, exhauriuntur pecunia, jacebit spreta religio, cades impudē volitabunt.*

A SIMILITUDINE, & EXEMPLIS: fit, cū multa Similia, & Exempla congeruntur. V. g. *Vide fortissimū illum Heroem, tot hostiū corpora circa se sternentem; Leonem puta, imbecillia animalia territantem; cogita Taurum, armatum imbellem fugantem; animo bellatorem Equum concipe, in tela & enses intrepidē insilientem. Sic Alexander olim Macedo, sic Julius Caesarum princeps, fecerit ille Carolus Quintus, sic ceteri denique non vulgaris nomine Duces, palmas & lauros, media in acie campoque messuerunt.*

A FICTIS PERSONIS, & MVTIS REBUS: fit, cū illis Termonem damus. V. g. *Patria tua tecum, Catilina, sic agit, & quodammodo tacita loquitur. Nullum iam tot annos facinus extitit, nisi per te; nullum flagitium sine te: tibi vni multorum civiū vexatio impunita fuit. Superiora illa, quamquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli: nunc verò me totam esse in metu propter te unum, non est ferendum. Quare discede, atque hunc mihi timorem eripe: si verus, ne opprimar; sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam. Cic.*

Ad.

¶ Adhibenda sunt ad AMPLIFICATIONES, quæ Magna putantur; quorum duplex est genus. Alia enim sunt magna natura. V. g. Divina, Cælestia, & ea quæ habent causas occultas, & quæ in terris sunt admirabilia. Alia sunt magna usu. V. g. Ea, quæ hominibus vel maximè prodesse, vel maximè obesse videntur. Homines autem moventur. 1. Charitate erga Deum, Parentes, & Patriam. 2. Amore erga Liberos, Coniugem, Fratres. 3. Honestate Virtutis, Justitiæ, Liberalitatis, &c.

¶ In Exornationis Amplificatione ij loci tractandi sunt, qui movere possint expectationem, admirationem, & voluptatē. In Exhortationibus; plurimum valent exempla, bonorumque ac malorum enumerationes. In Iudicijs accusator adducet quæ ad iracundiam pertinent: reus quæ ad miserationem.

CAP. IX.

VARIA LOCORVM COMMUNIVM EX CICERONE.

supellex, ad vberiora Amplificationum exempla, notatis numeris. [ex P. Nicol.

Causino.

A

A Dolefcentum voluptates, pro Cæl. num. 39.

Ambitio 2. Agr. 97. 98.

Ambitio, candidatorum, Mur. 76. 77. Planc. 12. eius periculum, Mur. 74. 75. Milo. 45.

Agriculturæ voluptas, de Senectute 51. 52. 53.

Animæ immortalitas; de Senectute 77. 78.

79.

Avaritia fugienda 3. Offic. 75. 76. 77. 15. 35. Violat omnia, pro Quinct. 26. 53. 38. Manil. 37. 65. Flacc. 72. 73.

Ha-

Harusp. 59. *pro Sext.* 94. *Piso.* 86. 90. & *Paradox.* 1.

Amititia II. *Ant.* 38.

Amor in aliquem. III. *Catil.* & *pro Domo* 27. 28. *Plac.* 22. 27. 29. 80. 81. *Mil.* 70. 101. *Deiot.* 39.

Audacia, *Amer.* 95. *Cecin.* 2. I. *Ant.* 90. I. *Catilin.* 2. 3. 4. *pro Domo* 115. 116. 117. 140. 141. *Harusp.* 4. *Sext.* 1. 2.

Adversa fortuna suas habet utilitates. *Post reditum* 2. 3. 4. 5. 6. *pro Domo* 86. 87. *Piso* 41. 42. 31. 32. 33. 34. 44.

Austeritas nimia. *Mur.* 74.

Authoritas spectabilis. *Manil.* 43. 44. 45. *Syll.* 80. *ex Mil.* 12.

B

Belluas immanitate superare. *Amer.* 63.

Bonorum insectationes. *Sext.* 1. 2.

Beneficij accepti predicatio, *Post reditum ad Quir.* 56. &c. *Post reditum in Senat.* 2. 3. *Harusp.* 16. *Planc.* 2. 4. *Mil.* 101. 102. *Posth.* 47. *Marcel.* 3. 35.

C

Causæ malorum omnium. 2. *Ant.* 53. 54. 55. 71. 72.

Calamitas hominis. *Amer.* in tota peroratione. Item *exordium totum pro Flacco*, & peroratio. *Exordium pro Sylla.* Et peroratio *pro Domo* 44. *Sext.* 7. 121. 122. 128. 145. *Mil.* 35. *Posthu.* 45. 46.

Cædes. *Sext.* 76. 77. 78. 79.

ad Constantiam cohortatio. *Manil.* 69.

Constantiæ. *Syll.* 33. *Post reditum ad Quir.* 19. *Pro domo.* 4. *Sext.* 60. *Provincijs.* 41. *Mil.* 62. 63. 65. 93. 96. 102. *Deiot.* 36. 37.

Concordia. *Harusp.* 60. 61. 63. *Lig.* 33.

Consolatio. 14. Philipp. 34.

Corruptela temporum. 2. Cat. 10.

Conscientiæ vis. 3. Cat. 11. *Post reditum in Senat.* 36.

Pro domo. 140. 141. Piso.

Continentiæ, & gravitatis laus, *Ex ijs, quæ pro Cælio.*
num. 39. 46. 47. Milon. 62. 63. 2. Ant. 68.

Crimen magnum. Font. 10. Cluent. 25. 29. Piso, 94.

Criminum frequentatio. act. 1. *in Verrem, inisio, & ultima in Verr. sub finem.*

Crudelitas. 14. Philip. 8. 9. & 10. *pro Roscio Amer.* 63.
Cluent. 177. 188. 199. Rab. 12. 13. & c. 3. Cat. 24. 25. Flacc.

eo. 73. Syl. 76. *Pro domo.* 43. 63. 64. Harusp. 35. Sext. 32. 30.

22. 135. *Vatin.* 23. & *ultima in Verrem, maximè in supplicio Gavij Consani.* Piso 17. 18. 83. 84. 85. Lig. 11. 12. 13.

14 II. Ant. 63. III. Ant. 4. XI. Philip. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9.
egregiè XIII. Philip. 18. 21. 22. Amer. 63.

Conflictus virtutum, & vitiorum. II. Cat. 15.

Clementiæ laus. Marc. 1. 9. 17. 18. 19. Lig. 15. 16. 29.
30. 38. 39. Deiot. 33. 34. 40.

D

Dives. Rab. 3. 4.

Decretum iniquum. Flacc. 15.

Degener. Sext. 110. Rab. 2.

Decoctor. Flacc. 90. 91. Sext. 110.

Damnatio iniqua. *Pro domo.* 46. 58. 59. 60. 95.

Divina ultio. Amer. 131. *Pro domo.* 140. 141. Harusp.
37. 38. 39. Pis. 85. Mil. 86.

Discordia tollenda. Harusp. 54. 55. 60. 61. Sext. 104.
108. 109. XIII. Philip. 17. 18.

Dolor II. Cat. 20. III. Catil. 2. *pro Domo.* 97. 98. Harusp. 43. Plant. 34. Sext. 3. 4. 14. 27. 32. 63. 64. 88. 121.
122. Cælio 60. Mil. 16. 18. 201. 100.

Dignitas maior durioribus legibus obstringitur.

Cluent.

Cluent. 150. *Flacc.* 87. ubi locus præclarus de mole stijs, & periculis eorum, qui præsumunt.

Diligentia in studio. *Planc.* 66. *Cælio.* 45. 46. 74.

E

Errori, & temeritati sumus omnes obnoxij. *Posth.* 22. 23. 24. 25. 26.

Eloquentiæ fructus. *Muren.* 24. Vis eius, &c. *de Orat.* 30. 31. 32. 33. *Harusp.* 41. *Sext.* 107. 108. 109. *Belio.* 3.

Exempla virtutis multum movent. *Arch.* 14.

F

Fama celebris. *Pro lege Manil.* 43. 44. III. *Catil.* 26. *Syl.* 24. *Cælio.* 6. *Mil.* 98. 99.

Fama, & existimatio læsa. *Pro Quinct.*

Fama non bona. *Cluent.* 4. *Piso.* 47.

Falsum crimen. *Cluent.* 9. 164. 166. *Græc. Flacc.* 11. 12. 19. 96. *Syl.* 74. 75. *Planc.* 30. 56. 57. *Cælio.* 15. 23. 53. 56. 57. 66. *Deiot.* 8. 15. 16. 19.

Fraudulentus *Quinct.* 12. 13. 15. 19. 22. 26. 29. 56. *Amer.* 116. 117. *Cæcinn.* 14. 15. 19. *Cluent.* 70. 71. 72. II. *Agrar.* 20. *Flacc.* 46. 47. 48. *Post reditum in Senas.* 12. *Sext.* 19. *Ex.* 22.

Fortunis spoliatus. *Amerini peroratio.* *Pro domo.* 106. 111. 114.

Fœminæ laus *Amerin.* 147.

Furor. *Harusp.* 39. *Pis.* 47. 50. *Milo.* 99. VI. *Ant.* 45. 6. 7.

Frugalitas. *Deiot.* 26. 27.

G

de Gloria, & de modis comparandi, locus communis prolixus II. *Offic.* 43. usque ad 52.

in Gloria recipienda laborandum. *Manil.* 6. *Exor.*

Gloriæ amor. *Arch.* 26. usque ad 30. *Sext.* 143. *Cæli.* 76. *Provinc.* 38. *Piso.* 56. 57. 58. 59. 62. *Mil.* 98. 99. *Marcel.* 28. 29.

26. 30. 31. I. *Ant.* 29. 30. II. *Ant.* 32. 33. 114. 115.

Græcorum mores, & eorum in testimonijs levitas.

Pro Flacco. 9. 10. 11. 12. 13.

Gratiarum actio II. *Agra* 1. III. *Catil.* 26. *Post reditum ad Quirit.* 5. 6. & 53. 27. *Egr. giè post reditum in Senat.* 2. 3.

22. 29. 35. 38. *Planc.* 2. 3. 58. 72. 77. 78. 79. 80. 87. *Balbo*

I. *Marcel.* 10. 35. III. *Ant.* 3. 4.

Gratia, aut potentia invidiosa. *Amerin.* 122.

Gratus omnibus. *Arch.* 5. 6. *Vatin.* 7. 8.

in Gratiā redire cum inimico. *Posth.* 32. 33. 19.

H

Helluo. *Piso.* 13. 22. 41. II. *Ant.* 66. 67. 104. 105.

Homo frugi. *Quint.* 59. 93.

Honestus, & locuples. *Amer.* 15.

Honores post mortem decernendi. IX. *Philip. ferè tota.*

Honor digno collatus. *Exordium* II. *Agrar.* *Planè.* 50. *Sext.* 6.

Humaniorum literarum fructus, *Arch.* 12.

Humanitas. *Amer.* 41. 42.

Humanarum rerum inconstantia, & pericula. *Flac.* 87. *Syl.* 91. *Pro domo.* 146. *Mil.* 70. V. *Ant.* 26.

I

Ignominiam subire, & suis bonis spoliari summum malum. *Quint.* 49. 55. *Piso* 47. 48. I. *Ant.* 32.

Impietas, *Fest.* 20. 21. *Pro domo* 104. *Vat.* 14. II. *Ant.* 56.

Imperatoris virtutes quæ? *Manil.* 28. 29. &c.

Iniuriam vlcisci, *Syl.* 46. 47.

Iniuria, damnum quæ, *Quint.* 34. 47. 52. 53. 71. 74. 95. *Amer.* 49. *Pro domo* 106. &c. III. *Sext.* 29. 54. 93. *De provinc.* 5. 10. 71.

Improbi viri mores, aut avari. *Quint.* 55. 56. *Pro Cluent.* 930.

Innocentia alicuius. *Font.* 27. *Exord.* *Flacc.* 7. *Syll.*
77. 78. 79. 84. 85. *Cælio* 55. *Balbo* 13. *Posth.* 6. 10. 11.
Deiot. 20.

Immortalitatis spe omnes laboramus; *Rabir.* 26.
Sext. 47. 48. *Marc.* 11. 28. 29. II. *Ant.* 114. XIII. *Philip.* 32. 33.

Iram deponere. *Deiot.* 8. 9. II. *Ant.* 84. 36. 76.

Iratus levi de causa, *Vat.* 4. I. *Ant.* 26. 27.

Judicum officium. *Cluent.* 159. *Mur.* 41. *Posth.* 11. 12.

Judicis quanta prudentia esse debeat, *Font.* 15. *Flacc.*
95. *Piso.* 94. *Posth.* 11. 12.

de Jure, & Jurisconsult. pro *Cæcinn.* 66. 67.

Juris civilis quanta sit æquitas, & quam diligenter
sit obtemperandum, eiusque fructus. *Sext.* 90. 91. 92.
IX. *Philip.* 7. 11.

Jurisprudentiæ laus. I. *de Orat.* 199.

Jurisperitorum labores. *Mure.* 19.

Justitiæ necessitas, *præclarus locus communis* 11. *Offic.*
2. 39. 40.

I

Laus egregia viri boni, & prudentia. *Cæcinn.* 77. 78.
Manil. 3. *Cluent.* 107. 133. *Cæli.* 59.

Legum utilitas, & autoritas. *Cluent.* 146. Earum
reversio. *Piso* 9. 10. *Marcel.* 24. 25. *Deiot.* 32.

Libertas. *Planc.* 47. *Balbo* 31. *Posth.* 3. 4. Et 2. *offic.* 52.
53. 54. *præclare in peroratione.*

Libertas in agendo cum laude. *Planc.* 93. 94.

Libertatis ius. *Balbo.* 31.

Licentia nimia in Republica nocet. *Flacc.* 16. 17.

Laborandum tendenti ad ardua. 59. *Sext.* 102. 136.
77. 138. & *Cælius.* 45. 46. 74.

Literarum studia. *Arch.* & *Tuscul.* V. 6. 7.

Luxuria. *Amer.* 71. II. *Catilin.* 7. 10. 22. *Post reditum in*

Senat. 10. 12. 13. 14. *Harusp.* 59. *Sext.* 20. *Cael.* 47. 48. 57.
 69. *Piso* 25. 66. 67. II. *Ant.* 44. 47.
 Luxus, sumptuosusque. *Amer.* 134. 135. II. *Catil.* 10. 22.
 25. *Post reditum in Senat.* 15. *Harusp.* 44. *Sext.* 18. *Cael.* 57.
 67. *Piso* 13. 22. 25. 48. II. *Ant.* 15. 104. 105.
 Ludi. *Pro Mur.* 39. 40.

M

Mala bonis permixta. V. *de Finibus. num.* 91.
 Malitia. *Quint.* 48. II. *Agr.* 28.
 Magnas res gerere. 2. *Catil.* 28.
 Mater in filium impia. *Cluent.* 12.
 Mansuetudo. *Mur.* 6. *Syl.* 8. 86. 87.
 Mansuetudo Romana in cives. *Rabir.* 10. *Exc.* 16.
 Militaris gloria quanta sit. *Mur.* 22. 24. 30.
 Maledicus. *Mur.* 13. *Flacc.* 12. *Syl.* 46. 47. *Pro domo* 3.
Planc. 30. 56. 57. *Sext.* 110. *Calp.* 6. 30. *Balb.* 56. 57. 58.
Piso. 31. 32.
 Magistratus boni partes, *pro Syl.* 25. 26.
 Mors immatura. *Cæcinn.* 12.
 Mutari in deterius. I. *Ant.* 33. 34.
 Modestia. *Cæcinn.* 103.
 Maiorum laus, & religio. *Harusp.* 18. 19.
 Memoria conservat beneficium. III. *Catil.* 26. *Post reditum ad Quir.* 1.
 Mors non est timenda. 4. *Catilin.* 7. 8. *Sext.* 47. 48. II. *Ant.* 37. 118. 119. III. *Ant.* 13. VII. *Ant.* 6. 7. I. *Tuscul.*
 Mors pro Patria, vel Religione, quam gloriosa. XIII. *Philip.* 31. 32.
 Mortis contemptus. *Tuscul.* 1. *per totum.*
 Mundi pulchritudo. II. *de nat. Deorum* 95. *Exc.* con-
 seq.

N

Nobilitatis quæ debeant esse studia. *Amer.* 141.

Ex virtute laus eius, *Mur.* 16. 17. *Piso.* 2.

Nobiles in bono, vel malo excedunt. *Quint.* 31.

Nobilitatis splendor, & gloria. *Sext.* 21.

Nova res, & insolita. *Vat.* 31. 32. 35.

O

Odio esse omnibus. *Piso.* 45. 46. 64. 65. 93. 66. 98. 99.

Oppresso opitulari. *Amer.* 27.

Odium in bonos. *Vat.* 24. 25. *Balbo.* 66. *Piso.* 16. 20.

21. 26. 31. 32. *Mil.* 36. 52. 53. *X. Philip.* 4. 5. 5. 7.

Odium alicuius. 2. *Catilin.* 12. *Syl.* 83. *Post reditum ad*

Quir. 23. *Pro domo* 60. 61. 62. *Vat.* 1. 9.

Officium conferre maximè in eos, quibus debe-
mus. *Arch.* 1. 2.

Optimates, aut populares qui, *Sext.* 96. 97. &c.

Orator vehemens, & remissus. III. *de Orat.* 28.

Oratoris laus, & eloquentiæ iucunditas. II. *de Orat.*
num. 34. & 188.

Otium. II. *Agr.* & 188.

P

Parricidium. *Rosc. num.* 62.

Patientia. II. *Agr.* 45. *X. Philip.* 7. *XI. Philip.* 7.

Pax. I. *Agrar.* 23. II. *Agr.* 9. 101. 102. *Provincijs* 30. 31.
Marcel. 14. 15. II. *Ant.* 113. *XIII. Ant.* 1.

Philosophiæ laus. V. *Tuscul. sect.* 5.

Præmium virtuti decernendum, *Balbo* 22. 23. 24.
&c. 51. 65. 66. *Provinc.* 58. *Milon.* 59.

Pœna parricidij. *Amer.* 70. *Exord.*

Populus facilè excitatus, *Cluent.* 13. Eius inconstan-
tia. *Mur.* 35. 36. 53. *Flacc.* 87. *Planc.* 7. 10. 11. 15. *Sext.*
115. 116.

Potentia invidiosa. II. *Agr.* 23. *Piso* 35.

Patriæ columen, & servator. *Marc.* 32. 24. 26. 33.
II. *Ant.* 113. V. *Ant.* 37. 38. 39. 42. 43. 44. 49. 50.
51.

§1. VII. *Ant.* 6. 7. X. *Philip.* 11. 12. 13. XIII. *Philip.* 12. 13. 14.

Præteritiō egregia. *Quint.* 13. *Amer.* 13. *Manil.* 25. 37. *Cluent.* 41. III. *Agra.* 4. *Rabir.* 17. I. *Catilin.* 14. *Pro domo.* 122. *Planc.* 59. *Sext.* 13. 108. *Cal.* 54.

Perfidia. *Amerin.* 109. 110. &c. *Egregiè Flacc.* 9. 10. 11. 12. &c. *Sext.* 46. *D. int.* 30. XI. *Philip.* 8.

Pietas res ornat, *Harusp.* 12. 20.

Perficere oportet inchoata, *Provinc.* 34. VII. *Ant.* 9.

Prudentia. XIII. *Philip.* 6. 7.

Q

Querimonia. *Amerin.* 9. 12. 29. 30. *Exordium pro Flac.* § 133. *Sext.* 64. 93. 45. *Egregiè Cat.* 59. *Mil.* 35. 103. 104. *Queri sine causa.* *Flacc.* 57.

R

Rapacitas. *Quint.* 38. 39. 42. *Cluent.* 67. 68. *Harusp.* 59. *Mil.* 79. 76. 77. II. *Ant.* 62. 66. 67. 68. 97. III. *Ant.* 9. 10. V. *Ant.* 32. 33. VIII. *Ant.* 9. 10.

Religionis studium. *Harusp.* 18.

Resistere improbitati aliorum. *Cacin.* 2. *Harusp.* 6. 7.

Retorquere in aliquē crimen. *Ame.* 79. *Cacin.* 3. *Harusp.* 6. 7. 17.

Rusticæ vitæ innocentia. *Amer.* 75.

Repulsa. *Mur.* 48. *Sext.* 25. 26. 27.

Ridicula res. *Harusp.* 8.

Resipiscunt nonnunquam homines. *Cal.* 18. 42. 43. 77. XII. *Ant.* 5. 7.

Rebellis, VI. *Ant.* 4. 5. 6. 7. 8. 9.

S

Sceleratus. *Cluent.* 39. 41. 44. 48. 87. 99. I. *Catil.* 12. 13. 17. 25. II. *Catil.* 7. 8. *Mur.* 49. 50. 82. *Syll.* 70. 71. 76. *Post reditum in Senat.* 10. *Pro domo.* 23. 26. *Harusp.* 31. 42. 55. 57. 58. *Sext.* 16. 17. & 29. *Vat.* 18. 19. 20. 22. *Pro.* 3.

Seditio. I. *Agr.* 23. 26. II. *Agr.* 8. 10. 13. III. *Agr.* 16. I. *Cat.* 12. 18.

F

Sp.

Seditiosi. III. *Catil.* 4. *Mur.* 50. *Pro domo.* 13. 24. 54. &c.
 89. 110. *Piso* 9. 15. 20. 21. 26.

Sacrilegus *Pro domo.* 109. & templorum everfor, *ibi.*
dem 140. 741. *Harusp.* 28. 32. 33. 37. 38. 57. *Milo.* 91. 92.

Simulatus, & versipellis. *Cæl.* 1. 2. *Piso.* 12. I. *Ant.* 20.
 II. *Ant.* 89. *Exord.*

Stoicorum instituta. *Mur.* 61. 62. 63. 74.

Spectaculum triste. *Pro domo.* 100. *Planc.* 99. *Mil.* 104.
 II. *Ant.* 64. X. *Philip.* 8.

Supellex lautissima. *Amer.* 1. 3.

Superbus. *Amer.* 135. *Cluent.* 105. 111. 112. XIII.
Ant. 4.

Stupidus. *Pro domo.* 105.

T

Temperantia. *Manil.* 40. & *lib.* 1. *de Offic.* 101.

Tempori, & hominibus servire. *Cluent.* 139. *Plant.*
 93. 94. 95. *Cæl.* 12. *Balb.* 61. *Posth.* 26. 27. 29.

Temporis angustiae. *Rabir.* 6. 9.

Timor ex magnitudine periculi. *Quint.* 6. *Oratorii*
 77. *Cluent.* 51. *Egregie Sext.* 12. *Mil.* 1. *Deiot.* 1. &c.

Timor consequitur scelus. *Amerin.* 65. &c. *Cluent.* 54.
Pro domo 140. 141. *Harusp.* 39.

Timendus aliquis, III. *Catil.* 16. 17. *Pro domo*, 68.
 137. *Cæl.* 22.

Te stes multi innocentiae. *Font.* 4. 5. 6. 7. &c. 34. 35.
Cluent. 195. &c. *Rabir.* 8. *Flacc.* 100. 101. *Sext.* 9. 10.

V

Varietas rerum, & dissimilitudo. III. *de Orat.* 28.

Verba non tam spectanda, quam consilium eorum,
 qui scripserunt, 49. &c. *Egregie Si.* &c.

Veritas tandem innotescit. *Cluent.* 55. 63.

Vberes agri. I. *Agr.* 21. II. *Agr.* 66. 79. 80.

Vrbs nobilis. II. *Agr.* 40.

Viri boni, & mali. *Pro domo* 130. 131. *Piso*. 41.

Virtus solum bonum. *V. Tuscul.* 44. & *per totum*.

Vita ductum laude digna. *Planc.* 27. 29.

Vita civilis. *II. Offic. murt.* 13. 14. 15. &c. Beata. *Academ.* 23.

Voluptatis affectus. *Sext.* 22. 23. *Cael.* 75.

Voluptatis adiuncta. *II. de fin.* 23. *Piso*. 69.

Voluptas honesta. *III. de Orat.* 176.

Voluptates refugientes 39. 41. 42. 45. 46.

Voluptates senum, honestæ; de *Senect.* 45. 46. 47.

Voluptatibus maximis finitimum fastidium. *III. de Orat.* 96. opt. induct.

Vis, *Quint.* 47. 82. *Amerin.* 99. *Cecin.* 33. 42. 45. 47. 48. *Cluent.* 96. *Flacc.* 97. *Pro domo*, 53. 54. 55. *Harusp.* 33. *Sext.* 79. 80. 85.

Vi agere non est prudentis, *Cacinn.* 1. *Sext.* 60. *Piso* 42. 43. *Mur.* 7. 19. *Deiot.* 36. 37. 38.

Vlcisci nolle, post reditum in *Sen.* 21. *Sext.* 88. *Provinc.* 2. *X. Philip.* 7.

Victoria sui ipsius, quàm gloriosa. *Pro Marcell.* 8. 9.

In *Verrinis* plena sunt omnia accuratissimis amplificationibus, quæ stylum adolescentum mirificè possunt acuerere. Tales sunt Rei facinorosissimi. *Lib. 1. in Ver. n.* 10. usque ad 15. De *Appolline Deliaco* spoliato, *num.* 47. *ibid.* de spoliatioe *Pupilli nrm.* 93. *lib. 2. n.* 134. *Timarchides*, *num.* 12. *Apronij narratio de Lollio. ibi. n.* 61. *lib. 5.* Spoliatio *Haluntinorum*, *num.* 51. *Furtum trullæ Antiochiæ Regis filijs ereptæ*, *num.* 61. *ibid.* De *Candelabro*, *ibid.* 64. *Diana Segestana*, *ibid.* 74. De *Sopatro. ibid.* 84. De *Sceptro Herculis*, 93. De *suplicijs multa graphica*, & lectu dignissima.

CAP. X.

DE INVENTIONE GENERIS EXORNATIVI.

§. I.

DEI OPT. MAX. ATQVE VIRTUTIS LAUS.

DEVS OPT. MAX. laudari debet. 1. A natura ipsa divina, per negationes vel affirmationes descripta. 2. A varijs ipsius nominibus. 3. Ab attributis Bonitatis, Justitiæ, Immensitatis, &c. 4. Ab effectuum multitudine, varietate, magnitudine, pulchritudine, quæ continentur in mundi fabrica, conservatione, gubernatione, reparatione, &c. 5. A templis, sacrificijs, solemnitatibus, supplicationibus, miraculis, prodigijs, &c.

VIRTUS quæpiam commendari potest

1. *Ab eius Honestate, & Excellentia.* Exponendo, scilicet, nihil esse naturæ magis congruum, nihil rationi convenientius, ac Deo gratius, hominibusque magis venerandum, & admirabile, &c.

2. *Ab eiusdem Necessitate.* Usque adeo omni tempore & loco necessariam esse, ut eius expertes prohibendi sint regni cœlestis aditu.

3. *Ab Effectibus.* Recensendo quos ea Virtus parit, ut Castitas incorruptionem, homines Angelis simillimos, &c.

4. *A Comparatione.* Conferendo illam cum virtutibus reliquis: vel exponendo hac una multas alias contineri virtutes, à quibus ea seiungi non possit.

5. *A Contrario Vitio.* Eius scditatem, dedecus, turpitudinem, indignitatem, gravitatem nullis verbis satis explicari, nullo satis expiari poenarum genere.

6. *A Causis, Finali, Efficiente, Materiali.* Eam respicere finem honestissimum: nempe, &c. A Deo summe bono

bono procedere. In rebus utilissimis, amplissimisque versari: nimirum, &c.

7. *A Similitudine.* Accersendo eam à rebus, quæ in creatis sint præclarissimæ, ut puta à Sole, Stellis, Floribus, Gemmis, &c.

8. *A Testimoniis Veterum.* Adduces effata, sive sententias Sapientum, quæ rem non leviter confirment.

9. *Ab Emblematis.* Ea proferes, quæ expressius rem adumbrent, vel potius significant.

10. *Ab Exemplis.* Historias selectiores adjicies, si ve virorum qui illam enixè coluerunt, si ve quibus probetur, quàm ea exquisitis etiam in hac vita præmijs, quantisque honorum prærogativis ornata fuerit vel apud Ethnicos.

11. *Ab Iconismo.* Eius imaginem ingenij penicillo depinges, atque etiam velut animabis, ipsique sermonè affingere poteris; ijsque instruere Adiunctis, quæ veris solum personis convenire solent; cuiusmodi sunt Parentes, Patria, Nobilitas, Pulchritudo, Divitiæ, &c.

VITIVM à contrario sensu vituperabis. Tenebis videlicet eundem ordinem; contraria tamen afferendo ijs, quæ de *Virtute* dicta sunt.

S. II.

LAVS PERSONÆ GENERATIVÆ.

PERSONA laudatur à triplici bonorum genere, videlicet à Fortunæ, Corporis, & Animi bonis.

FORTUNÆ BONA appellantur. 1. *Nobilitas:* Expēde, an Persona suam sibi nobilitatem pepererit, an à Maioribus, qualēque, & quantam acceperit, an suis rebus gestis æqualē se, clariorēve præstiterit. 2. *Divitiæ:* An pauper, an locuples sit, quomodo opibus utatur, quibus-ve in rebus. 3. *Honores.* Cōsidera eius munus, officiū,

imperium, dominatum; an ab æquo distributore susceperit; an per merita ascenderit; an penè coactus admitterit; an se moderatum in honore gerendo, humanum, minimeque superbū gesserit; an cum laude honoribus illis sit perfunctus; an illos per humilitatem respuerit.

CORPORIS BONA censentur. 1. *Sanitas*: An ea nascatur ex vitæ temperantiâ, voluptatum moderatione, continentia in victu; an exerceat in equitatione, venatione, aucupio, militia, peregrinationibus; studijs, &c. 2. *Robur*: An honestis in rebus utatur viribus, quæ cum animi fortitudine copulentur. 3. *Fulchritudo*: An cum pudicitia, modestia, fortitudine coniungat; anne corporis deformitatem bonis operibus honestet.

ANIMI BONA sunt. 1. *Virtus*: Vide quàm ad bonum proclivis sit eius voluntas, quibus virtutibus ornatur, qua prudentia, liberalitate, patientia, verecundia, temperantia, &c. 2. *Scientia*: Hic examinabis ingenij maturitatem, pondus, agilitatem, memoriam facilitatem in ediscendo, tenacitatem in conservando: quibus Artibus & Scientijs, & quo profectu, studuerit; ut se literarum cognitione supra alios insolenter non efferat; ut eas ad probos usus conferat; quæ volumina & qualia in lucem ediderit, &c.

¶ Alij aliter **PERSONÆ** laudationem instituunt: nempe

1. **A TEMPORE ANTE VITAM**. Id est, *A patria*, si eximia sit: *A parentibus*, si eorum virtuti responderit: *A maioribus*, si splendidum genus factis nobilitaverit: *Ab oraculis*, responsis, signis, portentis, quæ futuram eius claritatem indicarunt.

2. **A TEMPORE VITÆ**. Id est, *A Bonis externis* educatione, opibus, potentia, propinquis, gratia, &c. *A Bonis corporis*, pulchritudine, viribus, valetudine, physiog-

fiognomia, &c. *A Bonis animi*, Virtutibus *actionis*, seu Religione in bonum, pietate in parentes, iustitiâ in omnes, lenitate, amicitia, temperantia, verecundia, &c. Virtutibus *cognitionis*, seu prudentia, sapientia, dialectica, eloquentia, cæterisque scientijs, & artibus quibuscumque.

3. *A TEMPORE POST VITAM*. Id est à mortis genere, ab honoribus illi habitis, à decretis eius virtuti præmijs, à communi sapientum populique comprobatione, qua illius defuncti gesta prædicantur, à filiorum institutione, à literarum monumentis, quæ post se reliquerit, &c.

§. III.

LAVS PERSONÆ PER ÆTATIS & DIGNITATIS
discrimina.

PVER laudari potest

1. *A genere* paterno, & materno, virtutumque similitudine, aut imitatione.

2. *A formæ elegantia*, gratia, dignitate, venustate, ut puta, oculorum hilaritate, capillorum crispitudine & colore; cutis suavitate, risus festivitate, &c.

3. *Ab ingenij solertia*, & mira docilitate in arripiendis optimarum artium elementis, seu in acutè dictis.

4. *A morum festivitate*, leporibus, veneribus, ingenuitate.

5. *A virtutibus* eius ætatis proprijs, ut pudore, morum innocentia, puerilium ludorum contemptu; itemque à gravioribus (si eas imitabitur, & exprimer) ut prudentia, gravitate, &c.

Ab spe rerum maximarum, quæ ab eius natura, ingenio, moribusque concipitur, &c.

ADOLESCENS laudatur

1. *A virtutibus animi* huic ætati congruentibus, ut

Dei timore, observantia in parentes, morum urbanitate, magnanimitate ad res asperas.

2. *Ab ingenij viribus*, quæ artes firmè & facile percipit, scientiasque capit.

3. *A corporis dotibus*, virium robore, oris decore & dignitate, ab agilitate, &c.

4. *A fuga vitiorum*, quibus adolescentes obnoxij esse solent; si careat nempe animi levitate, iracundia fervore, tumore arrogantia, temeritate præcipitij, inflammata cupiditate, &c.

VIR maximè commendatur à virtutum magnarum cultu, & cupiditatum fræno, de quibus nuper.

SENEX laudatur quàm maximè, cum ostenditur. 1. Animi constans in virium debilitate, morbis & incommodis senectutis. 2. Pius, & Religiosus. 3. Prudens, & iudicio maturus in consilio dando. 4. Virtutum choro absolutissimè perfectus, meritisque cumulatus. 5. A senectutis vitijs longè remotus, &c.

VIR PRINCEPS celebrandus est. 1. Pius in Deum, liberalis in subditos, in reos clemens, in omnes perhumanus. 2. In Rep. administranda sollicitus, iustus in protegendis innocentibus, coercendisque improbis. 3. In domandis hostibus strenuus, in frænandis cupiditatibus fortis, in largitionibus magnificus, &c.

FOEMINA PRINCEPS laudatur. 1. A generis claritate. 2. A sancta piaque educatione. 3. A prolis fecunditate, optimaque liberorum institutione. 4. Ab observantia erga maritum. 5. Ab animi moderatione, pudore, morum integritate, liberalitate, miseratione in egenos, æquabilitate in rebus prosperis, constantia in adversis, Religionis propagandæ studio, &c. 6. A virtutibus virorū proprijs, prudentia, robore, militia, scientiarū cultu, artium notitia, si istorū in aliquo præcelluerit.

§. IV.

LAVS ANIMALIS.

ANIMAL cū laudandum fuerit, horum, quæ sequuntur, oportuniora considerari possunt. Nimirum: Nominis Etymologia, Synonyma, Epitheta, Genus, Forma, Descriptio; Natura, mores, ingenium, libido, partus, cibus, potus, gressus, incessus, ætas, cicuratio, hostilitas, velocitas, continentia, vindicta, rabies, docilitas, verecundia, prolis amor, volatus, &c. Locus, quem amat, vel qui eius copiam alit. Cum rebus alijs antipathia, sympathia. Eius usus in cibis, in medicinâ, in agricultura, in venatione, in spectaculis, in bello, in sacrificijs Hebræorum & Gentium, ad vecturam, ad gestationem, ad pœnam & vituperium. Usus partium corporis, vt puta cornuum bovis, corij, nervorum, ungularum, &c. Eius capiendi & domandi ratio. Corporis temperatura, morbi, & eorum curatio. Ad ministerium sibi congruum præ cæteris electio. Curatoris eius officium. Quid præfagiat. Quid per insomnia portenderit. Vt oraculis, augurijs, auspicijs gentium inservierit. A quibus pro Deo habitus, & quo ritu cultus fuerit. Quid super ipso in legibus divinis, sacris, gentiliūque extiterit. Quæ ab illo cognominentur, aut denominentur. Quæ per ipsum fuerint stratagemmata. Quæ de eodē extent antiquorū Hieroglyphica, Symbola, picturæ, simulacra, numismata, insignia, ænigmata, apophthegmata, epigrammata, apologi, parœmiæ vel proverbia, icones, prodigia, seu monstra. Quæ historica de illo, quæ mythologica seu fabulosa, quæ physiognomica, quæ moralia, quæ mystica. Laudari etiam possunt à pulchritudine & elegantia corporis, à robore virum, laboris patientia, agilitate, cantu, humani sermonis imitatione, fide & amore in dominos, instinctu, & alijs.

§. V.

§. V.

LAUS FACTI SINGULARIS.

FACTA SINGULARIA laudabis à septem circumstan-
tijs illo conprehensivis versiculo:

Quis? Quid? Vbi? Quoties? Per quæ? Cur? Quomodo? Quando?

QUIS? Persona ipsa, quæ facinus, quod laudamus, edidit.

Vbi expendes eius nomen, naturam, educationem, fortunam, habitum, affectiones, consilia, facta, dicta.

Nomen, quid significet considerabis, ad illud factum pertinens: an ei fuerit divinitus impositum: an à parentibus acceperit pari laude conspicuis: an idem aliæ olim personæ gesserint, simile decus consequutæ: quas complectatur laudes, & an cæteris collatum nominibus antecellat: an qui gerit illud eius mensuram impleverit. Huc etiam spectat cognomen, agnomen, tituli, epitheta, elogia à natione, provincia, vrbe, familia, &c.

Natura complectitur parentes, patriam, sexum, ætatem, conditionem; corporis, & animi dotes. Vide igitur, an parentes exemplo præiverint: an eiusdem vel alterius nationis, aut loci homines alij. parem laudem obtinuerint: an ætatis vires id facinus excedat: an sexui congruat, vel etiam superet: an conditioni respondeat: an homo ille sit imbecillis, an robustus, an forma decorus, an valetudine firmus; an secus: an ingenio valeat, an indole sit præclara, & liberali: an multis, & quibus virtutibus præstet.

Educatio an inter bonos, à bonis, longè ab improborum consortio; honesto, nobili loco; multâ diligentia; præceptore pio, erudito, prudente; artibus ingenuis, honestis disciplinis; magno fructu, optimis moribus instructus, & educatus fuerit: an secus.

Fortuna prospera, vel adversa: vbi de eius personæ di-

vitijs, claritate, potentia, felicitate, honoribus, vel de contrarijs; & quo pacto in vtrâvis se gerat fortuna.

Habitus, sive animi, aut corporis constans, & absoluta in re aliqua perfectio; quærit scientias, & virtutes, quibus ornatur.

Affectio, v. g. lætitia, dolor, molestia, cupiditas, morbus, debilitas, & alia, quibus corpus, & animum ex tempore commutari contingit. Ostendit illum non parere cupiditatibus, non impelli ab amore, non rapi ab odio; non à timore deijci, lætitiâ non efferni, mœrore non confici, labore non frangi, voluptatibus non emolliri.

Consilium: expone, illum non casu, non coactum, neque ab alio impulsus, sed spontè, consultò, debitaque operâ rem gessisse.

Facta, sive res ab illo gestæ, aut olim gerendæ, quæ minora esse dices facinore illo, quod laudas.

Dicta, sermones, orationes, libri, quos in lucem ediderit, qua de re, & qua hominum opinione, existimatione, vel plausu.

QVID? la factum, quod celebrare constituimus. Vide, an sit honestum, & rationi congruum; an excellens, & magni a sapientibus habitum; an precium, dignitatem, decus, aut alia bona complectatur, vel etiam superet: an in eo versetur incolumitas, salus, honor vnius, plurimorum, Reipub. An necessariò, an liberè factum: an, cui, qualem, quantam, quàm diuturnam utilitatem, voluptatem, decus, gloriam secum invehat: an factu difficile sit; an secus: an rarum, inusitatum, vel etiam sine exemplo: an ab alijs antea expetitur, tentatum, & quo eventu: an in posterum alios ad similia facinora generosè inflammabit, &c.

VBI? Locus, in quo res illa peracta est. Expende, an rei peragenda oportunus fuerit, an difficultatibus præpeditus.

PER

QUOTIES? *Frequentiam aut infrequentiam.* An sæpe, an raro factum?

PER QUÆ? *Præsidia quibus est usus.* An solus, an cum alijs, vel per alios id peregit: an ceteros ardore præiūerit.

CVR? *Finis, quem sibi proposuit.* Explica eius honestatem, gloriam, splendorem, utilitatem.

QUOMODO? *Operis ratio, & methodus.* An inusitata, nova, ingeniosa, difficilis, incredibilis, omnium convenientissima.

QUANDO? *Tempus, quo facinus patravit.* Opportunitatem continet, qua id suscepit, promovit, perfecit.

§. VI.

LAUS ARTIS ET SCIENTIÆ.

ARS, & SCIENTIA laudatur
1. *Ab eius nobilitate.* Quam commendant eius antiquitas, & felices progressus; dignitas materiæ, qua de agit; eius inventores, ac professores; libri super illa conscripti.

2. *Ab eius utilitate.* Recense bona, quæ pariat, honestas oblectationes, quas invehat.

3. *Ab eius necessitate.* Damna illa percurrere, quæ pateremur; si eius præsidio privaremur.

4. *Ab eius facilitate.* Levi nimirum labore comparari posse. Quod si scitu sit *difficilis*: res, dices, præclarissimas, non nisi a præclarissimis percipi ingenijs.

5. *A locis communibus* definitionis, partium, materiæ, finis, effectorum, comparisonum, exemplorū, &c.

§. VII.

REGIONIS ET INSULÆ, VREISQUE LAUS.

REGIO, & INSULA laudatur. 1. Ab antiquitate, & primis cultoribus. 2. A populorum genere, studijs,

dijs, legibus, moribus, Religione, vrbantate, & rebus gestis. 3. Ab anplitudine, & situ, cœlique clementia, amœnitate, delirijs, fertilitate, & commoditate ad invehendum necessaria. 4. Ab oppidis, arcibus, castellis, montibus, fluminibus, stagnis, fontibus, campis, vallibus, animalibus, fructibus. 5. A vicinis locis; an longè vel iuxta mare, seu continentem. 6. A monumentis antiquitatis, quæ ibi extiterint, vel etiam extent, rebusque alijs memorabilibus, quæ ibidem contigerint.

VRBS laudatur. 1. A conditore, & occasione condendi, & florentissimo eius statu; quod si tota, vel ex parte corruerit, eius restaurationem prædicabis. 2. A soli situ, cœlique clementia. 3. A figura quadrata, rotunda, &c. 4. Ab ædificiorum descriptione, nempe quæ ibi sint plateæ, fora, palatia, templa, theatra, porticus, aquæductus, vici, mundities. 5. A munitionibus, castellis, turribus, fossis, mœnibus, propugnaculis, armorum militumque præsidio. 6. Ab agri amœnitate, & vbertate, à fluminibus præter vel interfluentibus, à villis, pagis, hortis, pratis, sylvisque vicinis. 7. Ab incolarum Religione, moribus, humanitate, legum observantia, ratione administrationis, literarum & militiæ studio, opificibus, &c. 8. A gentilitijs insignibus. 9. A viris, quos virtute, literis, armis, artibus eximios procreaverit, &c.

§. VIII.

ÆDIFICII, TEMPLIQUE LAUS.

ÆDIFICIUM laudatur à situ, prospectu, figura, magnitudine, amplitudine vestibuli, magnificentia atrijs, pulchritudine & multitudine cubiculorum, conclavium, tricliniorum, penetralium; ab hortis, & fontibus adjacentibus. Item à preciositate

lignorum, lapidum, variaque eorū sculptura, & ornatus
 TEMPLVM laudatur. 1. Ab antiquitate, & eius fabrica
 candi causa. 2. A loco & situ. 3. A dedicatione, consecra-
 tione, inauguratione, decoratione, conservatione.
 4. Ab aris, statuis, imaginibus, vestibus sacris, suppelle-
 ctili, solemnitatibus, sacrificijs, donarijs, fustibus, se-
 pulchris, monumentis, vasis preciosis, instrumentis mu-
 sicis. 5. A quantitate seu magnitudine, altitudine, spa-
 tio, amplitudine. 6. A materia, eburnea, marmorea. 7. A
 forma rotunda, laqueata, magnifica. 8. A Sacerdoti-
 bus, & ministris, eorumque ætate, dignitate, gradibus,
 ordine, vitæ genere, muneribus, numero, vestitus ma-
 teria, forma, colore. 9. Ab hominum frequentia, concio-
 nibus, sacrorum usu sancto, augusto, religioso, impo-
 lluto, venerabili, optimo. 10. A miraculis, & oraculis.

§. IX.

ARBORIS, &c. FLUMINIS, &c. MONTIS, LOCI,
Temporisque laus.

ARBORES, PLANTÆ, HERBÆ laudantur, à nomine, seu
 notatione; à forma, à loco subiecto, ab adiuncto
 tempore, à virtute, ab effectu.

FLUMINA, & FONTES, ab ortu, seu scaturigine, ab am-
 plitudine, colore, natura aquæ, à velocitate cursûs, à
 locis nobilioribus, per quæ fluunt; à piscium generibus;
 copia, salubritate, ab effectibus.

MONTES laudantur à situ, ab iis, quæ in illis nascun-
 tur, vt herbis, arboribus; vel quæ effodiuntur, vt à metal-
 lis; à feris, quæ in illis degunt; ab arcibus, & turribus,
 quæ in ipsis sunt; à fontibus inde scaturientibus; à rebus
 memorabilibus, aut prodigiosis ibi factis.

LOCVS, & TEMPVS laudantur, recensendo quæ in eis
 continentur, vel in ipsis fiunt.

¶ VITUPERATIO rei cuiuspiam tractatur per capita opposita ijs, quæ adduximus pro rei vniuscuiusque Laudatione.

CAP. XI.

DE INVENTIONE GENERIS DELIBERATIVI.

LOci, quibus hoc Deliberativum Genus tractatur, sunt. 1. *Ab Honesto*. 2. *Ab Vrili*. 3. *A Facili*, & *Fucundo*. 4. *A Neccessario*; vel *Ab oppositis*.

HONESTVM. Cum *Virtus* per se sit honesta; facile concludes, rem propositam esse *Honestam*, si probaveris cum *Virtute* esse coniunctam. Cardines autem virtutum sunt Prudentia, Iustitia, Fortitudo, & Temperantia. A quibus sic elicies argumenta:

A Iustitia, si demonstraveris. 1. Rem propositam, divino cultui esse consentaneam, Deo gratam, acceptamque. 2. Patrum institutis, & legibus maximè convenire: parentum, affinium, civium charitatem inter se continere. 3. Spectare ad referendam gratiam. 4. Improborum audaciam reprimere; bonisque signum ad benè sperandum proferre. 5. Disciplinam, & modestiam civitatis hoc maximè facto contineri. 6. Nefas esse fidem violare, officium negligere, ignominiosam perfidiæ notam subire, servandam æquitatem esse cum clientibus, fidem cum hostibus, illudque vetus dictum religiosè observandum: *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*.

A Fortitudine, si ostenderis. 1. Rem illam magnam esse, quæ non vile habeat virtutis experimentum. 2. Pro honesta causa non modò subeundos, sed appetendos esse labores. 3. Mortem quavis esse turpitudine iucundiorē. 4. Virum non esse, qui propter dolorem ab officio, & honestate recedit. 5. Pro veritate, & pro honesta sua, suorumque, sed potissimum Dei gloria;

nullas inimicitias formidandas, nulla tormenta refugienda.

A Temperantia, si palàm fiat, quàm magnum, quàm regium, quàm divinum sit, libidinem coercere, vota immodica & cupiditates abjicere, volitantem vana cupiditate laudis animum cohibere; eundem crudelitate incitatum, rationis freno compescere; victis ignoscere, iacentes erigere; in summa denique dignitate, & rerum potentia, modum tenere.

A Prudentia, si Orator advocet in consilium præerita; memoriâ duce, & comite experienciâ: si consulat præsentia, consulat peritos, bonosque consiliarios, se ipsum excitet, & acuat ad benè conjiciendum; ratiocinetur, provideat, circumspiciat locum, tempus, facta, personas, prospiciat difficultates, & maturè remedium adhibeat.

¶ *Ad Honestatem* etiam pertinet, cùm metu dedecoris, & infamiæ, suademus aliquid esse suscipiendum: quod efficax esse solet, præsertim cùm res habetur apud imperitos, qui non tam honesta experunt, quàm devitant turpia: neque gloriam, laudem, decus, tam vixquam exquirunt, quàm ut ignominiam, infamiam, contumeliam, dedecus fugiant.

VTILE. Utilitatis partes sunt felicitas, & incolumitas.

1. *Felicitas* omnia complectitur, quæ humanam vitam exhilarant; sub ea continentur artes, nobilitas, gloria, amicitia, pulchritudo, robur, valetudo, divitiæ, omnia denique commoda, quæ tanti faciunt mortales, ut ad ea penè sola aures arrigant, cætera perfunctoriè, & oscitanter audiant.

2. *Incolumitas*, continet malorum præsentium depulsionem, imminentium fugam: neque enim ullus est
adco

adeo sui negligens, qui non statim cogitet, quo pacto se à periculis expedire, & salutem, aut reliqua bona consequi possit.

FACILE, & ITCVNDVM. Quamvis res & honesta sit, & utilis; tamen si nimis sit operosa, vel fastidiosa, deterret plerumque animos. I. vincetur

1. *A persona* eius, qui deliberat, cuius sive auctoritate, sive ingenio, sive robore, sive divitijs, &c. res facile obtineri possit.

2. *Ab ipsa re*, de qua consulit, cuius gravitas, seu levitas expendetur, ut vel suscipiatur, vel repulsetur.

3. *A loco* in quo res commodè fieri possit, ostendendo cum opportunum esse rei gerendæ.

4. *A causis*, & facultatibus, quibus res facile perfici possit.

5. *A fine*, cuius gratiâ res suscipienda suadetur, ut puta *Bellum*, aut ad vindicandam iniuriam, aut ad libertatem defendendam, aut ad imperium propagandum.

6. *A modo*, & ratione negotij perficiendi: dando, scilicet, documenta quædam ad illud expeditius obeundum.

7. *A tempore*: eius oportunitatem significando.

NECESSARIUM. Compendiosius est ad Suasionem, & Dissuasionem iter, ubi *Necessitas* rei obeundæ clarissimè ostenditur, qualis est *Salus animæ, corporis, fortunarum, &c.*

¶ Huc spectat rei *Difficultas*, quæ lenienda est fructu, & utilitate, vel etiam gloriâ, quæ nunquam ferè obtinentur citra sudorem, & periculum.

¶ Ad suadendum, & dissuadendum non parum etiam iuvant *Fusjurandum, Pacta, Convēta, Preiudicia, Leges, Testimonia, Exempla*, aliaque eiusmodi, quibus ad res suscipiendâ, vel deferendam videtur obligati auditores

CAP. XII.

DE INVENTIONE GENERIS IUDICIALIS.

TRACTATUR id Genus à circumstantijs tritissimis illo carmine contentis: *Quis? Quid? Vbi? Quoties? Per quæ? Cur? Quomodo? Quando?*

QVIS? *Persona accusata.* Facile condemnabitur, si ostendatur audax, levis, crudelis, impotens, hoc est, talis, ut effrenatas, & indomitas cupiditates habeat. Defendatur, si virtutes eius, & morum honestas demonstrabitur.

QVID? *Crimen.* Expendenda est eius natura, & comparanda cum moribus illius, qui accusatur, aut defenditur; ut in eius cadere indolem, vel ab illius moribus abhorre longissimè ostendatur.

VBI? *Locus,* in quo factum, & commissum est flagitium. Palàm fiat oportuniorem, aut iniquiorem crimini patrando fuisse: aut ibi adfuisse, vel inde abfuisse eum, qui accusatur: ad quod loci oportunitas diligenter est attendenda, quò maior, vel minor criminis suspicio ingeratur.

QUOTIES? An sæpiùs, an rariùs facinus sit commissum.

PER QUÆ? *Vires, instrumenta, conatus, arma, satellitium,* aliæque ad rem perficiendam accommodata. Horum copiam habuisse, vel his caruisse illum, qui accusatur, ostendes.

CUR? *Finis,* quem in committendo facinore sibi proposuerit; vel quid utilitatis inde speraverit, qui rem aggressus est. Id sagaciter subodorari oportet; ut eum, in cuius commodum crimen admissum celsit, auctorem criminis potissimum arguas.

QUOMODO? *Modus, & series rei gesta.* Ex cuius dilucida

dâ narratione & explicatione, facile colligi possit, vel eum, quem accusamus, reum esse; vel quem defendimus, innocentem. Excutiendum ergo est, an comparatis insidijs, an aperto Marte hostem sit adortus; vtrum iratus, ebrius, invidia percitus; vigilantemne oppresserit, an dormientem? &c.

QUANDO? *Temporis oportunitas.* Expendendum est, de die, an de nocte, manè, an serò, num hac, num illâ horâ res acta sit: vt enim tempora quædam sunt oportuna criminibus, sic alia minimè sunt accommodata.

¶ Ad accusandum, & defendendum plurimum valent eventuum loca; & signa vel adiuncta antecedentia, consequentia, & comitantia.

CAP. XIII.

OECONOMIA SAPIENTIÆ VNIVERSÆ, PRO

Materia dicendi methodicè inveniendâ.

OMNIA hætenus à nobis ad inveniendum explicata, aut proposita, ei demum Oratori prodesse possunt, qui est versatus in rebus; vel vsu, quem ætas denique affert: vel auditione & cogitatione, quæ studio & diligentia præcurrit ætatem. Nam si tu mihi (*sic Antonius apud Cic. 2. de Oratore.*) quanvis erudicum hominem adduxeris, quanvis acrem & acutum in cogitando, quanvis ad pronuntiandum expeditum; si erit idem in consuetudine civitatis, in exemplis, in institutis, in moribus ac voluntatibus civium suorum hospes; non multum ei loci proderunt illi, ex quibus argumenta promuntur: subactio mihi ingenio opus est (vt agro non semel arato, sed novato & iterato) quò meliores fœtus possit & grandiores edere. Subactio autem, est vsus, auditio, lectio, literæ. *Hæc ille.* Quamobrem opere mihi prægium facturus esse putavi, si Universæ

Oeconomiam Sapientiæ (licèt per summa tantum capita) Eloquentiæ candidatis exhiberem : vnde Loca omnia per ordinem Communia dignoscant, ex quibus omnis ad omnem & causam & orationem materies elicitur , & ad quæ quidquid hætenus in Auctorum omnium Voluminibus traditum literis est, referri valet. Ut ordinatè illa evolvere , & inde selecta digestaque excerpere, suisque vsibus asservare commodè, si velint, possint.

SAPIENTIA ergo UNIVERSA, *Divinarum* est, atque *Humanarum rerum Scientia*. Divinæ dicuntur, quæ versantur circa Deum , aut circa homines ad Deum dirigendos. Humanarum autem partes sunt PHILOSOPHIA, HISTORIA & EUNOMIA , h. e. ÆQUI, RECTIQUE SCIENTIA , seu JURISPRUDENTIA.

I. Quæ circa Deum versantur , continentur in SACRIS BIBLIJS, quorum TEXTVS , seu Editio est vel Polyglotta [h. e. duum, trium, quatuor, &c. linguarum] vel unilinguis, scilicet, Hæbraica, aut ex Orientalibus linguis [Syriaca, Chaldaïca, Arabica, &c.] vel Græca, aut Latina, seu Vernacula [id est Polonica, Hungarica, &c.

Biblia autem *Sacra* (vt hoc obiter dicam) uti vernaculè, licèt fideliter & catholicè traducta, Ecclesiæ legibus communiter prohibentur ; ita alicubi plurimum profunt, ad obviam eundum Hæreticis, qui depravatis suis Translationibus limpidissimos illos Ecclesiæ fontes inficiunt. Propterea GREGORII XIII. jussu, & approbatione CLEMENTIS VIII. edita sunt Polonicè Biblia Univerſa Cracoviæ; apud Lazarum, 1599. nostro Jacobo Vvieceo metaphraste. Nec aliò spectavit aliorum labor Jesuitarum, ut Justi Rabi, qui eadem etià Polonicè, & Georgij Kaldi, qui Hungaricè transtulerunt.

II. BIBLIORVM autem EXPLANATORES sunt Glos-
fatores, Scholiastæ, Paraphrastæ, Critici, Tractatores,
Catenatores, Interpretes, vel vtriusque simul Testamē-
ti, vel alterutrius: item qui de Rebus Judaicis tractârūt.

Ea, quæ Homines ad Deum dirigunt, tractant
SANCTI PATRES, atque THEOLOGI.

I. PATRES autem vel divisim Græci, aut Latini;
vel collectim, seu in Bibliothecâ generali, polemicâ,
concionatoriâ, gentium singularum, Ordinum religio-
forum, societatum singularium, &c.

II. THEOLOGI vel sunt 1. *Scholastici*; ijque vel Prin-
cipes [vt Augustinus, Petrus Lombardus, &c.] vel Do-
minicani, Franciscani, Jesuitæ, & aliorum Ordinum
Religiosorum, seu Doctores seculares: Vel sunt 2. *Po-
lemici*; qui adversus Infideles, seu Impios, [puta, Atheos,
Politicos, Gentiles, Magos, Libertinos & Præadami-
tas, Mahometanos, Judæosve] scripserunt; vel adversus
Hæreticos antiquiores [Græcos, seu Schismaticos, Sa-
cramentarios, Hussitas] vel recentiores, [Zvingli-
anos, Lutheranos, Calvinianos, Socinianos, Recentissi-
mos.] Vel 3. *Morales*; Episcopi, Religiosi, Sæculares.
Vel 4. *Mistici*, seu *Ascetici*; qui tractant de vitâ spiritua-
li, religiosâ, perfectâ [cujusvis ætatis, vel statûs] de ora-
tione, de virtutibus, de cultu Dei, B. Virginis, Angelo-
rum, Sanctorum. Vel 5. *Concionatores*; qui docent con-
cionandi Artem, aut qui materiam ministrant [ex Sa-
crâ Scripturâ, ex Sanctis Patribus, ex Historijs, ex se
ipsis,] aut qui Conciones scripserunt [per totû annû,
per Quadragesimam, per Adventum, vel de Christo,
de B. Virgine, de Sanctis, de Catechismo, &c.]

PHILOSOPHIA dividitur in *Literas Severiores*, &
Humaniores. LITERÆ SEVERIORES versantur
circa Contemplationem & Actionem, ex Virtutē. Népe

I. PHILOSOPHIA strictè sumpta; quam tractarunt Philosophi antiqui [h.e. Chaldaei, Ægyptij, Æthiopes, Brachmanes, Druidæ, Judæi, &c. Græci, in ijsque potissimi Pythagoræi, Academici, Peripatetici, Stoici, Epicuræi, & Pyrrhoniani, seu Sceptici, Barbari, Romani, Christiani, Arabes, Averroïstæ, &c.] & recentes [h.e. Scholastici, universales, aut particulares, nimirum Logici, Ethici, Physici, Methaphysici, Theologi (quos vocant) naturales. Item spagyrici, Cartesiani, arbitrarij, &c.]

II. MATHESIS; cujus species sunt 1. *Arithmetica* communior, sive speculativa & practica [seu Ars computistica, aut calculatoria] vel reconditior, [sive Algebra.] 2. *Geometria*, vel speculativa [quæ de rectilineis, curvilineis, quadraturâ circuli, &c.] vel practica. 3. *Astrologia*, bipartita in Astronomiam speculativam [quæ de spherâ cœlesti, vel Cosmologiâ, de theoriâ vel motu Planetarum, de Cometologiâ] & operativam, [de spherâ armillari, de astrolabio, de horologijs, vel gnomonicâ, &c.] & in Astronantiam, sub qua sunt Astrologia judiciaria, Geomantia, Hydromantia, Necromantia, Chiromantia, &c. Astrologiæ universæ interviunt qui tractant de Sinuum scientiâ, & de Ephemeridibus. 4. *Musica*, vel vocum (præsertim humanarum) vel instrumentorum musicorum. 5. *Optica*, vel speculativa [sub qua, Optica propriè dicta, Dioptrica, & Catoptrica,] vel practica [sub qua, Perspectiva, Thaumaturgia, Pictura, Statuaria, &c.] 6. *Cinetica*, seu de motu sublunarium naturali, aut violento. 7. *Statica*, seu de ponderibus solidorum, &c. 8. *Mechanica*, seu de motu artificioso, ejusque instrumentis. 9. *Architectura*, tripartita in Civilem [seu de ædificio construendo, sub qua, ars quævis fabrilis, vt lignaria, ferraria, &c.] in Nauti-

cam[sub qua, Ars navigandi, ac Navigationes] & in Militarem[quæ de Arce muniendâ, & defendendâ.] 10. *Strategetica*; sub qua, ars Imperatoria; de bello gerendo: *Tactica*[de ordinandâ acie] *Opletica* [de armis & machinis bellicis conficiendis] *Equestris*; & *Tormenteria*[seu *Pyrotechnica*, &c.]

III. *MEDICINA*; antiquior, [cujus auctores sunt Hippocrates cum suis sectatoribus, Galenus cum suis, veteres alij Græci, Arabes, Latini veteres.] Recentior medicina vel est *Arbitraria*, vel *Chymica*, vel *Empyrica*, vel potior omnibus *Methodica*; eaque vel 1. *Theoretica*, sub qua sunt *Physiologica*, [de rebus naturalibus, plantis, &c.] *Pathologica* [de affectibus;] *Prognostica*, [de signis;] & *Therapeutica*, [ars curandi morbos] vel 2. *Practica*; sub qua sunt *Diætetica* [quæ per diætam curat] *Pharmaceutica* [continens *Pharmacopœam*, *Unguentariam*, *Pigmentariam*, *Fucatoriam*; item venena, & antidota.] & *Chirurgica* [de plagis ac vulneribus curandis.] Quibus accedit *Veterinaria*, quæ bestias curat.

LITERÆ HUMANIORES versantur circa hominum socialem vitam; scilicet *Grammatica*, *Rhetorica*, *Poëtica*, & *Philologia*.

I. *GRAMMATICA*, vel est 1. *Vniuersalis*, de Linguis, de Literis, de Notis, de Scriptione, &c. vel 2. *Particularis* linguarum classicarum, *Hæbraicæ*, *Orientalium* [*Arabicæ*, *Armenicæ*, *Copticæ*, &c.] *Græcæ*, & *Latinæ*: linguarum vernacularum [*Hispanicæ*, *Italicæ*, *Gallicæ*, *Germanicæ*, &c.] linguarum peregrinarum, [*Mexicanæ*, *Peruvianæ*, *Brasilicæ*, &c.] vel 3. *Lexicographia*, sub qua *Lexica* polyglotta, penthaglotta, exaglotta, &c. iuridica, historica, medica, botanica, zoïca, &c. *Thesauri* vnilingues, bilingues, trilingues, &c. *Di-*

tionaria, Hispano-latina, Latino-hispana, Italico-latina, &c. Oratoria, Græco-latina, Sacra, &c. Vocabularia, Latina-barbara, Philologica, Antiquaria, &c. Indices, Virgiliani, Plautini, Horatiani, &c. Concordantiæ, Libricæ, &c.

II. RHETORICA, 1. *Didactica* (seu *docens*) Græca, Latina, Vernacula. 2. *Vtens*, (seu *exemplaris*) quam tractant Oratores, & Declamatores veteres [Græci & Latini,] ac Recentes in Genere Judiciali [per Invektivas, Vituperationes, Libellos famosos, &c.] in Genere Deliberativo [per Paræneses, Sermones didacticos, &c.] in Genere Exornativo [per Laudationes seu Panegyres Virtutum, Personarum, Rerum; per Epistolas, &c.]

III. POETICA, 1. *Didactica*, Græca, Latina, Vernacula. 2. *Exemplaris*, sive Poëtæ Græci Veteres, ac recen-tes; Latini veteres, sacri (seu mediæ ætatis) recentiores [ex Hispaniâ, Italiâ, Galliâ, Belgio, Germaniâ, &c.] Vernaculi, [Hispani, Itali, Galli, Germani, &c.]

IV. PHILOLOGIA, quæ continet 1. *Polymathiam*, sub qua Polymathi (sive Polygraphi) tractant de Artium Liberalium ordine, de rebus permixtim ad Artes Liberales spectantibus. 2. *Criticam*, qua continentur Auctorum Illustrationes, Adversaria, Castigationes, Variæ Lectiones, &c.

HISTORIA versatur circa Prudentiam: cujus 1. *Principia* sunt Geographia, & Chronologia; 2. *Corpus*, Historia Universalis, item Historia Sacra, & Ecclesiastica, & Historia Profana; 3. *Appendices*, Historia Gentilitia, ac Literaria, & Icones historiciæ; 4. *Cognata*, Historia naturalis, & artificialis. 5. *Vmbra*, Historia fabulosa.

I. GEOGRAPHIA, vel est 1. *Vetus* [vsque ad detecti
No.

Novi Orbis tempora] Universalis, aut particularis; & utraque aut Græca, aut Latina, aut Vernacularum linguarum. Vel 2. *Recentior* universalis, [seu Descriptio totius Orbis; aut particularis, Sacra [sub qua Descriptiones Terræ Sanctæ, Patriarchatum, Diœcesium, &c.] vel Profana, eaque vel *Chorographica*, [Hispaniæ, Italiæ, Germaniæ, &c.] vel *Topographica*, [Romæ, Matriti, Viennæ, &c.] Accedit Geographiæ *Hydrographia* [Marium, Sinuum, Insularum, Portuum, &c.] *Itinæria* [vetera, ac nova] cum arte *Apodemica*. Tabularum Geographicarum Collectores, &c.

II. CHRONOLOGIA, quam tractant 1. *Chronologi*, qui de Ratione Temporum, Veteres, ac recentes. 2. *Chronographi* qui Chronica scripserunt, Sacra [utriusque aut alterutrius Testamenti] Profana, aut Sacro-profana, vniversalia, vel particularia.

III. HISTORIA UNIVERSALIS complectitur res sacras vel profanas, vel utrasque totius Orbis terrarum, vel solius Europæ, vel solius Asiæ.

IV. HISTORIA ECCLESIASTICA, continet. 1. *Res antiquæ Ecclesiæ*, [seu Mosæicæ, Veteris Testamenti,] cuiusque Auctores sunt veteres, aut recentes. Vel 2. *Res novæ Ecclesiæ*, [seu Christianæ, Novi Testamenti] easque Vel totius vniversim; cuius sunt appendices Historia Summorum Pontificum, Cardinalium, Conciliorum, Rerum in Historia Ecclesiasticâ controversarum; Hostium Ecclesiæ [sive Historias Idololatriæ, Hæreseon, Schismatum, &c.] vniversales vel particulares: Vel aliquius, aut aliquarum partium singillatim; nempe, 1. Historias Ecclesiarum, Italicæ, Insularum Italiæ adiacentium [Siciliæ, Melitæ, Sardinia, &c.] Hispanicæ, Gallicæ, Germanicæ, Septentrionalium, Orientalium, Asiaticarum, &c. 2. Historias Religiosarum Familiarum, aut

aut Vniuersales omnium Ordinum, aut singulares Canonico-
 rum [S. Augustini, Præmonstratensium, &c.] Clericorum [Theatinorum, Jesuitarum, &c.] Eremita-
 rum [Augustinianorum, Hieronymianorum, &c.] Monachorum [Basilianorum, Benedictinorum, Cartusianorum, &c.] Mendicantium [Dominicanorum, Minorum, &c.] Militarium, vel in Toga [SS. Trinitatis, B. V. de Mercede] vel in Sago [Theutonicorum, Templariorum, Melitenfium, &c.] Congregationum [Oratorij, Somaschæ, Matris Dei, &c.] Monialium [Clarissarum, S. Sepulchri, Visitationis, &c.] 3. Historias Sanctorum, h. e. Martyrologia vniuersalia, vel particularia Ecclesiarum, Provinciarum, Civitatum, Familiarum, &c. Collectiones vitarum, seu Legendas, Flores vel Acta Sanctorum totius, aut alicujus Ecclesiæ, nationis, ætatis, dignitatis, &c. Vitas singulares Sanctorum Apostolorum, Martyrum, Pontificum, Confessorum, Monachorum, Eremitarum, Sacerdotum, Levitarum, Virginum, Viduarum, &c.

V. HISTORIA PROFANA, vel est 1. *Grecæ*; eaque Vetus, aut Recentior Byzantina, Saracenica, Turcica [in Continente, in Insulis Ægæi Maris, &c.] Vel 2. *Romana*; quæ de Romanorum origine, rebus gestis, Regno, Republica, Imperio [Gentili, vel Christiano Orientali, aut Occidentali Romano, Gallico, Germanico, Austriaco,] de Imperatoribus, Electoribus, Circulis, &c. 3. *Italica*; vniuersalis, sub qua Descriptio Historica, Res gestæ, Elogia virorum illustrium; particularis, seu Historia Status Ecclesiastici, Regni Neapolitani, Ducatum [Hetruriæ, Parmensis, Mantuani, Mediolanensis, Mutinensis, Pedemontani, &c. Sabaudici] Rumpubb. [Venetæ, Genuensis, Lucensis, Ragusina] Insularum [Sicilia, Sardinia, Corsica, &c.] 4. *Hispanica*

nica ; vetus, & recentior universalis de totâ Hispaniâ, de Rebus gestis, ac Viris illustribus ; aut particularis, sub qua Jura Regum, Tumultus, Bella, Legationes, Historia Regnorum [Castellæ veteris ac novæ, Legionis, Aragoniæ, Gotholaniæ, Valentiniæ, Murcia, Granatæ, Bæticæ, Lusitaniæ, Galliciæ, Catabriæ, Vasconia.] aut Civitatum [Madridiensis, Toletanæ, &c.] 5. *Gallica*, vetus, & recentior universalis, vel particularis. 6. *Belgica* vetus, & recentior universalis, &c. 7. *Germanica* vetus, & recentior, &c. 8. *Septentrionalis* ; Danica, Svecica, universalis, &c. 9. *Europæ Orientalis*, Moscovitica, Polonica, Hungarica, Daciæ, seu Transsylvaniæ, Vvalachiæ, &c. 10. *Peregrina* ; Americana, Persica, Indica, Sinica, Japonica, Africana, &c. Peregrinationes, Itinera, &c.

VI. HISTORIA GENTILITIA, sub qua sunt 1. *Genealogica* universalis, vel particularis Familiarum ; vetus, h. e. Græcorum, Romanorum, &c. recentior, seu Hispanorum, Italicorum, Germanorum, &c. 2. *Heraldica*, sive scientia describendi tesseras gentilitias, aut explanandi descriptas ; sive Historia tesserarum cujuscumque gentis, societatis, ordinis, familiæ, viri, &c.

VII. HISTORIA LITERARIA comprehendit 1. *Bibliothecas* universales omnium, & particulares alicujus, vel aliquarum Facultatum, nationum, ordinum, academiarum, &c. 2. *Elogia* virorum, & sceminarum literis illustrium, artificum, &c. 3. *Historiam* Academiarum omnium, aliquarum, singularium, scientiarum, (Theologiæ, Philolophiæ, &c.) Artium, (Picturæ, Sculpturæ, &c.) Typographiæ, &c.

VIII. HISTORIA ICONOLOGICA continet 1. *Iconologiam*, h. e. vultus, aut gestas res (penicillo in tabulis, seu cœlo in statuis expressas) Falsorum Deorum, Sacrarum,

rum, seu illustrium personarum. 2. *Symbolicam*, id est, Symbola, Hieroglyphica, Lemmata (Hispanice *Empressas*) Emblemata, Agalmata, &c. 3. *Nummariam*, nempe, Numismata, Monetas, Pondera, & Mensuras veteres, ac recentes. 4. *Epigraphicam*, scilicet, Inscriptiones historicas insculptas marmoribus, gemmis, vasis, obeliscis, arcubus triumphalibus, sepulchris, &c. 5. *Pomparum Historiam*, nimirum, Triumphales exceptiones Principum, aut illustrium personarum; Funeralia; Ludicra [h. e. Hastiludia, Tauroludia, &c.]

IX. HISTORIA NATURALIS vniuersalis, vel particularis. Hæc versatur, 1. Circa *Elementa*, omnia, aliqua, vel singula. 2. Circa *Fossilia*, [h. e. metalla, gemmas, lapides, succos, &c.] 3. Circa *Plantas*, communes, aut alicuius Regionis: de Re Rustica, de Hortis, de Floribus, &c. 4. Circa *Animalia*, aut omnia, aut sola quadrupedia, pisces, volucres, serpentes, insecta. 5. Circa *Hominis* corpus totum, aut partes; Sceletum, seu Anatomen totius, aut partium; animam separatam; personam viri, mulieris, &c. 6. Circa *Spiritus* [id est, Angelos, Cacodæmonas, Energumenos, Spectra.] 7. Circa *Monstra*. 8. Circa *Prodigia*, & *Ostenta*, in Elementis, fossilibus, plantis, animalibus, hominibus, &c.

X. HISTORIA ARTIFICIALIS, sub qua sunt 1. *Hominis* dies natalis; vita, ætates, cibus, vestis, domus, mors, funera, &c. 2. *Familia*, [h. e. Conjugium, maritus, vxor, liberi, serui, &c.] 3. *Societas*; vel imperfecta [vt fodalitates, amicitia, commercia, &c.] vel perfecta; sub qua, Civitas, Regnum [hic præmia, pœnæ, militia mercimonia, artificia, agricultura, ærarium, annona, ludia, triumphia, &c.] Sacri Ritus, Iudicia, &c.

XI. HISTORIA FABULOSA, cujus Auctores vel sunt. 1. *Magistri Artis*, Illustratores, impugnatores, defensores; vel 2. *Tractatores Fabularum*, Apologorum, Parabolarum; Græci, Latini, Arabes, Hispani, Itali, Galli, aut aliarum linguarum, omnesque oratione vel versâ, vel prorsâ.

EUNOMIA versatur circa Jura omnia, quibus hominum societates continentur; atque ad eò complectitur Jus Canonicum, & Civile.

I. JUS CANONICUM distribuitur 1. in *Principia*, quæ sunt S. Scriptura, & SS. Patres (de quibus suprà in Theologiâ) Usus, & Synodi Ecclesiarum Italiæ, Hispaniæ, &c. Literæ, Bullæ, & Decreta Pontificum, & Concilia Ecclesiæ, quibus operam suam navârunt Scriptores, de eorum auctoritate, convocatione, formâ, &c. Collectores omnium, aut aliquorum, antiquorum, vel recentium; Epistolarum Pontificiarum, Canonum generalium, &c. Tractatores; Historici, Didactici, Scholastici, de Concilijs; Breviatores, seu Summistæ Generalium, aut Particularium. 2. in *Corpus*, cujus Textus sunt Decretum Gratiani, Libri V. Decretalium Gregor. IX. Liber VI. Bonifac. VIII. Extravagantes, Clementinæ, Communes, Decreta Ivonis, Burchardi, &c. cujus Commentarij sunt Universales in totum Jus Canonicum; aut Particulares, in partem aliquam: cujus Tractatores sunt multiplicis Classis; vel qui de Jure ipso, de Jurisperitis, de Juris tractandi modo: Vel qui de Ecclesiâ, Summis Pontificibus, Cardinalibus, Legatis, & Curiâ Romanâ: Vel de Episcopis, Parochis, Canonicis, Clericis, Beneficiatis: Vel de Abbatibus, Religiosis (in genere, aut in specie) Monialibus, Ordinibus Militaribus: Vel de Confraternitatibus, Sodalitijs, Hospitalibus, Pauperibus curandis, &c. 3. in

Appen-

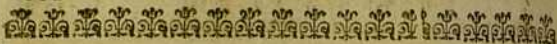
Appendices, h.e. de Divinis Officijs; quorum Textus sunt Breviaria, Ritualia, Missalia, Libri Cantuum; cæque omnia, aut generalia Ecclesiæ Romanæ, aut Græcæ; aut particularia Ecclesiarum Italiæ, Hispaniæ, &c. aut Religiosorum Ordinum. Item Divinorum Officiorum Tractatores, unive: sim, aut singulatim.

II. JVS CIVILE; 1. *Antiquum*, cujus Textus sunt Leges Græcorum, Romanorum, Codex Theodosianus, Corpus Juris Justiniani, Leges Basilicæ: Cujus Tractatores, seu Jurisperiti, sunt veteres, aut recentes. 2. *Hispanum*; cujus Textus sunt Forum Iudicum (Hisp. *Fuero Juzgo*) Leges Partitarum, Taurenſes, Styli seu Consuetudinis, Navarræ, Aragoniæ, Nova Compilatio Legum Castellæ, Indiarum Occidentalium, &c. Cujus Tractatores sunt aut unive: sales, aut particulares. 3. *Externum*; seu Exterarum Nationum totius Europæ (Romanum hodiernum, Italicum, Cæsareum, &c.) 4. *Gentium*; seu Fœdera, Pactaque Summi Pontificis, Imperatoris, Regis Catholici, Christianissimi, &c. cum alijs Principibus quibuscumque: item tractatus de Jure Gentium, &c.

Haftenus VNIVERSÆ ORTHODOXÆQUE SAPIENTIÆ summatisſimæ OECONOMIÆ exhibuimus, cujus expansionem qui legere cupierit, adeat Systema Bibliothecæ Collegij Parisiensis Soc. Jesu, Parisijs anno 1678. editum. *Heterodoxorum* autem *Inſipientiam* (vtri merito proſcriptam, & confingendam) hinc ablegavimus: eorum, inquam, vel qui veram pietatem impugnant, vel qui convellere nituntur vtramque potestatem, qua Ecclesiæ regitur, Sacerdotalem, & Regiam; vel qui adversus Religiosos Ordines scripserunt, vel qui Societati Jesu calumniati sunt, vel tandem qui de rebus sanctitati morum contrarijs Libros ediderunt.

Claudo igitur Caput & Librum his Ludovici Car-
 bonis verbis : Nemo in ea sit hæresi (ait appositè, de In-
 ventione lib. 5. cap. 9.) vt se facultatem dicendi, adep-
 tum fuisse existimet, si tantum communes Oratorum
 locos cognitos habuerit, nisi etiam proprios bonarum
 artium locos adiverit, eosque sibi familiares reddiderit:
 cum omnis oratio ex proprijs conficiatur locis: & loci
 communes, ex se, in nullo rerum genere hominem fa-
 ciant peritum. Inventio itaque non argumenta, sed in-
 veniendi argumenti rationem docet. Hanc notitiam is
 sibi parabit qui non modò audiendo, aut differendo
 bonis artibus operam dabit, sed etiam qui in bonorum
 scriptorum lectione versando, varias sententias, pro-
 nuntiata, definitiones, similia, dissimilia, & denique
 omnia præclarè dicta, ad aliquid demonstrandum, &
 amplificandum accommodata exceperit, & in suo pe-
 nu reposuerit. Hæc ille. Nos autem excerptendi
 methodum alibi (*Perfæcti Latini 1. parte, lib. 2.
 cap. 8.*) dedimus.

DE RHETORICA

FACULTATE.

LIBER II.

DE DISPOSITIONE.

INventis iam rebus, quibus persuadendi, & permovendi sunt Auditores, de earum collocatione agemus. Nam in suâ quæque res Orationis parte disponi debet. Sunt autem partes Orationis quatuor: 1. *Exordium*. 2. *Narratio*. 3. *Confirmatio*, & 4. *Peroratio*; quarum 2. & 3. ad rem docendam; 1. & 4. ad permovendos animos valent.

CAP. I.

DE EXORDIO.

EXORDIUM est prima Orationis pars, animum Auditoris idoneè disponens ad reliquum Orationis. Id verò maximè fit, si Auditor reddatur Benevolus, Docilis, & Attentus.

Benevolus reddetur Auditor. 1. Si illum, vel res suas, citra adulationis fucum commendabis. 2. Si tua in eum merita, vel officia, citra arrogantiam exhibueris. 3. Si in adversarios invidiam, seu odium concitabis. 4. Si tuæ Orationis argumentum laudando extuleris; vel ad-

versa-

versariorum per contemptum deprefferis.

Docilis fiet auditor; si argumenti epitomen breviter, & apertè exposueris, per Definitionem, vel Divisionem, vel Propositionem.

Attentus Auditor reddetur; si polliceatis magna, necessaria, vtilia, nova, inusitata; seu quæ ad Rempub. ad eos qui audiunt, ad Religionem attinebunt; si rogabis, ut attentè audiant.

¶ Causarum, sive Orationum genera, pro quarum varietate variandum est Exordium, quinque sunt.

1. *HONESTVM*, seu de re honestâ, ac sanctâ, quod per se animum conciliat Auditoris; nisi is in vitio occaluerit, tunc enim *Insinuatione* opus erit.

2. *HVMILE*, seu de re vili, vel quæ ab Auditore negligitur; in quo attentum facere debemus.

3. *DVBIVM*, vel anceps; seu cùm argumentum Orationis dubiæ fuerit honestatis. V. g. *Defendere patrem homicidam*: quia pium est, *defendere patrem*; impium, *defendere homicidam*: hîc attentum faciemus Judicem.

4. *OBSCVRVM*, seu de rebus captu difficilibus, vel parùm notis: in quo reddemus docilem.

5. *ADMIRABILE*, vel *Exoticum*, seu de re quæ est vel præter, vel contra hominum opinionem. V. g. *Beatos esse pauperes*. Hîc non sufficit aperta benevolentia postulatio, sed insuper requiritur *INSINUATIO*, quæ quidem est *Obligua, vel flexa, & latens circuitio, ac verborum ambages, & quasi sinus, quo in animum Auditoris, nihil minùs tunc cogitantis, irrepimus*. Quod fieri solet, ante argumenti expositionem præmittendo rationem firmam, cujus vi tota illa Auditorum admiratio corruat, priùs quàm appareat.

Consilium ergo ex Orationum argumentis sumetur: si his laborabimus; exordium à personâ sumetur; si laborabimus personâ, sumetur ab orationis argumento.

Adde utendum esse INSINUATIONE, quoties adversariorum Oratio auditorum animos præoccupavit, vel si dicendum sit apud fatigatos. Quorum alterum promittendo nostras probationes, & contrarias evertendo, vitabimus: alterum spe brevitatis, & ijs rebus, quibus attentionem conciliari diximus. Urbanitas etiam opportunè animos recreat.

¶ EXORDIA debent esse. 1. Accurata, & acuta. 2. Apta verbis, & instructa sententijs. 3. Rei, qua de agitur, convenientia. 4. Ex ijs locis petenda sunt, qui valeant ad lenitèr alliciendum, & incitandum auditorem.

¶ EXORDIA VERQ VITIOSA sunt

1. *Vulgare*, quod in plures Orationes accommodari potest.

2. *Commune*, quod in contrarij argumenti Orationem potest convenire.

3. *Commutable*, quod leviter mutatum potest ab adversario pro contraria parte dici.

4. *Longum*, quod nimis prolixum est.

5. *Separatum*, quod ab ipso Orationis argumento non sumitur.

6. *Translatum*, quod Benevolentiam, v.g. conciliat, cum Attentio, seu Docilitas requiratur.

7. *Irregulare*, in quo Exordiorum præcepta tradita non servantur.

¶ In Genere Exornativo, ex Aristotelis sententiâ, Exordia maximè sunt libera. Si quando tamen adhibebuntur, vel ornatûs, vel necessitatis causâ; gen mea esse

esse debent, & omnis Eloquentiæ floribus aspersa.

In Genere Deliberativo, aut nulla erunt, aut brevia: quoniam auditor sponte suâ paratus est ad audiendum. Commodè tamen Exordia adhibebuntur. 1. Ornamenti, & dignitatis ergò; ne temerè occipere videatur Oratio. 2. Si res, de qua deliberatur, non satis capiatur ab Auditoribus. 3. Cùm vltro ad dicendum venimus, non rogati. 4. Cùm aliquid obtinere volumus, de còque certamus cum alijs, dicendo.

In Genere Iudiciali, Ex iplis Causæ visceribus sumi debet Exordium, conciliando Iudicem, non solum laude, sed laudem ad vtilitatem causæ coniungendo. Nec semper Exordio vtendum, vt in causis honestis, parvis, atque frequentibus: sed ab ipsa re ordiendum.

CAP. II.

DE NARRATIONE.

NARRATIO, est, rerum in eo negotio, de quo agitur, gestarum explicatio. Oportet eam quatuor habere virtutes; nempe esse. 1. Breuem. 2. Perspicuam. 3. Verisimilem. 4. Fecundam.

Brevis erit, 1. Si constet simplicibus verbis. 2. Si semel vnaquæque res dicatur. 3. Si ea solum referantur, quæ ad rem vtilia fuerint. Ita tamen, vt breuitas non sit inornata, & inculta.

Perspicua, seu clara erit. 1. Si vñtatis verbis vtamur. 2. Si temporum ordo seruetur. 3. Si non interruptè narrabimus.

Verosimilis erit. 1. Si ea, quæ narrantur, personis, locis, & rebus conveniant. 2. Si eventui cuiuspiam causa ponetur. 3. Si narrata testimonijs comprobentur. 4. Si ea, hominum opinioni, auctoritati, legi, moribus, aut Religioni congruant. 5. Si narrator notæ sit probitatis & fidei.

Fucunda & suavis erit. 1. Si verbis utaris elegantibus, nitidis, lectis, sonantibus, ipsique rei, quæ narratur, maximè congruis. 2. Si admirationes, expectationes, exitus inopinatos, colloquia personarum narrationi interferas. 3. Si motus animorum, dolores, iracundias, metus, lætities, cupiditates inter narrandum pones.

¶ *In Genere Exornativo*, Narratio nulla Exordium consequi necessariò debet; nisi ea, quæ incidit, cum aliquid eius, de quo loquimur, laudandum est. *In Concionibus* autem sæpè est necessaria Narratio, cum Partitione sive Propositione conjuncta, quæ ordinem rei doceat.

In Genere Deliberativo, nulla Narratio necessaria esse videtur; cum nemo ignoret id, de quo consult. Nisi. 1. Cum, rebus iterum recensitis, facilius sint movendi Auditores ad aggrediendum. 2. Cum non satis callent totius controversiæ initium, difficultatem, magnitudinem.

In Genere Judiciali, si nota res est, nec dubitatur, quid gestum sit, Narratio prætermittenda est. Item, si adversarius narravit, nisi sit refellendus. 1. quòd aliquid minus fideliter expresserit. 2. quòd aliquid omiserit, quod tibi favere possit.

CAP. III.

DE CONFIRMATIONE, & CONFUTATIONE.

CONFIRMATIO, seu CONTENTIO, *est præcipua pars Orationis, in qua argumenta nostra proponimus, & stabilimus; atque contraria confutamus, ac refellimus.* Vtrumque autem ut aptè fiat, cognoscendus est Controversiæ, sive Orationis Status.

STATVS est *Quæstio*, quæ ex prima causarum, seu Ora-

Orationum oppositione nascitur. V. g. Accusator dicitur [Milo occidit Clodium] Defensor contra [Milo non occidit Clodium] Ex quarum pugnâ oritur hæc Quæstio [An Milo occiderit, necne, Clodium?] & hæc appellatur Status quod in eâ tota Controversia stat, & consistit.

Status est triplex. 1. CONJECTURALIS, in quo queritur, An res sit? V. g. An Catilina conjuraverit?

2. NOMINIS, vel Definitionis, ubi queritur, Quid res sit, & quo nomine afficienda? V. g. An Caesar Tyrannus fuerit, an Rex?

3. QUALITATIS, ubi inquiritur, Qualis res sit? V. g. An Clodius jure fuerit interemptus?

RATIO dicitur, id, quod affertur à reo ad depellendum crimen, quod in illum conferunt. FIRMAMENTUM appellant, id, quod ab accusatore ad probandum crimen affertur. Ex Rationis autem, & Firmamenti oppositione, vel pugnâ, oritur alia Quæstio, quæ JUDICIATIO appellatur; quod eius decisio stat penes Judicem.

Status, seu Quæstiones tractantur per Argumenta è Locis Oratorijs petita: quæ ita sunt in Oratione collocanda, ut *firmissima* in principio ponantur, *mediocria* in medio, *excellentia* in fine, *inutilia* nullibi. Argumenta verò in Oratione per Argumentationes exponuntur.

ARGUMENTATIO est *fusior Argumenti, artificiosaque explicatio*. Conficiturque, cum è Locis primo libro dictis, res *certa*, aut *probabiles* assumuntur.

CERTA putantur, 1. Quæ corporis sensibus percipiuntur. 2. Quæ communi omnium opinione comprobantur. 3. Quæ legibus cauta, & moribus recepta sunt. 4. Quæ jam probata sunt, & ab adversarijs concessa.

PROBABILIA censentur. 1. Ea, quæ, ferè semper accidunt. V.g. *Liberos à Parentibus amari*. 2. Quæ speciem aliquam veritatis habent. 3. Quæ propè certa sunt. V. g. *Eum, qui benè valet, in crastinum esse perventurum*.

Argumentationis species septem sunt.

I. SYLLOGISMVS, seu *Ratiocinatio*; est Argumentatio omnium perfectissima, tribus constans partibus. 1. Est *Propositio*, in qua locus communis ponitur, unde vis tota Ratiocinationis emanat. 2. *Assumptio*, in qua, id, quod in quæstione est, ex Propositione assumitur. 3. *Complexio*, in qua ex præmissis veritas intenta concluditur. V.g. Prop. *Omne bonum est expetendum*. Assumpt. *Eloquentia est bona*. Compl. Ergo. *Eloquentia est expetenda*. Alij quinque partibus constare volunt, adiungentes Propositioni, & Assumptioni Probationem.

Ad satietatem vitandam, non idem semper est ordo servandus, sed varijs interdum modis mutari oportet: non semper à Propositione ordiendo. Potest autem variari sextupliciter. V.g.

1. P. *Omne bonum est expetendum*. A. *sed Eloquentia est bona*. C. *ergo Eloquentia est expetenda*.

2. P. *Omne bonum est expetendum*. C. *ergo Eloquentia est expetenda*. A. *nam est bona*.

3. A. *Eloquentia est bona*. P. *Et omne bonum est expetendum*. C. *ergo est expetenda Eloquentia*.

4. A. *Eloquentia est bona*. C. *ergo expetenda*. P. *cùm omne bonum sit expetendum*.

5. C. *Eloquentia est expetenda*. P. *nam omne bonum est expetendum*. A. *& Eloquentia bona est*.

6. C. *Eloquentia expetenda est*. A. *cùm sit bona*. P. *& omne bonum sit expetendum*.

1. P. ——— A. ——— C.
 2. P. ——— C. ——— A.
 3. A. ——— P. ——— C.
 4. A. ——— C. ——— P.
 5. C. ——— P. ——— A.
 6. C. ——— A. ——— P.

II. ENTHYMEMA est pars Syllogismi, vel Syllogismus imperfectus, carens nimirum Propositione, vel Assumptione. V.g.

1. P. Omne bonum est expetendum. C. Ergo Eloquentia est expetenda.

2. A. Eloquentia est bona. C. Ergo expetenda.

III. INDUCTIO est argumentatio, qua ex multis comparationibus aliquid de quadam alia re colligimus. V.g. Quis optimus arborum fructus, nisi qui suavissimus? Quod Astorum primum, nisi quod clarissimum? Quenam summa pulchritudo, nisi que lineamentorum perfecto ordine constat? Ergo virtutum praestantissima erit Prudentia, cuius, inter cetera, & fructus suavissimi, & fulgor eximius, & ordo perfectus.

IV. EXEMPLVM est Inductio imperfecta, in qua ab vno simili argumentamur ad aliud. V.g. Deus pepercit Magdalena poenitentiam agenti. Ergo & tibi parcat, si respicias.

V. EPICHEREMA est breviter comprehensus Syllogismus, quippe cuius partes vnâ cæteris æquivalente complectitur. V.g. Sine causa Dominum servus accuset? Equivalet enim huic Syllogismo. P. Servus Dominum accusare non debet. A. Hic Antonij servus est. C. Cur igitur eum accusat?

VI. SORITES est generalis Argumentatio multas particulares acervatim convolvens, per quas ad Complexionem venit, velut per gradus quosdam. V.g. Quod

est bonum est expetendum ; quod expetendum , approbandum ; quod approbandum , laudabile : ergo quod est bonum , est laudabile.

VII. DILEMMA est Ratiocinatio imperfecta , quæ ducitur à duabus partibus cōtrarijs, quarum vtramlibet concedat adversarius, reprehenditur. V.g. *Si implacabiles sunt iracundia, summa est acerbitas: si autem exorabiles, summa levitas.*

Curandum est Oratori ne Argumentationum turbâ sit conferta Oratio ; sed jucundâ quadam varietate distincta, ac diversis verborum , & sententiarum figuris exornata:

¶ CONFUTATIO est altera pars Confirmationis , in qua adversariorum dicta dissolvuntur. 1. Totum , quod sumptum est, negando: Vel 2. dicendo sumpta esse dubia pro certis, parva pro magnis, falsa pro veris: Vel 3. demonstrando ex allatis ab adversario non effici quod ille vult concludere: Vel 4. singula eius dicta ordine infirmando.

C A P. IV.

DE PERORATIONE.

PERORATIO est ultima pars Orationis , ubi quod tota Oratione contendebamus, vehementiùs obtinere nitimur. Constat duabus præcipuis partibus, 1. Amplificatione, & 2. Enumeratione, seu Epilogo.

AMPLIFICATIO benè fit in Peroratione. 1. Si moveat se priùs ipse Orator, quàm alios moveat. 2. Si ea ritè observentur, quæ de Amplificatione superiùs diximus.

ENUMERATIO fit, 1. Benè utendo *Anacephaleosi*, seu *Recapitulatione*, quæ est rerum fusè dictarum brevis summa , & artificiosa repetitio. 2. Ventosam memoriæ ostentationem seriò, ac subtiliter declinando.

¶ In Genere Exornativo, motus ciebit Orator, non ve-

vehementes, sed qui ad imitationem, & honestâ quamdam virtutis æmulationem leniter impellant: qui-que in eum, quem commendamus, benevolentiam, amoremque concilient. *Qui vituperat*, indignationem, iracundiam, pudorem, ignominiam excitet, ut in Auditorum animis turpitudinis odium insideat.

In Genere Deliberativo, post Epilogum, movendi sunt Auditores Vel 1. ad Desiderium boni, quod quæritur. Vel 2. ad Spem illud faciliè obtinendi. Vel 3. ad Amorem bonitatis, utilitatis, pulchritudinis, ob oculos positâ, &c. *In Dissuasione*; res impeditâ, difficiles, molestâ, terribiles proponendâ, quibus metus, terror, odium, desperatio, concitentur.

In Genere Iudiciali, excitandi sunt motus Iræ, Indignationis, Odij; vel contrâ, Conquestionis, Miserationis, Lenitatis: frequenterque adhibendâ Hypotiposes, Apostrophes, Descriptiones, Prosopopœiæ, &c. de quibus sequenti libro dicemus.

¶ Solent interdum non verbis tantum, sed etiam factis affectus moveri. Sic reos squalidos, promissâ barbâ, & humili veste solebant antiqui producere. Sic M. Antonius discidit Aquilij vestem. Sic cruentâ Cæsaris togâ in foro propositâ, accensi sunt popularium animi adversus coniuratos.

CAP. V.

SPECIES, INVENTIO, & DISPOSITIO.

Orationum Generis Exornativi.

§. I.

PANEGRICVS.

PANEGRICVS est Oratio, qua universam personam vitam celebramus.

Exor-

EXORDIUM ab re qualibet insigniore institui potest, quæ ad reliquam Orationem aditum patefaciat. V.g. A loco, tempore, vel personâ perorantis.

PROPOSITIO aliquid admirabile, ac penè incredibile, insolitum, novum, ingeniosum, argutum, de quo dicturus sis, dilucidè proponet. Idque vel 1. à *Contrarijs*, seu *Antithetis*. V.g. Celebre illud *AMPLIVS*, & *SATI* Xaverianum. Vel 2. à *R. pugnantibus*. V.g. Borgiam humilitate editius elevatum. Vel 3. à *Comparatione* vnius cum alio. V.g. Stanislai Kostkæ cum Stanislao Episcopo, & Martyre. Vel vnius secum V. g. Augustini profani rhetoris cum Augustino Ecclesiæ Doctore. Vel 4. à *Symbolis*, emblematis, inscriptionibus, alijsve notis aliquorum proprijs. V.g. S. Ignatium de Loiola à solemni illius stemmate: *AD MAIOREM DEI GLORIAM*. Vel 5. à *Genere*, & *Forma*, seu *Idea*. V.g. Aloysiû Gonzagam Scholastici Jesuitæ fuisse Exemplar absolutissimum. Vel 6. à *Nominis etymologia*. V.g. S. Laurentium ab importatâ Martyrij *Laurea*, quam illi nomen portenderat.

NARRATIO, institui potest. *Vel* 1. In vnum, vel plura capita orationem totam conferendo. V.g. Carolum V. absolutum fuisse Imperatoris Christiani typum: primò scilicet virtutes recensens, quibus ille splendescere debeat: secundò ostendes, exemplis ab eis vitâ petitis, Carolum his omnibus enituisse. *Vel* 2. Ordine temporum servato, per totam eius, quem laudas, viri vitam percurrendo; à natalibus ad funus, si iam è vivis decesserit. *Vel* 3. Ex varijs, quibus excelluit, virtutibus, vnam vel alteram seligendo. V.g. S. Ferdinandi Regis Hispaniarum Religionis asserendæ, & propagandæ zelum. Reliquas autem virtutes per *Præteritionem*, vel *Concessionem* attingere fas erit.

CONFIRMATIO, tota in Factorum Amplificatione versatur, augendo videlicet, & illustrando ea, quæ narramus, Adjunctis varijs, & Figurarum ornamentis.

PERORATIO per epilogum fieri potest sententijs distinctum, quibus Auditores ad imitationem leniter impellas. Alij ad preces, & vota, pro illius, qui laudatur, incolumitate, convertuntur. Alij in officij amorisque perpetui pollicitatione conquiescunt. Tu, quæ aptiora, pro rei, qua de agitur, naturâ, videbuntur, vsurpa.

§. II.

ORATIO NUPTIALIS, seu EPITHALAMIUM.

ORATIO NUPTIALIS, seu EPITHALAMIUM, est, qua Nuptias celebrare solemus.

EXORDIUM causas adducet, cur ad dicendum accesseris, quales esse solent amicitia, vel affinitas cum Spôforum alterutro, superioris iussio, tui ratio muneris id postulantis, gaudij communio & testificatio, &c.

PARTITIO triplex caput continere poterit: conjugium, conjuges, & felicitatem è nuptijs expectandam.

CONFIRMATIO, 1. Laudabit Conjugium ab eius sanctitate, utilitate, & necessitate: quippè quod est à Deo Opt. Max. institutum; & naturæ rerum apprimè consentaneum; & viventium cœtui propagando, & per quoddam immortalitatis simulacrum conservando, vnicè opportunum. 2. Laudabit Conjuges à comparatione, similitudineque bonorum, generis, morum, ætatis, formæ, &c. ut alter alteri destinatus à Deo esse videatur. 3. Vaticinium instituet de prole suscipiendâ, multâ, excellenti, fœcundâ, longævâ: nempe talem futuram esse dices, quales parentes; idque exemplis confirm-

firmabis. Fingere hic congruum erit liberos coram parentibus ludentes, balbutientes, cantillantes; adultiores autem maiora, atque maiora animo concipientes.

PERORATIO, vota fundet, quibus à Deo, superisque fausta omnia sponſis comprecetur. Claudii etiam potest Oratio per gratulatoriam Apostrophem ad sponſorum confanguineos vel affines, ad amicos, ad urbem, vel ad domum ubi nuptiæ celebrantur: vel ad Sponſos, eos ad mutuum amorem cohortando, &c.

§. III.

GENETHLIACVM.

GENETHLIACVM, vel GENETHLIACVS, est Oratio, qua Natal. et Illustrium Virorum diem celebramus.

EXORDIVM sumi potest vel 1. Ab ingentis significatione lætitiæ, qua Natus excipitur: idque per Apostrophem, vel Exclamationem. Vel 2. A sacrificijs, precibus, votis publicis pro obtinendâ prole, ante Nativitatem exhibitis. Vel 3. A Gratulatione ad parentes, Patriam, Regnum, de nato filio, cive, gentili, &c. Vel 4. Ab antiquorum Ritibus in natalitijs observari solitis. Vel 5. Ab exemplo veteri, vel scito sapientis dicto.

CONFIRMATIO fieri solet ab Adiunctis, quæ nativitatem præcedunt, comitantur, vel subsequuntur.

Præcedentia nativitatem, sunt. 1. Auguria, oracula, somnia, vel concursus rerum variarum in id tempus. 2. Prodigia, seu Portenta, si qua evenerunt, futuram Nati claritatem prædicentia. 3. Preces, & vota pro suscipiendâ prole nuncupata.

Comitantia nativitatem, sunt. 1. Tempus: ubi consideratur annus, mensis, dies, hora, & siquid in his notatu dignum occurrat. Item an die illâ Festum celebretur, & cuius Divi &c. 2. Locus: ubi spectatur natio, ci-

vitas, domus, cubile, in quo natus est. 3. Persona Parentum, & Proles. In Parentibus observa genus, virtutes, naturæ dotes: an diu steriles fuerint, an secus: an ægrè mater, an sine labore peperit, an pariens perierit, &c. In Prole vide, an sit primogenita, an non; mas, an foemina; integra, an mutila: dederitne signa futuræ indolis: aut siquid mirabile in ejus ortu notatum.

Consequentiæ natiuitatem sunt. 1. Publicæ lætitiæ signa: acclamationes videlicet, & gratulationes populo- rum. 2. Lætitiæ causæ memorandæ sunt, quibus parentes, & amici gaudere possunt: hac nempe prole familiam fulciri; Majorum gloriam propagari; optatam cunctis per posteros nominis æternitatem præverū, &c. 3. Omina, & auguria fient de infantis felicitate, ex omnis specie, corporis habitu, majorum virtutibus, futurâ educatione.

PERORATIO vota contineat, & apprecationes, ut hæc omnia impleantur, quæ spe sunt concepta: vel parentibus, patriæ, &c. gratuletur.

¶ Fit interdum GENETHLIACVM in ejus natalem, qui ætate jam est provectior. In hoc verò contextendo: 1. Consideratur natalitiorum Tempus. 2. Locus. 3. Laus personæ. 4. Ostenditur respondisse felicibus augurijs, ominibus, & votis, quibus natiuitas ejus conspicua fuerit, & illustri habita. 5. Optabimus, ut sæpè hunc natalem celebrare contingat; utque lætior, lætiorque semper recurrat; illiusque ortu ita gaudeamus, ut nunquam audire velimus interitum.

§. IV.

ORATIO LVSTRICA.

ORATIO LVSTRICA ea est, quæ haberi solet die Lustrico, eo nempe, quo primum Infanti nomē imponitur: Vel quæ habetur cum alicui Nomen mutatur, seu Agnomen honoris causa inditur.

EXOR-

EXORDIUM duc vel 1. à communi imponendorum Nominum loco, vel ritu. Vel 2. à circumstantiâ loci, temporis, seu personæ. Vel 3. à rebus gestis, quibus hoc iste sibi Nomen comparârit.

CONFIRMATIO 1. Nominis aperiet etymon, splendorem, dignitatem. 2. Herôas referet, olim eo Nominis insignitos, & quas illis ob causas fuerit impositum: neque ab similes, imò verò maiores (si licebit) in hoc vel Infante, vel Viro reperiri, statuet. 3. Id Nomen cum illustribus alijs comparabit, eorumque laudes continere ostendet. 4. Scrutetur, an omnes id virtutes sua significatione complectatur, aut omnium maximas, aut omnia comprehendat quæ omnibus inesse possunt.

PERORATIO votis, faustis appreciationibus, & gratulationibus concludetur; aut etiam adhortationibus, vt egregijs operibus tanti Nominis gloriam sustineat, tueaturque.

§. V.

EPINICIVM.

EPINICIVM est Oratio, qua de felici quâpiam eventu, vel nova felicitate alicui gratulamur.

EXORDIUM institui potest vel 1. à rei obtentæ amplificatione graviore. Vel 2. à circumstantiis. Vel 3. à lætitiâ publicâ. Vel 4. ab ipsâ melioris fortunæ mutatione, & incremento.

CONFIRMATIO Boni illius exaggerabit magnitudinem, vt iusta lætitiæ causa esse videatur. Merita etiam eius viri extollet, quibus totum id bonum æquo jure debitum fuisse dices. A comparatione etiam boni illius, cum alijs bonis, vel viri illius cum alijs magni nominis viris, qui paria obtinuerunt; item & ab increpatione illorum, qui casu, precibus, largitione, prensatione, mu-

neribus in honores invadunt, multa suppetet dicendi materies.

PERORATIO vota concipiet pro rei obtentæ diuturnitate, felicitate, gloriâ, incremento: monitionem denique ut ille se Deo, Principique largitori gratissimum exhibeat.

§. VI.

PETITIO.

PETITIO est Oratio, qua rem alicuius momenti, siue et debitam & justam, siue ut indebitam, vel à Deo vel ab hominibus postulamus.

EXORDIUM, si res vel levis sit, vel meritis debeatur, facile benevolentia, vel liberalitas excitabitur. Rei verò magnitudo, meritorum defectus, postulantis fortuna humilior, *Insinuationem* requirunt, quæ ab illius laude sumetur, à quo beneficium expectatur; præsertim à liberalitatis commendatione. Sin verò ille infenso tibi sit animo, venia peretur precibus, animi demissione, culpæque confessione.

CONFIRMATIO 1. petitionem proponat, explicet, exornet, prout res postulabit. 1. Tua merita modeste recensebis; vel, si nullum obtendere possis, totam spem in eius liberalitatem referes. 3. Parentes, & utriusque Maiores commenda; præsertim si necessitudine coniuncti fuerint. 4. Ostende rem esse honestam, piam, justam, illi facilem, tibi perutilem, imò necessariam. 5. Preces adhibe, & obtestationes, per res aut personas ipsi gratissimas; motusque cie misericordiæ à tua ipsius indigentia.

PERORATIO animum, memorem, & propensum polliceatur. Totum te denique fidei illius consecra.

§. VII.

§. VII.

EVCHARISTICVM.

EVCHARISTICA Oratio est, qua beneficiorum acceptorum grates aguntur.

EXORDIVM duci valet, Vel 1. pluribus beneficij magnitudinem exaggerando, cui explicando ipse sis impar. Vel 2. ab eâ virtute, quæ maximè elucet in collato beneficio. Vel 3. à causâ, quæ ad gratias agendas te potissimum provocat. Hæc autem candidè, sincere, graviter, & citra assentationis, simulationisve speciem fiant.

CONFIRMATIO 1. Benefactorem laudet. 2. Beneficium exornet, & amplificet ab Adiunctis: *Quis? Quid? &c.* 3. Modum explicet, quo datum est beneficium, ut puta benevolentiam, dandi facilitatem, hilaritatem, celeritatem, prudentiam. Non à te pretio, aut opibus emptum, non ambitione, aut precibus impetratum, non labore partum; sed vltro datum, & amore dantis concessum. Hic candidorum labores, sollicitudinesque fusè describes. Si beneficium, mali alicuius sit avertitio, ut morbi, exilij, aris alieni, &c. in malorum illorum gravitatem excurrere, quò maius, & oportunius beneficium appareat.

PERORATIO memorem animum spondeat; idque te omni vitæ tempore enixurum, ut beneficium in te rectè positum, & iure collocatum esse videatur.

§. VIII.

INAVGVRATIO PRINCIPIS.

INAVGVRATIO est Oratio, quæ haberi solet, cum in Regem quis, seu Imperatorem inungitur.

EXORDIVM totius Regni, vel Imperij publicam latitiam

tiam, faustasque more maiorum acclamationes referet: talem familiam feliciter imperare, divinitus electam esse: auguria lætissima non frustrâ præcessisse, adeoque non hæreditate solum accepisse Regnum, sed etiam factis mereri.

CONFIRMATIO 1. Ejus viri virtutes commemorando laudabit, quibus regium fastigium attigerit. 2. Eius dignitatis celsitudinem, gloriâque celebrabit. 3. Ab inaugurationis ritibus, & pompâ plurimam dicendi fetetem comparabit; à Sceptro, Coronâ, Purpurâ, &c. 4. Præcedentium illi Regum laudes perstringet, à quibus benè gubernandi documenta petat. 5. Ab oris, totiusque corporis ejus conformatione, optima quæque de illo actutum speranda esse præfagies.

PERORATIO tota sit in votis, ac precibus, pro Regis diutinâ felicitate, & gloriâ nunquam interiturâ.

§. IX.

CREATIO DOCTORIS.

PARANTYMPHÆA dicitur Oratio, qua sistuntur initiandi laurea Doctores.

EXORDIUM sumatur vel 1. à gratulatione ad virum in Doctorum Collegium cooptandum. Vel 2. à publicâ lætitiâ, & pompâ in eam rem apparatâ. Vel 3. à quavis aliâ circumstantiâ.

CONFIRMATIO 1. In locum communem excurrat de præmijs, quibus sudorem literarium munerari oportet, quibusque doctorum hominum vigiliæ foveantur. 2. Æquitatem Academiæ ipsius laudet, qua vitur in his honorum gradibus impertiendis. 3. Benè collocatam ejus viri in excolendo Facultate illâ ingenio suo operam celebret, per quam dignitatis ejusmodi apicem subire optimè sit meritis. 4. Doctoris munus aperiat, &

exaggeret, qualibus debeat esse moribus, qua vigere solertiâ, qua prudentiâ pollere; quos, quid, quando, cur, quomodo teneatur erudire, &c.

PERORATIO per parænesin fiat, seu adhortationem ad eum, qui mox initiandus erit, vt nunquam officio non satisfaciat.

§. X.

INSTITVTIO MAGISTRATVS.

ACCLAMATIO appellari haud incongruè potest *ea Oratio, qua celebratur Magistratus recens institutus.*

EXORDIUM gaudij ostensionem ex eius institutione Magistratûs præ se ferat, fiduciamque significet, quam de illo cives conceperint.

CONFIRMATIO in primis personam illius laudet, sed ab ijs præsertim virtutibus, quibus eum, qui ad eiusmodi munus evehitur, præluce oporteat, vt puta Prudentiam, Vigilantiam, Integritatem, Constantiam, Clementiam, Æquitatem, &c. Deinde ad Regis, qui eum Magistratum renuntiavit, laudes digredietur, per gratiarum actionem; quòd talem, ac tantum virum ad eam Urbem, siue Provinciam transmittere voluerit: vnde potissimum Regis in illam amor eluceat. Tandem faustissimè omnia ab illo Magistratu eventura civibus pollicere; neque minorem eo tranquillitatis fructum, quem ab optimis, qui huic præcesserunt, Magistratibus collegerunt, esse sensuros; cum non eorum virtutes, sed personam dumtaxat mutata fuerit: cui par etiam obsequium, atque fidem promittere à Civibus valebis.

PERORATIO præ illius moderatione ægrè suas laudes ferente, orationem abrumpet: votoque ad superos concludat, vt omnia ista ex sententiâ feliciter obtingant.

§. XI.

§. XI.

STEMMATVM PRAXIS.

Sic P. Pelleterio in Palat. Reg. Eloq. appellare luit Orationem *qua utrum quempiam ab Insignibus eius Gentilitijs celebramus.*

EXORDIVM sumi potest ab gloriæ, famæque cupidine, ad quam homines propendent, quæ haud solet esse exiguum rerum benè gerendarum incitamentum. Hinc statuas ortum duxisse, hinc triumphales fornices, hinc cætera contra temporis edacitatem monimenta.

CONFIRMATIO 1. illis omnibus præferet Gentilitia Insignia, quibus symbolicè, adeoque argutè, benè factorum memoria famaque continetur, continuaturque; quippè quæ sunt eximiæ virtutis, aut singularis excellentiæ symbolum, Scuto à Principe impressum, atque Nobilibus Familijs hæreditario jure ad posteros transmissum. 2. Descendat ad Insignia illa, quæ laudanda fuerint. In quibus discutiat Areæ materiam, seu colorem [viridem, rubeum, cœruleum, nigrum, purpureum] Metalla [seu aurum, & argentum] Scuti figuram, [seu an sit Ancyle, vel scutum Ellipticum; an Gerra, vel Persicum, seu Rhomboides; an Samniticum, sive Equestre; an Parma Argolica, sive rotundum; an Pelta Amazonum, &c.] Areæ sectionem [vbi an bipartita ad perpendicularum, an transversim, an obliquè dextrorsus vel sinistrorsus, an in crucem, an in decussim, an in decussim & perpendicularum, an in decussi n & crucem, an aliter] Picturam [ut puta Castellum, Leonem, Liliū, Arbutum, &c.] Ornamenta Scutum comitari solita; [nempe Galeam, ejus materiam, aperturam, situm, cristam: Plumeas, bracteatasque clypeorum appendices, seu phaleras: Coronam seu Imperatoriam, seu Regiam,

seu Ducalem, &c. Tiaran, pileum, galerum, &c. Equestris ordinis Torquem circum Scutum poni solitum: Atlantes, seu Telamones: Augustalem umbellam, & cortinas: Clamorem bellicum: Lemma symbolicum, & siqua insunt alia. Ex his omnibus doce id eminere præcæteris Stemma, quod celebras: res item gestas, quibus Stemmati occasio data fuit pluribus exaggera.

PERORATIO vel per gratulationem institui valet; vel per hortationem, ad similia sive maiora promerenda.

§. XII.

NUNCUPATIO.

NUNCUPATIO nihil differt ab epistolâ DEDICATORIA, quam superius suo loco consule.

§. XIII.

PROSPHONEMA.

PROSPHONEMA, seu Allocutio est Oratio, qua inuentus urbem Principes, aut summos Magistratus, breviter, compète, & officiosè salutamus.

EXORDIUM ducetur vel ab omnium ætatum, ordinumque expectatione mirabili; vel ab incredibili videndi Principis desiderio; vel ab omnium exultatione, qua primum de adventu illius nuntium exceperunt.

CONFIRMATIO 1. veniendi causam, ut puta Regis amorem, seu providentiam exaggerabit laudibus. 2. Latitæ urbanæ magnitudinem inde conceptam exponet, eamque totam in Regis virtutes referet, quas pro nata occasione, breviter tamen, exornabit. 3. Urbis gratitudinem perpetuam, amoremque & observantiam tuam erga Regem pollicebitur.

PERORATIO illum tutelaribus Dijs, atque præsidibus commendet; faustas appreciationes, & populorum affectus adji-

adjiciat; idque tandem obsecret, ut Princeps urbem si
 bi addictissimam amare pergat, & (si fieri possit) sæ-
 pius invisat.

¶ Quando Legatus, Prorex, Magistratusve salu-
 tatur, 1. laudabitur Rex ipse, quod talem, ac tantum le-
 gaverit virum. 2. Virtutes huius prædicabuntur. 3. Ut
 demandarum sibi munus à Rege obeat sapienter, uti
 solet, hortandus erit.

§. XIV.

APOBATERIVM.

APOBATERIVM est Oratio, quam abeuntes ab urbe;
 seu ab amicis, habemus.

EXORDIVM non leve n. doloris significatione m. te-
 stabitur, quod ab ijs divellaris, quibus valde familiari-
 ter usus fueras.

CONFIRMATIO amicorum, & populi, à quo discedis,
 pietatem, humanitatem, fidem, &c. commendabit. Ex-
 curret etiam in urbis ipsius laudes, quò magis tui cau-
 sam doloris ex absentia significes.

PERORATIO beneficiorum à te isthic acceptorum
 memorem te semper fore pollicebitur.

§. XV.

PROEMPTIVM.

PROEMPTIVM est Oratio, qua discedentes à nobis,
 vel ab urbe, prosequimur.

EXORDIVM ab indignatione petatur in fortunam
 paulò duriolem, quippè te immerentem amicissimi cō-
 suetudine privat; quod vel ab animantibus, & volucris
 molestè fertur.

CONFIRMATIO per amicam reprehensionem ami-
 cum increpet; quod illum neque familiarium fides, ne-
 que popularium humanitas, neque urbis amœnitas,

situs, cœlum, &c. neque alia (quæ tutemet excogitare potes) valeant retinere. Fidem eius implora, qui, nunquam à te discedere, promiserit. Futuram tuam infelicitatem, & orbitatem, eo absente, deplorabis. Aureo seculo invidabis, quo in natali quisque solo consenscebat. Itineris pericula, atque labores exaggera; tandemque (cum non aliud reliquum sit) spe reversionis animum refice.

PERORATIO id exoret, ut nostri memoriam absens non exuat: votisque ultimis optima discedenti cuncta comprecabitur.

¶ Quod si vel tu, vel alius lætiori occasione discedat, ut Legationis obeundæ causâ, vel ut exercitui præsideat; moderatiùs agendum est, & potiùs gratulationibus, plausibusque viri ejus utendum.

§. XVI.

EPIDATERIVM.

EPIDATERIVM est Oratio, quæ haberi solet amico, ut Principi redeunti.

EXORDIVM grates reddat superis, quod incolumem illum reddiderint. Vel desiderium exprimat, quo ejus videndi tenebantur omnes. Vel à circumstantiâ ordiatur aptiore; ut si Sol eâ die, solito serenior illuxerit, &c.

CONFIRMATIO viri ejus laudes attingat, quibus justissimus de absentia præteritus dolor noster appareat. Quod si Reip. causâ abfuerit, ea quæ optimè gesserit placidiùs celebrabit. Exponet etiam istius reversionis commoda, & adventum gratulabitur.

PERORATIO virum hortabitur, ut diu cum suis lateatur, & maneat: orabitque cœlites, ut moram ejus sospitent in patriâ, luctusque severos arceant.

§. XVII.

§. XVII.

LEGATIO.

LEGATIO, seu Oratio, quam Legatus habere debet ad obeundam Legationem; secundum materiam, qua deaget, spectabit vel ad *Petitionem*, vel ad *Gratulationem*, vel ad aliam speciem ex superius positis, vel ex inferius ponendis. Quamobrem nihil est hic nobis immorandum.

§. XVIII.

ORATIO FVNEBRIS.

ORATIO FVNEBRIS est, ea, quæ in laudem hominis demortui haberi solet.

EXORDIUM plerumque est abruptum, duci que solet
 1. Ab Exclamatione: dicendo de brevitate vitæ, de mutatione fortunæ, de calamitatibus quæ multæ hominibus impendent, &c. 2. A querelâ indignationis plenâ in ipsam mortem, quæ hominem tam omnibus charum nobis eripuerit. 3. Deplorando spes fluxas, & inanes mortalium, humanarumque rerum vicissitudinem, & fallaciam. 4. Ab aliquo discursu de mortis certitudine, aut de incertitudine temporis mortis, aut de varietate, aut de potentiâ, &c. 5. Dicendo, ferreum eum fore, qui mortuum talem non defleat. 6. Acerbius invehendo in id, quod mortis causa extitit. 7. Describendo dignitatem, & potentiam mortui, & ex eâ occasione, erumpendo in querelas, commiserationem, indignationem, &c. 8. Declarando quis dolor ex morte sequutus sit. 9. Ordiendo ab aliquo ritu, exemplo, aut effato veterum conveniente huic argumento. 10. A lugubri ipso exequiarum apparatu. 11. Optando lætiorem occasionem, in qua adfectum tuum, & obsequia defuncto ostendere velles. 12. Laudando amicos adstantes à constan-

tiâ amicitia. 13. Dubitando, quid facturus sis, stupore, ac dolore percitus: silere-ne præstet, an loqui? flere, an lætari? cedere lachrymas, an consolari? 14. Ab excusatione quadam, quasi non audeas vulneris memoriam refricare & afflictae domûs speciem, squalorémque familiæ describere. 15. A gravi quoque apophthegmate, præsertim si dolorem lenire velis, potius, quàm exacerbare. 16. A circumstantiis quibuscumque, somniis, ostentis, prodigiis, mortis illius prænuntiis, &c.

CONFIRMATIO, institui potest 1. Laudando defunctum à Nobilitate Majorum, à factis Parentum, à meritis, & benè gestis erga Patriam, Ecclesiam, alios: idque omne ad excitandum dolorem referes: quò enim clarioribus ille fuit ornatus virtutibus, eò iactura eius acerbior est: ideoque cavendum maximè, ut nihil adferas, quod lætitiâ creare possit.

2. Dicendo nihil esse, quod tantum virum in vitâ diutius retinere posset: coque temporis mortuum, quò in vitâ nihil amplius, ac inlustrius assequi liceret: & sic per eius honores, quasi per gradus procedes. In primis autem spectâ genus mortis, ut si pro patriâ pugnans occubuerit.

3. Docendo, quas personas, quàm sapienter, & egregiè defunctus sustinuerit, in hac fugientis vitæ Coniunctiâ: non odò illum produces ut strenuum militem pro Patriâ, aut Religione dimicantem; modò ut politicum Magistrum, omni morali prudentiâ consilioque pollentem; modò veluti Principem, aut Regem sapientissimè subditos moderantem, &c.

¶ In Oratione id genus, affectus graviores dominari solent, ut sunt Anor, Dolor, Commiseratio, &c. Quapropter frequentes adhibebis Apostrophes, Epiphonemata, Exclamationes, Descriptiones, &c. Et sapè

in querelas excurre de spei fallaciâ , de inconstantia vitæ; de Amicorum, & Patriæ, vel etiam Ecclesiæ , aut Regni torius squalore, & afflictione, si modò vir singularis occubuerit.

PERORATIO I. Vota in demortuum complectetur, quibus illi felicitatem , & apud posteros memoriam precaberis æternam. 2. Consanguineos , Affines, Amicos consolaberis, à Dei voluntate, à communi moriendi necessitate, à rectè actâ vitâ, à præclaris in Remp. & Ecclesiâ meritis, à memoriâ sequuturâ, à posteriorum felicitate; ab aliorum exemplo, qui suorum obitum patienter pertulerunt; à Sapientum dictis , ab Amicorum constantia, &c. 3. Ad æmulatione virtutum cohortabere , quorum ille monumenta reliquerit illustria. 4. Concludere valebis per Apostrophen , vel ad Consanguineos defuncti [laudando, quòd talem virum in suo Genere habuerint] vel ad hospites, & amicos [excitando eos ad mortis terrorem, & considerationem] vel ad defunctum [gratulando illi æternam Patriam, & perennem ex benè factis apud posteros famam] vel ad Familiam , Patriam , Religionem , Templâ , Xenodochia , Filios , Conjugem [excitando ad fletum, quòd talem virum amiserint] vel valedicendo defuncto , adstantium nomine ; aut illius nomine , adstantibus : vel introducendo ipsum defunctum valedicentem.

¶ Cùm Oratio fiet *Anniversaria* , & cùm multò post obitum habebitur , vix ab *Encomio* , seu *Panegyrico* differet : quapropter tunc est à Consolatione super sedendum ; quæ vix non erit importuna , quando longinquitas temporis dolorem jam omnem absterferit.

§. XIX.

APOTHEOSIS.

APOTHEOSIS, seu CONSECRATIO, est Oratio, quæ haberi consuevit, cùm quis in Sanctorum album adseribitur.

EXORDIUM desumi potest vel à solempni celebrationis pompâ, splendidoque apparatu: vel à gaudio Gentis communis: vel à ritibus profanis, quibus antiquitus viri perillustres in Herôas, seu Semideos consecrari solebant; idque per Correctionem, &c.

CONFIRMATIO 1. Videat quid sit hæc nova Ecclesiæ consecratio, & unde manarit, causasque expendat, cur hominibus divini honores decernantur. 2. Descendat ad hypothesein, eiusque Viri laudationem instituat, qua consecrationis eius dignissimus esse videatur.

PERORATIO aut excurrat in gloriam, qua Divus ille fruatur, aut ad imitationem excitet Auditores; aut sibi, suisque patrociniū eius exposcat.

Potest & *Apotheosis* appellari Templi Consecratio: item Laudatio Divi cuiuscumque; præsertim cùm per totam eius fermè vitam, & gloriam excurritur.

CAP. VI.

SPECIES GENERIS DELIBERATIVI.

EÆ sunt *Suassio*, *Dissuassio*, *Consultatio*, *Hortatio*, *Dehortatio*, *Commonitio*, *Commendatio*, *Incitatio*, *Conciliatio*, & *Consolatio*. Harum autem omnium *Inventio*, & *Artificiis* parum, seu nihil differt ab inventione *Deliberativi* Generis, quam superiore libro dedimus; sive ab *Epistolarum* formis, & artificio sub eisdem titulis supra explicatorum. Quippè quæ ibi desiderantur *CONSULTATIO*, & *INCITATIO*, in eo solum consistunt, quod prima est

est Oratio, qua quis in virorum cœtu, suffragium, sive sententiam suam exponit; secunda verò, est, qua multos ad aggradiendum aliquid vehementer impellimus. Quapropter hæc ad HORTATORIAM, illa ad SVASSORIAM reduci possunt.

CAP. VII.

SPECIES GENERIS JUDICIALIS.

EÆ sunt Accusatio, Apologia, Invektiva, Obiurgatio, Expostulatio, Exprobratio, Comminatio, & Deprecatio. Pro quibus etiam contexendis Materies, & Ars cum ab Epistolis, tum præterea ab Inventione Generis Judicialis mutuari possunt. Propterea quòd APOLOGIA à DEFENSIONE non differt: COMMINATIO autem in eo posita esse videtur, ut per timoris incussionem à peragenda re aliquem arceamus: adeoque vel cum Epistola DEHORTATORIA congruit, vel cum PROHIBENTE.

CAP. VIII.

PARADIGMATVM INDEX

Pro Epistolis, & Orationibus omne genus per Imitationem elaborandis, ex Optimis Auctoribus decerptus, & alphabetico ordine digestus.

ACCVSATORIA Epistola.

Cic. Epist. Familiar. lib. 8. ep. 13. lib. 11. ep. 3.

ACCVSATIO.

Ciceronis in Verrem libri vii. In Catilinam Orationes iv. Orationes in Vatinius, & in Pisonem. In M. Antonium Philippicæ xiv. Vide Obiurgatio.

APOBATERIVM.

Declamatio, quam habuisse dicitur ad Quirites Cicero antè, quàm iret in exsilium.

Ciceronis Orationes pro Quintio, Q. Roscio, Sexto Roscio, Fonteio, Cæcinâ, Cluentio, Rabirio, Flacco, Sullâ, Archiâ, Plancio, Sextio, Cælio, Balbo, Milone, Rabirio posthumo, Ligario, & Deiotaro. *T. Liv.* lib. 70. Orat. Demetrii Perseo fratri respondentis.

APOTHEOSIS.

Palatium Eloquentia, Exercitatione viii puncto xxii, *P. Franc. Remondi* S. I. Orat. de S. Carolo Borromæo, *P. Tarquini Galutij* S. I. tom. 2. Orat. 8. & 11.

COMMENDATIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 1. epist. 3. lib. 2. epist. 6. & 14. Lib. 6. epist. 9. lib. 7. epist. 5. & 21. Lib. 9. epist. 13. lib. 11. epist. 16. 17. 22. 29. lib. 12. epist. 6. 12. 21. 26. 27. 29. lib. 13. epist. 1. & ejusdem lib. i. ferme reliquæ. Lib. 15. epist. 10. & 14. Lib. epist. ad Brut. epist. 6. & 7.

COMMINATIO.

Vide *Deshortatio*.

CONCILIATIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 5. ep. 4. & 9. *T. Liv.* lib. 28. Orat. P. Cornelij Scipionis in Q. Fab. Maximum. *Corn. Tacit.* lib. 18. Orat. Pisonis ad Cohortes. *Ælij Lamprid.* in Diadumeno, Orat. Macrini. *Angeli Politiani* lib. 9. epist. 1.

CONSOLATIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 2. epist. 2. lib. 4. epist. 3. 9. 13. lib. 3. epist. 13. 16. 17. 18. & vltim. Lib. 6. epist. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 11. 14. 15. 21. 22. Lib. Epist. ad Brut. epist. 8. *Cassparis Barlai* Orat. 14. & 15.

CONSULTATIO.

Cic. Orationes pro Lege Maniliâ, & Agrariâ, de Provinc. Consularibus, de Aruspicum responsis. *Eumenij* Orat. pro Restaur. Scholis. *T. Liv.* lib. 28. Orat. Q. Fabij

Fabij Max. & P. Scipionis. Et lib. 34. Orat. M. Catonis,
& L. Valerij. Sallust. de Conjurat. Catil. Orat. C. Cæsaris
in Senatu. P. Petri Io. Perpiniani S. I. Orationes 6. 10.
11. 12. 13. 14. 15. 17. 18. P. Farnesij Strada S. I. Prolusiones
Academicæ.

DEDICATIO.

Cic. Præfationes ad plurimos suorum operum libros:
& passim apud bonos Auctores, quorum opera sunt
typis excusa.

DEFENSIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 3. ep. 7. 8. lib. 5. ep. 2. lib. 11. ep.
27. 28.

Vide *Apologia*.

DEHORTATIO.

T. Liv. lib. 23. Orat. Pacuvij Calavij. Et lib. 30. Orat.
P. Scipionis ad Masinissam. Josephi Riccij Conciones
multæ militares, & senatoriæ.

DEPRECATIO.

T. Liv. lib. 1. Orat. Horatij pro filio. Et lib. 6. Orat.
Tusculanorum in Senatu.

DISPUTATORIA Epistola.

Cic. Epist. Famil. lib. 7. ep. 22. Lib. 9. ep. 22. C. Plinij
Secundi Junioris lib. 1. ep. 20. Lib. 4. ep. ult.

DISSUASSIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 2. ep. 3. lib. 7. ep. 20. lib. 8. ep. 9.
lib. 10. ep. 20. 25. & 26. T. Liv. lib. 7. Orat. Appij Claudij
ad plebem. Et lib. 26. Orat. Vibij Virij ad Campanos.
Fam. Strada Dec. 1. lib. 9. Orat. Octavij Gonzagæ ad
Jo. Austriacum. Et lib. 10. Orat. Alex. Farnesij in Sena-
tu. P. Dionysij Petavij Orat. 19. Josephi Riccij Conciones
plurimæ.

EPIDATERIVM.

Cic. Orat. post reditum in Senatu.

*T. Liv. lib. 42. Orat. Persei ad suos. Franc. Rugerij De-
clamationes 10. 40. 42. 44. Vide Gratulatio.*

EPITHALAMIVM.

Vide Nuptialis Oratio.

EVCHARISTICVM.

*Cic. Orat. pro M. Marcello. Eumenij Gratiarum
actio Constantino. Cl. Mamertini Iuliano. Vide Gra-
tiarum actio.*

EXCVSATIO.

*Cornel. Tac. lib. 4. Orat. Cremutij ad Senatum. C. Plinij
lib. 9. ep. 2. Cic. Epist. Famil. lib. 1. ep. 9. lib. 3. ep. 8. lib.
5. ep. 3. lib. 6. ep. 2. 7. 11. lib. 8. ep. 1. lib. 9. ep. 2. & 26.
lib. 10. ep. 2. 23. 31. lib. 11. ep. 5. 13. 28. lib. 14. ep. 2. &
6. lib. 15. ep. 5. & 18.*

EXPOSTVLATIO.

*Cic. Epist. Famil. lib. 3. ep. 6. lib. 5. ep. 1. 5. 7. lib. 7. ep.
9. 27. lib. 11. ep. 13. lib. 16. ep. 26. C. Plinij lib. 1. ep. 11.
lib. 2. ep. 2. T. Liv. lib. 4. Orat. Canulci ad pop. Vide Ob-
iurgatoria.*

EXPROBRATIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 5. ep. 5. Vide Obiurgatoria.

EXPVRGATIO.

*Cic. Epist. Famil. lib. 1. ep. 9. lib. 2. ep. 10. & 13. Lib. 3.
ep. 6. 7. 8. 10. Lib. 5. ep. 2. 7. 20. Lib. 6. ep. 11. & 23. Lib.
7. ep. 27. Lib. 10. ep. 17. 23. 31. & ult. Lib. 11. ep. 5. 13.
27. 28. Lib. 12. ep. 18. & 30. Lib. 14. ep. 2. Lib. 15.
ep. 5. & 28.*

FLEBILIS Epistola.

Vide Lachrymosa.

FVNEBRIS Oratio.

*P. Io. Perpiniani. Orat. 5. Dionys. Petav. Orat. 4. P. Tar-
quini Galnisi S. I. tom. 1. Orationes 12. 13. 14. Franc. Re-
mon.*

mondi Orationes 1. 2. 9. *Frycij Puseani* Lipsionema.
Franc. Rugerij Declamationes 16. 17. 18.

GENETHLIACVM.

P. Virgilij Mar. Ecloga iv. *Claudij Mamertini* Genethl.
Maximiani. Franc. Remondi Orat. 4. *Franc. Rugerij* De-
 clam. 35.

GRATIARVM ACTIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 3. ep. 5. & 13. Lib. 10. ep. 4. 11.
 24. Lib. 13. ep. 18. & 27. Lib. 25. ep. 11. Orat. post re-
 ditum ad Quirites, & in Senatu. Vide *Eucharisti-*
cum.

GRATVLATIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 2. ep. 5. 7. 9. Lib. 3. ep. 9. 11. 12.
 Lib. 6. ep. 12. & 13. Lib. 13. ep. 73. Lib. 15. ep. 7. 8. 9.
 12. 16. Vide *Epinicium.*

HORTATIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 2. ep. 1. 4. 12. 18. Lib. 4. ep. vlt.
 Lib. 6. ep. vlt. Lib. 7. ep. 6. Lib. 9. ep. 14. Lib. 10. ep. 3. 5.
 12. 13. 19. 20. Lib. 11. ep. 5. 7. 15. Lib. 12. ep. 1. & 24.
 Lib. 16. cap. 22. *T. Liv.* lib. 3. Orat. T. Q. Capitolini ad
 P. Rom. lib. 5. Orat. Camilli ad Ardeates, & ad milites.
 Lib. 7. Orat. M. Valerij Corvini ad milites. Lib. 22.
 Orat. M. Minutij Ruffi ad milites. Lib. 40. Orat. Q. Cæ-
 cilij Metelli ad M. Lepidum, & M. Fulvium. *Iosephi Ric-*
cij Conciones plurimæ.

IMPERANS Epistola.

Traiani epistolæ aliquot ad C. Plinium, apud eundem.

IMPERATORIA Epistola.

C. Plinius in aliquot epistolis ad Trajanum. Vide *Pe-*
titio.

INAVGYRATIO.

Franc. Rugerij Declam. 15.

Cornel. Taciti lib. 1. *Annal. Orat. Percejnjad milites.*
Vide Hortatio, & Suasio.

INDICATIVA *Epistola.*

Vide Narratoria.

INSTITUTIO *Magistratus.*

Franc. Regerij Declam. 43.

INVECTIVA.

Jamiani Strada Dec. 1. lib. 5. *Orat. Margaritæ in sacrorum hostes.* Lib. 8. *Orat. militum in Avilam. Turq. Galutij* tom. 2. *Orat.* 15. *Franc. Regerij Declam.* 5. *Vide Accusatoria, & Obiurgatio.*

JOCOSA *Epistola.*

Sts. Epist. Famil. lib. 1. ep. ult. Lib. 7. ep. 6. 7. 8. & alijs ad Trebatium ibidem. Lib. 9. epist. 16. & reliquis ad Patum ibidem. Lib. 11. epist. 25. Lib. 12. epist. 20. Lib. 13. epist. 16.

JOCOSA *Oratio.*

Casp. Barlei Oratio de Ente rationis, & Oratio de Re, & *Jani Doufe* Laus Umræ. *Claudij Pontosi* Orationes xi funebres. festivæ. *Io. Passeratij.* Laus Alimi. *Andr. Salernitani* Bellum Grammatici. *Cælij Calcagnini* Encomium pulicis. *M. Ant. Majoragij* Encomium Luti. *Dan. Heinsij* Laus Pediculi. *Franc. Scribanij* *Musca Principatus.* *Jul. Cæf. Scalig.* Encomium Anseri.

LACHRYMOSA *Epistola.*

Cic. Epist. Famil. lib. 4. ep. 6. & 12. lib. 5. ep. 15. lib. 9. ep. 11. lib. 14. ep. 12. 3. lib. 16. ep. 12. *C. Plinij* lib. 1. ep. 12. lib. 3. ep. 7. & 21. lib. 5. ep. 16. lib. 8. ep. 23.

LAMENTATIO.

Vide Lachrymosa.

LAVDATIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 9. epist. 6. & 14. lib. 12. epist. 5. &

13. *C. Plinij* lib. 1. ep. 10. & 16. lib. 2. epist. 1. & 3. lib. 3. epist. 1. & 16. lib. 6. epist. 21. lib. 9. ep. 9. *Flav. Vopiscus* in Aureliano, Orat. A. Taciti ad Senatum. Et in Probo, Orat. Manlij Statiani ad Senatum.

LEGATIO.

T. Liv. lib. 7. Orat. Legatorū Campanorū ad Senatū, lib. 28. Orat. Legator. Saguntin. ad Senat. Rom. lib. 29. Orat. Legator. Locres. ad Sen. Rom. *Dionys. Petavij* Or.

18. LUSTRICA Oratio.

Palat. Elog. Exercitat. viii. puncto vii.

MIXTA Epistola.

Cic. Epist. Famil. lib. 2. ep. 1. 13. 15. 16. 17. lib. 4. epist. 4. & 14. lib. 5. epist. 5. & 13. lib. 6. epist. 11. 14. 19. 20. lib. 7. epist. 2. 7. 8. 18. 19. 32. 33. lib. 8. ep. 1. 4. 6. 8. 9. 10. 13. 14. 15. lib. 9. epist. 3. 11. 15. 18. 24. lib. 10. ep. 7. 9. 16. lib. 11. ep. 14. & 21. lib. 12. ep. 4. 5. 11. 14. 15. 17. 23. 25. 28. lib. 13. ep. 76. lib. 14. ep. 16. lib. 15. ep. 17. & 21. lib. 16. ep. 18. 19. 20. 22.

MONITIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 6. ep. 21. lib. 11. ep. 9. lib. 7. ep. 8. lib. 9. ep. 8. lib. 14. ep. 18. *C. Plinij* lib. 11. ep. 23. lib. 3. ep. 3. lib. 7. ep. 1. 9. 23. lib. 8. ep. vlt. *T. Liv.* lib. 22. Orat. *Q. Fabij* ad L. Paul. *Æmil.*

NARRATORIA Epistola.

Cic. Epist. Famil. lib. 1. epist. 2. & à 4. ad 9. lib. 2. ep. 11. 15. & 16. lib. 3. epist. 1. 4. 5. 6. 9. lib. 4. epist. 1. 2. 11. 12. lib. 5. epist. 6. 8. 10. 11. 21. lib. 6. epist. 2. 3. 15. 18. lib. 7. ep. 1. 2. 3. 4. 7. 12. 13. 22. 23. 24. 26. 28. 30. lib. 8. ep. 2. 3. 4. 7. 11. lib. 9. ep. 1. 3. 5. 6. 16. 21. lib. 10. ep. 7. 8. 9. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 30. 32. 35. lib. 11. ep. 1. 8. 21. 19. 24. lib. 14. ep. 7. 9. 10. 11. 15. 22. 23. 28. lib. 13. ep. 67. & 76. lib. 14. ep. 5. 7. 9. 11. 15. 22. 23. 24. lib. 15. ep. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 14. 15. 19. 20. lib. 16. ep. 1. 2. 8. 9. 14. 15. 21. 24.

NUNCIATORIA *Epistolae*

Vide Narratoria.

NUPTIALIS *Oratio*.

C. Valer. Catullus in Nuptias Juliae, & Manliae: & de Nuptijs Pelei, & Thetidos. *Casp. Barlet* Orationes xvi. & xvii.

OBIVRGATIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 2. ep. 8. & 10. lib. 5. ep. 1. 2. 5. lib. 7. ep. 27. lib. 8. ep. 6. lib. 10. ep. 1. 25. 27. lib. 11. ep. 18. 21. lib. 16. ep. 17. & 26. *Ovidij* Epist. Medeae ad Iasonem. *Virgil.* lib. 4. *Aeneid.* Dido in Aeneam, à v. 305. *T. Liv.* lib. 2. Orat. Veturiae ad Coriolanum. *Corn. Tac.* lib. 1. Annal. in Orat. Germanici ad milites rebelles.

OFFICIOSA *Epistola*.

Cic. Epist. Famil. lib. 5. ep. 8. lib. 6. ep. 10. lib. 10. ep. 2. & 19. *C. Plinij* lib. 7. ep. 16.

PANEGYRICA *Oratio*.

C. Plinij Paneg. Trajano. *Claudij Mamertini*, Paneg. Maximiano. *Nazarij* Paneg. Constantino. *Eumenij* Paneg. Constantino A. & Constantino Caesari. *Latini* Paneg. Theodosio. *Franc. Remond.* Panegyrici xxx. *Dionys Petav.* Orat. 5. *Franc. Rugerij* Declamat. xlv.

PARANYMPHAEA *Oratio*.

Palat. Elog. Exercit. viii. puncto xv. *Tarq. Galutij* tom. 2. Orat. 1. & 2. *Adami Centzen S. I.* lib. 4. Politicor. cap. 16.

PETITIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 3. ep. 2. 3. lib. 5. ep. 4. 9. 10. 11. 12. lib. 6. ep. 16. 17. & 23. lib. 7. ep. 9. 19. 31. lib. 9. ep. 8. & 13. lib. 10. ep. 20. 21. 24. lib. 11. ep. 2. 4. 9. 26. lib. 13. ep. 12. & plures ex reliquis. Lib. 14. ep. 8. & 14. lib. 15. ep. 13. & 21. lib. 16. ep. 3. 11. 25. *T. Liv.* lib. 23. Orat. Varro-

Varronis ad Campanos Legatos. Lib. 25. Orat. Syracusanorum ad Marcellum. Lib. 37. Orat. Eumenis ad Senatum.

PROHIBENS *Epistola.*

Trajan. Epistolæ aliquot ad C. Plinium, apud eundem.

PROEMPTIVM.

Q. Horatij Flacci lib. 1. Carm. Ode III.

PROSPHONEMA.

Tarq. Gallutij tom. 1. Orationes xv. & xvi. *Casp. Barlai* Oratio xlii.

STEMMATVM *Praxis.*

Franc. Rugerij Declam. xlix. *Palatium Eloquentiæ*, Exercit. 8. lect. 6. puncto 17.

SVASSIO.

Cic. Epist. Famil. lib. 2. ep. 18. lib. 4. ep. 7. 8. 9. 10. lib. 5. ep. 19. lib. 7. ep. 11. lib. 8. ep. 16. lib. 9. ep. 1. 7. 9. 17. lib. 10. ep. 1. 6. 15. 24. lib. 11. ep. 24. & 27. lib. 12. ep. 5. lib. 14. ep. 10. 12. 20. 21. *T. Liv.* lib. 5, Orat. Camilli ad Ardeates, & ad milites: & Orat. Appij Claudij ad populum. Lib. 21. Orat. Alorchi ad Saguntinos. *Fam. Strada* Dec. 1. lib. 9. Orat. Jo. Escobedi ad Jo. Austriacum. *Dionys. Petavij* Orat. 20. *Josephi Riccij* Conciones plurimæ.

VALEDICTIO.

Vide *Apobaterium.*

VITUPERATIO.

Corn. Tac. lib. 11. Orat. Pisonis ad cohortes. *T. Liv.* lib. 27. Orat. M. Marcelli ad milites; & Minutij Ruffi ad milites. Lib. 28. Orat. P. Scipionis ad milites. Vide *Accusatio. Invektiva. Obiurgatio.*

DE RHETORICA

FACULTATE.

LIBER III.

DE ELOCUTIONE, MEMORIA,
ET PRONVNTIATIONE.

CAP. I.

DE TRIPLICI DICENDI STYLO.

Ria sunt Oratoris munera, 1. *Docere*. 2. *Delectare*. 3. *Movere*. Docere clarè: Delectare suaviter: Movere fortiter: quorum vnumquodque diversum dicendi genus desiderat. Vnde, *Stylus* triplex est. 1. *Imus*, qui in probando. 2. *Medius*, qui in delectando. 3. *Summus*, qui in permovendo versatur.

Imus, id est, humilis & tenuis; purus, emendatus, subtilis, & acutus esse debet, crebrisque Sententijs aspersus, sed Verborum ornamento parcè adhibito. Hoc genere fiunt *Epistolæ*, *Commentarij*, *Eclogæ*, *Comædiæ*, *Interpretationes*, *Narrationes* leviores; item *Partitiones*, *Definitiones*, *Interrogationes* minuta, *Transitiones*, &c.

Medio, id est, temperato, & mediotri, omnia dicendi Ornamenta conveniunt; Verborum & Sententiarum lumina; numerique pleni, ac multò crebriores, quàm in villo alio genere dicendi. Hoc genere scribuntur. *Historiæ*, *Georgicæ*, *Exordia*, & *Narrationes* Generis *Exornativi*, &c.

SUMMVS, id est, copiosus, amplius, acer, & vehemens, postulat efficaciores figuras, Exclamationes, Interrogationes, Ironias acerbis, Descriptiones, Prosopopœias, Characterissimos, & similes. Hoc genere fiunt *Tragedia, Poëmata heroica, atrox & invidiosa Narratio, Confirmatio, Confutatio, Peroratio acrior; cum adest confessus grauiorum personarum, &c.*

CAP. II.

VERBORVM DELECTVS.

IN Elocutione spectandum, 1. vt *Latine*. 2. vt *Planè*, id est dilucidè. 3. vt *Ornatè*. 4. vt *Aptè* dicatur.

Latine, & *planè* dicere in Grammaticis edocentur pueri. Volenti autem *aptè* dicere; rerum, locorum, & personarum ratio habenda est. *Ornatus* verò dicendi 1. *Rerum*, ac *Sententiarum* sylvâ. 2. *Verborum* splendore, & copiâ comparatur. De *Rebus* lib. 1. diximus: de *Sententijs* infrâ loquimur.

VERBA, quæ ad orationis ornatum conferunt, considerari possunt, vel 1. vt simplicia, vel 2. vt cum alijs connectuntur. De his in *Collocatione* agemus. *Simplicia* verba lectissima sunt; nempe Consonantiora, V.g. *Moderatio* potius, quàm *Modestia*. Grandiora, id est, magis significantia, V.g. *Profligatissimus*, quàm *Malus*. Nitidiora, V.g. *Bos*, quàm *Vacca*; quæ aurium iudicio, & materiâ, quæ tractatur, ponderanda sunt.

¶ Vitanda sunt verba *Sordida, prisca, antiquata, poetica, dura, turpia, peregrina, nova*: quorum alia periodum deturpant, alia obscurant, alia dehonestant.

Verba tamen novari possunt, vbi res nova occurrat: cui si qua similis apud antiquos sit; ex eâ nomen sumatur. V.g. pro *Missa*, dicatur *Sacrû*: pro *Aqua benedicta* reponatur *Aqua lustralis*; vel à Græcis desinenda nomina

funantur. V.g. *Cænobium* pro *Conventu* dicatur. Novatur etiam 1. Rei similitudine. V.g. *Sylaturis* pro *Syllam* imitatur, vel imitari studet. 2. Inflexione. V.g. *Bibofus*, à *Bibo*, 3. Imitatione sonitus. V.g. *Tinnitus*, *Glangor*, *Bombarda*. 4. Verborum conjunctione. V.g. *Versutiloquus*, *Ignivomus*, *multifidus*, *omniparens*. Quæ duriusculè ficta videbuntur, præcautione munientur hoc modo: *Ut ita dicam; si licet dicere; si sic loqui fas est; pace vestra dicam, vel, quodammodo, &c.*

¶ VERBA denique, aut PROPRIA sunt, id est, quasi nata cum rebus ipsis, quas significant: aut verò TRANSLATA; id est, quæ à propriâ significatione in alienam cum virtute commutantur. V.g. *Lata segetes*: ubi *Latitia* ab *Homine*, ad quem propriè pertinet, ad *Segetes* per accommodationem quamdam transfertur.

CAP. III.

DE TROPIS.

TROPVS est *Translatorum verborum* (id est, cum significationis translatione vel mutatione) *usurpatio*.

Tropi vulgò dicuntur esse undecim: Septem qui in vno verbo fieri possunt, 1. *Metaphora*, 2. *Synecdoche*, 3. *Metonymia*, 4. *Antonomasia*, 5. *Onomatopœja*, 6. *Catachresis*, 7. *Metalepsis*. Quatuor qui in pluribus fiunt verbis, 1. *Allegoria*, 2. *Periphrasis*, 3. *Hyperbaton*, 4. *Hyperbole*: quibus & addi solet, 5. *Ironia*. Veruntamen inter Tropos *Onomatopœja*, *Periphrasis*, & *Hyperbaton* falso reponuntur: quippe in quibus nullam significationis mutationem repetiri necesse sit.

METAPHORA, est strictè sumpta Translatio, qua vox ab re, cui propria est, transferitur ad rem, cui non est propria. Idque seu 1. ob necessitatem, cum propria vox deest.

V.g.

V.g. *Geminata vites*; seu 2. ob maiorem significandi vim.
 V.g. *Incensus ira*, pro *Commetus*; seu 3. ob decentiam congruentiorem. V.g. *Lumen Orationis*, pro *Ornatus*. Differt a Similitudine, quod hæc ponit dictionem, quæ vim habeat comparandi. V.g. *Homo iratus est sicut Leo*: illa rem, cum qua aliud comparatur, pro re ipsâ ponit. V.g. *Homo iratus est Leo rugiens, & Lupus rapax*.

Est autem quadruplex 1. Cum vox vni animali propria, alteri animali accommodatur V.g. *Homo ferox*, cum ira incaluit, latrat. 2. Cum vni inanimato propria, alteri inanimato tribuitur. V.g. *Concentus virtutum*, suavis est. 3. Cum rebus animatis voces inanimatarum propriæ dantur. V.g. *Scipiones*, duo illi belli fulmina. 4. Cum animatarum propriæ dantur inanimatis. V.g. *Regina florum rosa*.

In METAPHORA cavendum est, 1. Ne sit dissimilitudo nimia. V.g. *Cæli ingens fornices*. 2. Ne sit longè ducta similitudo. V.g. *Syrtis patrimonij*, pro *Scopulus*. 3. Ne sit humilis. V.g. *Saxæ verruca*, pro *Rupes*. 4. Ne sit maior, quam res postulat. V.g. *Puer ille in studijs ferrens*. 5. Ne sit minor. V.g. *Iracundia calor*, pro *ardor*. 6. Ne in oratione solutâ, sit poetica. V.g. *Alis remigare*, pro *volare*. 7. Ne sit iustò frequentior.

SINECDOCHE Tropus est, in quo pars pro Toto, aut Totum pro Parte, sumuntur. 1. Pars pro toto. V.g. *Tantum pro Danus*. 2. Vnus pro pluribus. V.g. *Hostis habet muros*, pro *Hostes murum tenent*. 3. Species pro genere. V.g. *Marmaricus Leo*, pro *quovis Leone*. 4. Materia pro re ex eâ facta. V.g. *Ferrum pro Gladius*. 3. Totum pro parte. V.g. *Rapit sylvas pro Ligna* è *sylvis rapit*. 6. Plures pro vno. V.g. *Nos Consules pro Ego Consul*. 7. Genus pro specie. V.g. *Ales pro Aquila*.

MATONYMIA, seu HYPALLAGE Tropus est, in quo cau-

sa, vel quasi causa, pro effectis, vel quasi effectis, aut vicissim, intelliguntur. 1. Causa pro effectu. V. g. Bacchus pro Vinum: Ceres pro Panis. 2. Auctor pro scriptis eius. V. g. Lego Platonem, pro Platonis opera. 3. Effectus pro causa. V. g. Mors pallida, pro faciens pallidos. 4. Id, quod continet, pro eo, quod continetur. V. g. Roma orbem domuit, pro Romani in ea contenti. 5. Contentum pro continente. V. g. Vna coronant, pro Pateras vino plenas. 6. Possessor pro re possessa. V. g. Apud Pompejum erat, pro in adiutis Pompeji. 7. Signum pro re significata. V. g. Arma pro Bellum; Toga pro Pax: Fasces pro Magistratus.

Huc pertinent Antecedentia cum pro consequentibus assumuntur. V. g. Aspice aratra iugo referunt suspensa iuveni, pro Nox adventat, seu pro Noctis signo. Item Consequentia pro Antecedentibus. V. g. At qui umbrata gerunt civili tempora quereu, pro Qui civem ab hoste liberarunt, seu pro signo Victoriæ.

ANTONOMASIA, seu PRONOMINATIO, est Tropus, in quo Aliquid Nominis Proprij loco, vel Nomen Proprium loco alicujus per excellentiam ponitur. V. g. Eversor Carthaginis, pro Scipio, qui Carthaginem evertit. Fit 1. Cum proprium nomen pro communi sumitur. V. g. Nero pro Crudelis: Cræsus pro Dives. 2. Cum commune in proprium locum sufficitur. V. g. Apostolus pro D. Paulus: Poëta pro Virgilius. 3. Cum proprium nomen pro nomine proprio sumitur. V. g. Poëtarum Plato pro Homerus: Medicorum Tullius pro Cornelius Celsus. 4. Cum proprium mutatur in Patronymicum. V. g. Anchisiades pro Æneas: Cecropidis pro Atheniensis. 5. Cum proprium in patrium. V. g. Stagyrita pro Aristoteles: Arpinas pro Cicero. 6. Cum proprium in possessivum. V. g. Saturnia pro Juno: Cypris pro Venus.

¶ Si ANTONOMASIAE addatur nomen proprium, jam

jam non erit Antonomasia, sed EPITHETVM, seu Appositum. V. g. Scipio Carthaginis everfor. Quod ut egregium sit, ad rem aliquid addere debet. V. g. Vinum suavissimū. Alioqui superfluet: V. g. Humidum vinum. Moderatē Epithetis utendum est, pro quibus optima sunt verba translata. V. g. Cupiditas effrenata. Tristis senectus.

ONOMATOPOEIA, est nova vocis confectio ob aliquam cum re significata similitudinem. V. g. Rugire, Leonis. Taranantara, Tubæ. Platonissare, seu imitari doctrinam, vel mores Platonis. Bovinari, imitari mores Boūm. Buccones, ab ingente buccā sic appellati, &c.

CATACHRESIS, est abusus, qua rei alicujus nomen sumimus pro alio rem vicinam, seu similem significante. V. g. Perlegerent oculis, pro circumspicerent. Parricida, pro eo qui matrem interfecit.

METALEPSIS, sive TRANSSVMPTIO, est Tropus, in quo unum pro alio, ad cuius cognitionem quasi viam gradatim sternit, accipitur. V. g. Post aliquas aristas mirabor mea regna: id est post aliquot annos: nam ex aristis spicas, ex spicis segetes, ex his ætates, ex ætatibus annos cognoscimus. Oratoribus hoc Tropo vix uti licet.

ALLEGORIA, seu INVERSIO, est Tropus, in quo aliud dicimus, aliud significari volumus. V. g. Sevas cum subiisset tempestates, rerum omnium naufragium fecit. Id est: cum magna pericula passus esset, bona cuncta amisit. Dicitur Tota: cum voces omnes translatae sunt: Mixta, cum translatis propriæ intermiscerentur. Cum valde obscura est, Ænigma dicitur, Poëtis frequentius, quàm Oratoribus permissum.

PERIPHRAISIS, seu CIRCVMLOQVVTIO, est, in qua pluribus verbis (sive illa propria, sive translata sint) dicitur id, quod paucioribus dici poterat. V. g. Tempus erat, gelida quo primum terra pruina. Spargitur: pro Appescente luce. Quod

Quod si minus idonea, aut nimis redundans fuerit, *Petissologia*, id est, superflua loquacitas, vocatur.

HYPERBATON, seu **TRANSGRESSIO**, est in qua perturbatur ordo verborum. V. g. Qua de re, pro De qua re. Mecum pro Cum me. Omnia in accusatoris orationem pro Omnem orationem accusatoris. Cum verba dividit, solis poetis est relinquenda. V. g. Septem-subiecta-Triani, pro Subiecta Septentrioni.

HYPERBOLE seu **SYPERLATIO**, aut **EXCESSVS**, est Tropus, in quo (rem, de qua loquimur, augendo, vel minuendo) insinuamus id, quod res est, per id, quod verum non est, si verba, non sensu, quo proferuntur, sed ut jacent accipiuntur. V. g. Augendo: Fulminis est ocyor alis, pro Celerissimus est. Minuendo: Terrebit te saxatus folij volantis, pro Admodum es in tuculosus. Modus tamen in augendo, & minuendo adhiberi debet: et si enim omnis Hyperbole debet esse ultra fidem; non tamen debet esse ultra modum.

IRONIA, seu **ILLUSIO**, est Tropus, in quo aliquid dicimus, quod contrario sensu accipi volumus. V. g. Si diceretis [O pium, & mit in ac gratum animum!] de eo, qui hominem in se beneficium crudeliter trucidasset. intelligitur verò, aut 1. ex pronuntiatione, vel gestu irrisorem prae se ferente; aut 2. ex personae vel rei naturae, verbis, quae proferuntur, contrariam.

C A P. IV.

DE FIGURIS GENERATIM.

FIGURA, Graece **SCHEMA**, est loquendi forma à communis sermonis consuetudine cum virtute recedens. Differt à Tropo, quod iste non nisi translatis verbis fieri potest: Figura & proprijs fieri potest, & translatis.

Figurarum, aliae sunt Verborum, aliae Sententiarum.

Figura Verborum, in eorum concinnitate consistit, adeoque mutatis verbis tollitur.

Figura Sententiarum in verborum consistit sensu; adeoque manet, quibuscumque verbis utaris; modo sensum eundem reddant.

Figura Verborum tribus modis fiunt. 1. *Per Adjectionem*. V. g. *Occidi, occidi non Sp. Melium*: ubi secundum occidi, ad primum adjicitur. 2. *Per Detractionem*. V. g. *Abijt, excessit, erupit, evasit*: ubi conjunctiones detrahuntur. 3. *Per vocum Similitudinem*. V. g. *Cum gratia causa nihil facias, omnia tamen sunt grata qua facis*: ubi variae voces inter se similes ponuntur.

CAP. V.

FIGURAE PER ADIECTIONEM.

REPETITIO, Græcè *ANAPHORA*, est Figura, in qua ab eadem dictione sæpius incipit oratio. V. g. *Fecit iratus, fecit inimicus, fecit ultor injuria*. Cic.

CONVERSIO, Græcè *EPIPHORA*, vel *EPISTROPHE* est Figura, per quam eadem dictione sæpius finitur oratio V. g. *Pænos Populus Rom. justitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit*. Cic.

COMPLEXIO (quæ duas præcedentes complectitur) Græcè *SYMPLOCHE*, est cum vna vox in principio orationis sæpius repetitur, & alia vox sæpius in ejusdem orationis fine. V. g. *Quæris apud Turcas humanitatem? Abest. Quæris morum temperantiam? Abest. Quæris fidem? Abest. Quæris verum Dei cultum? Etiam abest.*

CONDUPLICATION, Græcè *ANADIPILOSIS*, & *PLOCHE*, est cum idem verbum vel initio, vel fine, vel in ipso orationis decursu geminatur; lepôris, & venustatis. vel efficaciæ causâ. V. g. *Vivis, & vivis, non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam.* † Multi illi fuerunt

*dolores; parentibus multi. † Dignitas erat penè par, non par
ferasse vis. † Bona (miserum me!) bona, inquam, omnia
perdideram. † Me, me, adsum, qui feci, &c.*

TRADUCTIO, Græcè POLYPTOTON, est eum eadem
vox in diversis orationis locis repetitur; casibus tamen,
aut generibus, vel temporibus paululum immutatis.
V. g. *Certus Locus, certa Lex, certum Tribunal. Cic. † Qua
didiceram, quibus me assuefeceram, & quorum eram avidissi-
mus. Idem. † Alexandrum & celebravis antiquitas, & ce-
lebrant qui modò sunt homines, & tota posteritas celo-
brabit.*

SYNONYMIA est multarum vocum idem significan-
tium coacervatio. V. g. *Perge quò capisti: egredere aliquan-
do ex urbe; patent portæ: proficiscere. Cic. i. Catil.*

POLYSYNDETON, est cum multæ conjunctiones in eâ-
dem oratione congregantur. V. g. *Senatus est summum
Populi Rom. populorumque, & gentium omnium, ac Regum
Consilium. Cic. † Totumque, laudemque.*

GRADATIO, Græcè CLIMAX, est cum ab vno ad
aliud sit progressio, aliqua repetendo eorum, quæ jam
dicta sunt. V. g. *Africano virtutem industria, virtus glo-
riam, gloria amulos comparavit. Cic.*

DISIUNCTIO, Græcè DIACHORESIS, & DIAZEV-
XIS, est cum quæ vno verbo concludi possent, eorum
vnumquodque suo concluditur verbo. V. g. *Homerum
Colophonij civem esse dicunt suum, Chij suum vendicant, Sa-
laminij repetunt, Smyrnæi verò suum esse confirmant. Cic.*

CAP. VI.

FIGURAE PER DETRACTIONEM.

DISSOLVITIO, Articulus, vel Congeries, Græcè ASYN-
DETON, & DIALYTON, est cum plura, demp-
tis conjunctionibus, dicuntur. V. g. *Sit in eius iure
Gallia,*

*Gallia, cuius virtuti, fidei, Religioni, felicitate commen-
data est. Cic.*

ADIVNCTIO, Græcè *EPIZEUXIS*, & *PROSTHESIS*,
est cùm ad vnum verbum sententiæ plures referuntur,
quarum ynaquæque egeret illo, si sola poneretur. *V. g.*
*Cedat forum castris, etiam militia, stylus gladio, umbra
soli. Cic.*

PRAECISIO, Græcè *ELLIPSIS*, est cùm vox aliqua in
oratione reticetur, sed ex alijs facillè intelligitur. *V. g.*
*Vix è domo discesserat, maritum servi, lugere filij, con-
jux misera lamentari: facillè sub intelligitur cæperant, vel
capit.*

SYNOECIOSIS aut *Commistio*, est, cùm duæ res diversæ
vnico verbo conjunguntur, subaudito eodem, vel
æquivalente, in eâ parte in qua non ponitur. *V. g.*
Tam deest avaro quod habet, quàm quod non habet [supple,
ipsi deest.

CAP. VII.

FIGURÆ PER VOCVM SIMILITVDINEM.

ANNOMINATIO, Græcè *PARONOMASIA*, est cùm
paululùm immutata verba, novum tam en signi-
ficantia, in oratione reponuntur. Fit 1. Adjectione: *V. g.*
Imit morte immortalitatem. 2. Detractione: *V. g.* *Leones
ut Leones vitare studebat.* 3. Cōmutatione: *V. g.* *Ex oratore
orator factus est.* 4. Inversione: *V. g.* *Homini navo, an vena
credi oportuisset?* 5. Novâ ejusdem vocis significatione:
V. g. *Statim veniam ad te, si veniam à te impetravero.*

SIMILITER CADENS, Græcè *HOMOEOPOTON*, est
cùm duæ, vel plures sententiæ, seu orationis membra,
similibus casibus vel inflexionibus efferuntur. *V. g.* *Quid
tam commune, quàm spiritus vivis, terra mortuis, mare flu-
ctuantibus, litus ejecit? Cic. Vel: Hanc ego non diligam? non
admirer? non omni ratione defendendum putem? Idem.*

SIMILITER DESINENS, Græcè **HOMOEOTELETON**, est cùm plures voces, vel sententiæ, vel orationis membra simili terminationis modo finiuntur. V.g. *Tam felix Imperator est, ut ei non modo cives assenserint, socij obtemperarint, hostes obedierint; sed etiam venti, tempestatesque obsecundarint.* Hæc figura in quibusvis orationis partibus, illa in solis verbis, aut nominibus fieri potest.

COMPAR, Græcè **ISOCOLON**, est cùm orationis membra constant pari ferè numero syllabarum. V.g. *Tam difficile bellum Pompejus extrema hyeme apparavit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit.* Cic.

CONTRAPOSITVM, vel **Contentio**, Græcè **ANTITHE-
TON**, seu **ANTITHESIS**, est cùm voces vocibus oppositæ in oratione ponuntur. V.g. *Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.* Cic.

COMMVTATIO, Græcè **EPANODOS**, vel **ANTIMETATHESIS**, aut **ANTIMETABOLE**, est cùm duæ sententiæ inter se discrepantes ita efferuntur, ut à priori posterior contraria proficiscatur. V.g. *Non ut edam vivo, sed ut vivam edo.* Cic. Vel: *Ita fiet è dominatu servitus, è servitute dominatus.*

- ¶ Curandum est Oratori, 1. Ne Verborum figura sint nimis frequentes. 2. Ne eadem sæpius inculcetur, 3. Ne potior Verborum, quàm Rerum cura adhibeatur. 4. Ut locis, temporibus, atque personis aptè cõgruant. 5. Ut in affectibus movendis parcè usurpentur: artificiosa quippe oratio, si se prodatur, derogat affectibus fidem.

CAP. VIII.

FIGURÆ SENTENTIARVM.

FIGURA SENTENTIARVM est Orationis exornatio, quæ non in Verbis, sed in Rebus ipsiis quamdam habet dignitatem, solita loquendi ratione maiorem.

INTERROGATIO, Græcè EROTEMA, & EROTESIS, est Figura, qua interrogat Orator, non ob simplicem sciscitandi causam, sed vel ob instandum, vel augendum, vel ob animi motus permovendos. V. g. *Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?* Cic.

RESPENSIO, Græcè ANTICRISIS, est qua vnum interroganti, aliud responderetur, quod utilius sit ad minuendum crimen, vel ad augendum. V. g. *An vapulavit?* Et innuens quidem: *An hominem occidit?* Latronem scilicet, & parricidam.

SUBIECTIO, Græcè ANTIPOPHORA, est cum Orator interrogat se ipsum, & respondet sibi; vel cum interrogans alium, non expectat eius responsum, sed aliud de suo addit. V. g. *An domus tibi deerat? at habebas: an pecunia? at abundabas: an arma? at non ita pridem ad te missa fuerant.* Vel: *Quis Verrem Praetorem appellat? magistratus aliquis? nemo: Senator? ne id quidem: Syracusanorum aliquis? minimè? quis igitur? Calius quaestor eius. O rem victriculam!* &c. Cic.

OCCUPATIO, Græcè PROLEPSIS, & PROCATALEPSIS est, qua ea quæ ab adversario, vel ab alio obijci possunt, prævenimus, & tacitis eius cogitationibus vitro respondemus. V. g. *Ne querere de animadversione parentis in filium: illa quippe non tam poena, quam prohibitio sceleris fuit.* Vel: *Siquis vestrum miratur, me enim hominem accusare; id quod facio probabit: nam, &c.*

CORRECTIO, Græcè EPANORTHOSIS, est quæ verbum, vel sententiam retractat, & corrigit, ut aliquid significantius reponat. V. g. *O stultitiam! stultitiamne dicam, an imbecilliam?* Vel: *Italiam ornare, quam domum suam maluit: quamquam Italia ornata, domus ipsa mihi videtur ornatio.* Cic.

DYBITATIO, Græcè APORIA, & DIAPORESIS, est

cum haremus, & unde incipiendum, ubi desinendum, quid potissimum dicendum, vel agendum sit, ambigimus. V.g. *Quid primum querar? aut unde potissimum exordiar? aut quod, aut à quibus auxilium petam? Deorumne immortalium? Populine Romani? Vestramne, Iudices, fidem imploram?* Cic.

COMMUNICATIO, Græcè *ANACÆNOSIS*, est cum causæ nostræ confidentes, aut ipsos adversarios consulimus, aut cum Iudicibus quid faciendum sit, factumve oportuerit, deliberamus. V.g. *Tu, qui alterum accusas, si assis eius loco, quid fecisses aliud? Vos etiam, Iudices, nonne taliter re, ac tempore id ipsum egissetis, quod damnare modo velle videmini?*

PROSOPOPOEIA est, cum aliquem loqui fingimus, ejusque vicem, vel personam agimus. V.g. *Videre mihi videor patrem ipsius cum eo ita colloquentem: Quid agis, fili? Esse impetum iuvenilis ætatis; noli à majorum virtute deflectere, &c.* Hoc genere induci loquentes possunt vel ipsi mortui, quasi sursum evocati; vel absentes, tanquam essent præsentibus; vel res fictæ, & corporis aut etiam rationis expertes: ut *Fama, Virtus, Voluptas, Angelus, C. Caesar, &c.* Cum autem unam, vel plures personas simul, mutuoque colloquentes inducimus, *Sermocinatio* est, si-
ve *Dialogismus*.

APOSTROPHE, est cum vel à Iudice, vel ab Auditoribus, quos alloquimur, sermonem convertimus ad quæpiam, siue Deum, vel hominem, aut brutum; vivum, aut mortuum; absentem, vel præsentem, aut etiam ad res inanimas, quas uti personas quasdam compellamus. V.g. *O Dij Immortales! vos enim hac audire cupio, &c. Veli Te nunc, Scipio, te, inquam, lætissimum adolescentem appello. Veli Testor ego vos, urbis huius Divi Præsides. Veli: Quid moliebaris, improbe? &c. Veli: O Leges Porcio, itane contemptæ iacetis!* &c.

HYPOTIPOSIS, seu *Descriptio*, est cùm res quæpiam sic verbis exprimitur, vt cerni potius, & coràm geri, quàm vel legi, vel audiri videatur. V. g. *Ipsè inflammatus scelere, ac furore in forum venit, genæ ignescebant, ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emicabat.*

ETHOPOEIA est, cùm personæ alicujus mores exhibemus, vel sermonem imitamur. V. g. *O Dii boni, L. Calpurnius Piso quàm teter incedebat! quàm truculentus! quàm terribilis aspectu! unum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperij veteris, imaginem antiquitatis, columnen Reipublicæ diceret intueri.* Cic. Vel: *Me quidem, Judices, exanimant hæ voces Milonis, quibus intersum quotidie: Valeant, inquit, valeant cives mei: sint incolæ, sint florentes, sint beati: siet hæc urbs præclara, mihiq; patria charissima, quoquomodo merita de me erit. Si mihi Rep. bona frui non licuerit, at carebo mala, &c.* Idem.

Cùm autem personam ita effingimus, vt non corporis modò lineamenta, sed animi quoque indolem, quasi sub aspectum ponimus; **Characterissimus**, vel etiam **Iconismus** appellatur.

EMPHASIS est figura, qua Orator plus significat, quàm dicit. V. g. *Audite, Judices, quàm valde egue- rim: fratrem rogavi.* Vel: *Matho lætica ipse plena uhebatur.* Intelligis fuisse crassissimum, qui læticam totam implebat.

SYSTENTATIO, Græcè **PARADOXON**, est qua diù suspendimus auditorum animos, alia & alia recenses, & rejicientes, donec tandem aliquid inexpectatum, quo quasi animo conditum servabamus, subjungimus, siue risu dignū, siue admiratione. V. g. *Quid deinde? quid censes? furtum fecisse, aut prædam aliquam? inimici domum evertisse? expectate facinus quàm vultus improbum;*

vincam tamen expectationem omnium. Urbem (proh scelus!) totam incendit, ut privatam ulcisceretur injuriam.

EXPOLITIO, sive Commoratio, Græcè EXERGASIA, est cum eadem sententia variè versatur, effertur, & expolitur, quò efficacior, gratior, clarior auribus subjiciatur. V. g. *Tam eram rudis? tam ignarus rerum? tam expertus consilij, aut ingenij? nihil audieram? nihil videram? nihil ipse legendo, quaerendoque cognoveram? Nesciebam, &c. Cic.*

INTERPRETATIO, Græcè EPEXEGESIS, est cum dictum, aut factum alicuius, juxta sententiam & mentem nostram exponimus. V. g. *Superbum est, dicere Prætorum in provincia homini honesto: Vende mihi vasa calata. Hoc est enim dicere: Non es dignus tu, qui habeas quæ tam beneficia sunt: mea dignitatis ista sunt. Tu dignior, Verres, quàm Cælidius? &c. Cic.*

AVXESIS, sive INCREMENTVM, est, cum in sententiâ aliquâ, ea, quæ sequuntur, majus aliud addūt ad ea, quæ præcesserunt. V. g. *Facinus est vinciri civem Romanum; scelus verberari; propè parricidium necari; quid dicam, in crucem tollere? Verbo satis digno tam nefaria res explicari nullo modo potest. Cic.*

PRAETERMISSIO, seu Præteritio, & Reticentia, Græcè PARALEPSIS, est cum id maximè dicimus, quod nos aut præterire, aut nescire, aut dicere nolle fingimus. V. g. *Nihil de Verris luxuria loquor, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine; tantum de questu, & lucro dicam. Cic.* Quòd si recensitis argumentis, oburgamus nòsmet, quòd multa nimis congeramus, vel auferre nimis agamus cum imbecilli adversario, *Panitentia* dicitur.

DIGRESSIO, Græcè PARECBASIS, est cum laudis, vel vituperationis ergò à proposito declinamus, quò (illud
possit

postmodum resumendo) inde planius, & confirmatius appareat. V. g. *Cic. 2. Verrina*, ad Latonam, Delumque digreditur, huiusque Religionem exaggerat, quò acerbius postea in Verris amentiam invehatur, fanum illud depopulari audentis.

LICENTIA, Græcè *PARRHESIA*, est cùm Orator ea, quæ gravia dictu sunt, aut periculosa, magnâ libertate dicturum se profitetur. V. g. *Vide quàm non formidem: quantum potero voce contendam, ut hoc Populus Rom. exaudiat. Suscepto bello, Cæsar; gesto etiam magna ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo, ac voluntate, ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. Cic. Sin verò, cùm aliquid necessarium dictu, & insuave audientibus, aut odiosum nobis, dicturi sumus, id ipsum præmunimus; Præmunio est.*

CONCESSIO, Græcè *SYNCHORESIS*, est cùm aliquid, etiam iniquum, videmur pati, & adversario concedere causæ fiduciâ: quòd nimirum vel eâ etiam parte concessâ, nos superiores fore confidamus. V. g. *Sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium vitiorumque Princeps; at est bonus Imperator, at felix, & ad dubia Reip. tempora reservandus. Cic.*

IRONIA, sive *ILLUSIO*, est cùm ea, quæ dicimus, accipi & sentiri volumus, cōtrâ ac dicimus. V. g. *Cic. 6. in Verrem hominem crudelissimum. Virgis Verres cadoret sine causa socium Populi Rom. atque amicum? Non usque eo est improbus; non omnia in eo uno sunt vitia: nunquam fuit crudelis, leniter hominem clementerque accepit, &c.* Differt ab Ironia, quàm Tropum esse diximus, quòd Tropus ille brevior sit, & apertior.

DISTRIBUTIO, Græcè *MERISMOS*, est cùm id, quod summam dici poterat, in partes suas fusè distribui-
mus, quarum unicuique aliquando ratio deinde sua

subjungitur. V. g. *Quis tota Italia veneficus? quis latro? quis parricida? quis adulter? qua mulier infamis? quis perditus inveniri potest, qui se cum Catilina non familiarissimè vixisse fateatur?* Cic. Vel: *Habet puer ille excusationem, vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis. Si voluit accusare, pietati tribuo: si iussus est; necessitati: si speravit aliquid; pueritie.* Idem.

PERMISSIO, Græcè EPITROPE, est cùm litis bonitate freri, quædam (quibus nitimur præsertim) Judicibus, vel adversarijs æstimanda, ponderandaque permittimus, & statuendi facultatem largimur. V. g. *Sed ego iam, Iudices, summum, ac legitimum meæ causæ jus omitto: vobis, quod æquissimam videatur, ut constitutis permitto: non enim vereor, quin, etiamsi novum sit vobis instituendum, libenter id, quod postulo, propter utilitatem communis consuetudinis sequamini.*

APOSTROPHESIS, seu INTERRUPTIO, est cū per loquutionis interruptionē affectus iræ, vel sollicitudinis ostenditur. V. g. *Tu istud nunc audes dicere; qui nuper alienæ domus: non ausim dicere, ne, cū te digna dixerō, me indignum quidpiam dixisse videar.* Cic. Vel: *Quos ego: sed metos præstat componere fluctus.* Virgil.

DEPRECATIO, seu Obsecratio, vel Obtestatio, Græcè DEESIS; est cū opem, vel testimonium Dei, vel hominis vehementer imploramus. V. g. *Hoc nos primum metu, C. Caesar, per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera; ne residere in te ullam partem iracundiæ suspicemur.* Cic.

OPTATIO, Græcè EUCHE, est desiderij cuiuspiam efficax significatio. V. g. *Vtinam virorum fortium tantarū copiam haberemus, ut hac deliberatio vobis difficilis esset.* Cic.

COMMINATIO, Græcè APILE, est, cū aliquem per fu-

futuri mali prædictionem admonemus. V. g. *Erit, erit illud tempus, cum tu & amicissimi benevolentiam, & fortissimi viri magnitudinem animi desideres* Cic.

EXECRATIO, seu Imprecatio, Græcè *KATARA*, est, cum malè alicui precamur. V. g. *Dij te perdant, fugitive; ita non modo nequam, & improbus; sed & fatuus, & amens es*; Cic.

EPIPHONEMA, seu *ACCLAMATIO*, est cum rei narratæ, seu probatæ, velut pro coronide subicitur Sététia gravis aliqua ex superius dictis expressa. V. g. *Virgil. 1. Æneid. postquam retulit labores, & pericula, quæ terrâ, marique, ob iram Junonis, Æneas pertulerat; ita concludit: Tanta molis erat Romanam condere gentem; quasi diceret: Usque adeò difficile fuit Romam condere. Vel: Magna non sine magno sunt labore.*

EXCLAMATIO, Græcè *ECPHONESIS*, est cum vehementis signum doloris, lætitiæ, vel alterius animi motus edimus, per hominis aut rei cuiuspiam compellationem, qua rei magnitudo effertur. V. g. *O tempora! ò mores! juvenum studia in deterius desluunt quotidie, & nemo est in tanta Reipublicæ infirmitate, qui medicinam adhibeat.*

TRANSITIO, Græcè *METABASIS*, est quidam veluti figurarum nexus, per quem ab unâ Orationis parte ad aliam transimus. V. g. *Sed nimis multa de nugis, ad majora veniamus.* Cic. Vel: *Quid his immoror? ad id, quod est huius cause caput, festinat oratio.* Vel. *Hæc vetera; illud verò recens, Casarem meo consilio interfectum.* Cic. Vel: *Fam verò, quis non videt, &c.* Vel: *Quò nos abripuit dolor? ad rem redeamus, &c.*

¶ Sunt & illa jucunda, quæ simplicem, & minùs præparatam ostendunt orationem, & minùs suspectâ faciunt. Cum nos dicti alicujus poenitere fingimus. V. g.

Sed quid ego ita gravem personam introduxi? 2. Cum quaerimus quid ulterius dicamus. V.g. Quid reliquum est? nunc quid omisi? 3. Cum aliqua veluti ignorare comminiscimur V.g. Quis eius sceleris artifex fuit? invenire profecto mihi difficile est: saepe de illo diligenter quaesivi. 4. Cum deponimus aliqua apud memoriam Auditorum, & post aliquod orationis intervallum eadem reposcimus.

CAP. IX.

DE VENUSTA PARTIVM ORATIONIS
Collocatione, & structura.

§. I.

VERBORVM ORDO.

1. **P**erfecta Oratio plerumque ex casu recto, verbo, & casu obliquo componi solet. E quibus ut plurimum obliquum in principio, rectum in medio, verbum in fine collocabis. Ergo Grammaticus hoc ordine diceret: *Cesar occupavit Civitatem munitissimam hostium.* Orator autem hoc fermè ordine disponet: *Munitissimam hostium Civitatem Caesar occupavit.*

2. Sensum verbo potissimum claudes, ut in exemplo nuper adducto vides: quod si asperum erit, adjectivo polysyllabo canorè finietur. V.g. *Nemo illorum mihi inimicus fuit voluntarius.* Cic.

3. Si obliquus sit nominis negativi, eleganter in calce ponitur. V.g. *Cesare fortunatiorem vidi neminem.*

4. Dativus verbo proximè præcedat. V.g. *Quartam regni partem Caesar Dejotaro concessit:* vel etiam recto. V.g. *Dejotaro Caesar concessit.*

5. Adjectivum substantivo præeat. V.g. *Incredibilis patientia.* † *Magnis periculis.* Nisi comparativum fuerit. V.g. *In causis gravioribus:* vel superlativum. V.g. *Conspectus vester jucundissimus.*

6. Adverbium dictioni præcedat, quam determinat. V.g. *Strenuè fortis*. † *Ardentissimè diligebat*.

7. Genitivus substantivum, à quo regitur, antecedit. V.g. *Honoris fastigium*. † *Illius morte*. † *Literarum ornamentum*.

8. Si quod nomen adjectivum insigne habueris, id cum adverbio quidem elegantius postpones. V.g. *Tullius Orator singularis*. Elegantius sic: *Tullius Orator*, & *quidem singularis*. Idem de adverbio dicendum. V.g. *Filium diligebat*, & *quidem ardentissimè*.

9. Nominibus proprijs siquid ad laudem, aut vituperationem addideris; id sæpius antepones. V.g. *Carthaginis everfor Scipio*. † *Reip. hostis Catilina*.

10. Ablativus, qui vulgò *Absolutus* dicitur, aut ante verbum, aut statim initio orationis collocabitur. V.g. *Stulti, obversante memoria, torquentur*. Vel; *Rege Philippo, pax floret*.

11. Adiectivum à substantivo positione venustè sejungitur, interjectis alijs. V.g. *Magna Caesaris equanimitas*. † *Ingentem hostibus terrorem incussit*. † *Multum profectò laborem assumpsisti*. † *Hostes suæ quidem majestati rebelles*. † *Quam ob causam*. † *Multis de Rebus* [non autem *Rebus de multis*.] *Illum autem diem*, &c.

12. Cognomen etiam à proprio nomine elegantè sejunges. V.g. *Marcum verò Cethegum*. † *Alexander ille Magnus*. Et præpositionem à suo casu. V.g. *Propter ingenij acumen*. † *Ad unius Dei gloriam*.

13. Vocandi casui aliquid initio periodi præponendum est. V.g. *Et si vereor, Iudices*. † *Quonam meo fato, P. C.* † *Novum crimen, C. Caesar*. † *Quanquam te, M. fili*, &c.

14. Superiores non proprio, sed dignitatis, aut observantiæ nomine compellabis. V. g. *O Rex*, ò *Magister*.

fier, Here, Pater, &c. cum suis epithetis. Inferiores verò, & etiam (cùm blandiris) æquales, in dō & tenellæ ætatis Superiores, suis proprijs nominibus, interdumque per voces, quas vocant *diminutivas*, compellabis. V.g. *Henri* *Foannes*, † *Mi Franciscce*, † *Petreole mi*, † *Meum corculum*, † *Mea animula*.

15. Nomen proprium, vel adjectivum, vel verbū, si polysyllaba sint, in periodi fronte non in venustè ponuntur V.g. *Themistoclem illum summum Athenis virum, dixisse aiunt*. Vel: *Ingratus est civis, qui, &c.* Vel: *Excitavit eos magnitudo, & varietas*.

16. Comparativum, initium & finem exornat. V.g. *Decentior equus, cuius adstricta sunt ilia, si idem velocior*. Quintil.

17. Vni substantivo duo epitheta, & vni epitheto duo substantiva pulchrè per *Tum*, vel *Et* geminatum junguntur. V.g. *Cæsar tum fortis, tum prudens, immensis & laboribus, & impendijs Remp. defendit*. Quod si clausulæ dispares sint; minor præcedat cum particula *Cùm*, & major sequatur cum particula *Tum*. V.g. *Regem venerari debemus, cùm propter eximiam eius prudentiam, tum ob singularem in Deum Religionem*.

18. Verbum infinitum finito venustè præmittes. V.g. *Mentiri nescio: † Adulari non est meum. † Comprehendi hominem insit*.

19. Præsentis temporis verbum, quàm præteriti, in historiâ, fabulâve narrandâ, elegantius effertur. V.g. *Ille suos familiares invitat; maturè veniant, discumbitur; fit sermo inter eos, & invitatio, ut Græco more biberetur, &c.* Cic.

20. Plures subinde infinitivi eleganter congeruntur, suppresso verbo, vnde regi possint. V.g. *Verres jubet Regis domesticos discedere, & candelabrum relinquere. Rex pri-*

non nihil metuere [supple poterat] *dies unus, alter, plures,*
[subaudi, elabuntur] non referri: [subintellige, videt] *Tum*
mittit Rex ad istum, si sibi videatur, ut reddat. Jubeat iste po-
sterius ad se reverti: mirum illi videri; [supple incipit] mit-
tit iterum. Non redditur, &c. Cic.

21. Eleganter etiam participia, & ejusdem tem-
 poris verba conglobantur. V. g. *Quid memorem illo bello,*
eversas ades, directum ararium, expilata templa, exinanitas
urbes, &c. Item: Quid non agebat? quid non moliebatur, ut id
honoris consequeretur? Ibat, redibat, circuibat, concursabat,
hos salutationibus fatigabat, Hos amplexibus, alios osculis,
nunquam cessabat, nunquam quiescebat.

22. Conjunctiones optimè periodos revinciunt,
 quarum istæ sunt vſitatiores. *At illud quidem. Ac mea*
quidem sententia. Neque verò. Jam verò. Sed etiam. Et si.
Quamobrem. Itaque. Ut enim. Quin etiam. Verùm ego. Verùm
enim verò. Num igitur. Enim verò, &c. Item hæc adverbia.
Nunquam. Me hercule. Primum. Deinde. Nunc autem, &c. Et
hæc pronomina. Quis enim. Quis autem. Quod quidem.
Quid quod. Hoc enim. Hoc profectò. Hæc autem omnia. Quibus
de causis. Illud sandè. Ego verò. Mihi tamen. Quæ cum ita
sint, &c.

Paucis denique. COLLOCATIO est verborum aptus Or-
do, atque Junctura, vel Connexio, qua Oratio redditur lenis,
coharens, & æquabiliter fluens.

Aptus autem Ordo verborum id exigit, 1. Ne minora
maioribus subjiciantur, sed semper crescat oratio. V. g.
Ne dicas sacrilegus, & fur; sed Fur, & sacrilegus; nisi cum
oratio minuitur. 2. Est & ordo naturalis servandus.
V. g. Potius dices diem, ac noctem; Ortum, & occasum; Vi-
rum, & mulierem, quàm contrà. 3. Ne, ordine permuta-
to, fiant supervacanea. V. g. Fratres gemini, non Ge-
mini fratres.

VERBORUM IUNCTURA.

VT *fundura* concinna, & elegans sit, assequemur, si fugiatur 1. Creber concursus, & hiatus vocalium. V. g. *Vacca Aeneae amœnissime*. Vel: *Ego omni officio*. 2. Eiusdem literæ nimia assiduitas. V. g. *Rex Persarum Xerxes*. Vel: *Pontum pedibus pertransibit*. 3. Eiusdem dictionis nimia repetitio. V. g. *Cuius rationis ratio non extat, ei rationi ratio non est fidem habere*. 4. Nimis crebra homœoptota. V. g. *Veniunt plorant s, flentes, lachrymantes, obstantes*. 5. Verborum transpositio inconcinna. V. g. *Virgil*.

Treis Notus abreptas in saxa latentia torquet,

Saxa vocant Itali, medijs quæ in fluctibus, aras.

6. Collidentia nomina. V. g. *Res invisa visa sunt*. 7. Multa monosyllaba leviùs subsultantia. V. g. *Hac est lex, & jus, quod Rex vult, & facit*. 8. Multa dissyllaba. V. g. *Natus procax jure summo multas patri suo dabit pœnas*. 9. Amphibologia. V. g. *Antonium audiui percussisse Joannem*. 10. Concursus consonantium asperiorum, X.C.S.R. V. g. *Exercitus Xerxis*. † *Solus Sophista*. † *Rex Salomon*. † *Rex Xerxes*. † *Lac coctum*. † *Inter radios Solis*. 11. Longa Verborum continuatio, & nimis prolixa Periodus, quæ & auditorum aures, & orationis spiritum lædit.

CAP. X.

DE INCISIS, MEMBRIS, ET PERIODIS,
atque de Numero Periodico.

INCISVM, Græcè *COMMA*, est sensus non expleto numero conclusus, seu pars Membri. V. g. *Domus tibi deerat? at habebas: pecunia superabas? at egebas*. Vbi incisa sunt quatuor. In singulis etiam verbis incisa esse possunt. V. g. *Abijt, excessit, erupit, evasit*. Dicimus ergo *Incisum*, cum frequentia Incisa usurpamus. V. g. *Tenetur*

tur literæ, signa, testimonia, denique uniuscuiusque confessio.

MEMBRUM, Græcè COLON, est pars Periodi numeris conclusa, perfectamque sententiam definiens, non tamen ita absolutam, ut Auditor acquiescat, nec expectet subsequencia. *Membratim* ergo dicimus, cum Periodus plurimis Membris constat. V. g. 1. *Antequam de Republica dicam ea*, 2. *quæ dicenda hoc tempore arbitror*: 3. *exponam vobis breviter consilium profectionis, ac reversionis meæ.* En hic tria sunt Membra. Membri autem magnitudo Versui Hexametro fermè æqualis esse debet.

PERIODVS, seu *Circumscriptio*, est apta continuatio verborum, in qua à principio sic suspensa fertur oratio, ut in ipso tantum fine perfectissimo sensu conquiescat. Dicimus autem *Periodicè*, cum crebras, & iustas, ac numerosè sonantes Periodos adhibemus.

Periodus dividitur in varias species.

SIMPLEX dicitur, quæ pluribus duntaxat Incisis constat. V. g. *Animadverti, Iudices, omnem accusatoris orationem, in duas divisam esse partes.* Cic.

COMPOSITA est, quæ fit ex nexu duorum, vel plurium Membrorum.

BIMEMBRIS igitur hæc est, & eius prima pars dicitur PROTASIS, secunda pars APODOSIS appellatur. 1. *Quemadmodum Gubernatores optimi, vim tempestatis*: 2. *sic sapientissimi viri, fortunæ impetum per seipè superare non possunt.* Cic.

TRIMEMBRIS autem hæc est. 1. *Si veritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur*: 2. *necesse est istum, qui amicum, socium, affinem, fama & fortunis spoliare conatus est*, 3. *vanum se, & perfidiosum, & impium esse fateatur.*

Hæc verò QUADRIMEMBRIS est, & omnium perfectissima.

Ætissima, cuius partes ita in se se recurrunt, ut quæ vltimæ duabus primis ex æquo respondeant; & à quacunque incipias, suum semper sensum Periodus, suam venustatem, integritatemque retineat, quæ ideo & *QUADRATA*, & *ROTVNDA* appellari consuevit. 1. *Si quantum in agris, locisque desertis audacia potest*; 2. *tantum in foro, atque in iudicijs impudentia valeret*; 3. *non minus in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Ebutij impudentia*; 4. *quantum in vi facienda cessit audacie*. Cic.

¶ Curandum etiam est ut Periodus *NUMEROSA* sit, sive *jucundè sonans*. Numerus autem conciliatur. 1. Si aptæ Collocationis verborum ratio habeatur. 2. Si pedes observentur, quibus incipienda, continuanda, & finienda sit Periodus.

Initium periodi decent *Dactylus*, *Peon* 1. & 4. *Anapestus*, *Creticus*, *Dochimus*, *Spondeus*, tum singuli, tum permixti.

In mediâ periodo omnes debent esse permixti, & quasi confusi pedes. Videndum tamen, ne aut breves, aut longæ syllabæ nimium frequententur; sed aliæ alijs aptè temperentur, ac misceantur.

Finem periodi, qui maximè numerosus esse debet, egregiè claudunt *Iambus*, & *Dispondeus*; vel *Creticus*, & *Dichoreus*; vel *Dochimus*; vel *Geminus Creticus*; vel *Tri-Spondeus*; vel *Dactylus*, & *Molossus*; vel *Chorus*, & *Dispondeus*, &c. Aptè denique finitur quoties gravioribus, longioribusque verbis concluditur.

Veruntamen, cave 1. Ne ita numerositatem adfectes, ut artificium se se prodatur. 2. Ne sæpè idem initium, vel finem periodorum inculces. 3. Ne inanibus verbis, sensum nihil juvantibus, orationem oppleas. 4. Ne ij pedes continuentur, ex quibus triti, vulgati que versus efficiantur. 5. Ne sesquipedalia verba coarcesces. V.g.

Constantinopolitani cum innumerabilibus Cycizenorum praesidijs fortissimè belligerabantur. 6. Ne verba turgida, & inflata ponantur. V. g. Perf. Satyr. I.

Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis.

CAP. XI.

QVA RATIONE PERIODVS IMPLEATUR?
Seu, De Verborum Amplificatione.

PERIODUS impleri, seu amplificari potest

1. Per DEFINITIONEM. V. g. in Miloniana Cicero cum dicere potuisset, *Vidimus Curiam incendi*: verbum illud, *Curiam*, ita definit, & amplificat. *Vidimus Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sed ab universo Populo Rom. concessam uni ordini, inflammari, exsindi, funestari.*

2. Per ENUMERATIONEM partium. V. g. Cum esset satis dicere, *Omnes lugent Clodium*: Cicero tamen, partibus enumeratis, ita exornat. *P. Clodij mortem aequo animo nemo ferre potest, luget Senatus, mæret equester ordo, tota Civitas confecta senio est, squalent municipia, affliguntur colonie, agri denique ipsi tam beneficium, tam salutarem, tam mansuetum civem desiderant.*

3. Per EXPOLITIONEM, seu COMMORATIONEM. V. g. Cum dixisse sufficeret, *Vos soli ignoratis*: idem à Tullio alijs verbis ejusdem significationis ita repetitur. *An verò, Judices, vos soli ignoratis? vos hospites in hac urbe versamini? vestra peregrinantur aures, neque in hoc pervagato sermone civitatis versantur?*

4. Per SYNONYMORVM congeriem. V. g. Tritus ille versus: *Donec eris faelix, multos numerabis amicos*; sic per synonyma extendi potest: *Dum magnam vim auri,*

argentique possederis: quandiu tibi fortuna arriserit: quandiu gloria circumflues: dum omnia tibi prosperè successerint: Tandiu plurimorum animos, amorem, voluntatem, benevolentiam, inuenies tibi esse de uinctissima: innumeri in tuam familiaritatem intrare cupient, in tuam necessitudinemque venire: multorum amicitiam consequeris, benevolentiam colliges, inibis, demereberis, contrahes, tibi queres, conciliabis, &c. Multa congesi, ut ueritas appareat; sed cum aliquid est componendum, refecanda sunt inutilia, & adhibendus figurarum ornatus.

5. Per EPITHETA. V.g. Hæc sententia: Mansuetudinem, clementiam, modum, & sapientiam præterire non possum, à Cicerone in Marcelliana sic epithetis exornatur: Tantam enim mansuetudinem, tam inusitatam, inauditamque clementiam, tantum in summa potestate rerum omnium modum, tam denique incredibilem sapientiam, ac penè diuinam, tacitus nullo modo præterire possum.

6. Per ADVERBIA oportunè verbis addita. V.g. Hanc sententiam, Ego te declamantem audiens admiratus sum: sic multò dices Elegantiùs: Ego te aptè, distinctè, & ornatè declamantem, diligenter audiens, mirum in modum admiratus sum.

7. Per AUXESIM. V.g. Huius sententiæ vis, Sceleratissimum hominem in iudicium adducimus, planius à Tullio, & vehementiùs per Auxesim exprimitur: Non enim furem, sed raptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitia; non sacrilegum, sed hostem sacrorum, Religionumque; non sicarium, sed crudelissimum carnificem civium, sociorumque, in vestrum iudicium adducimus.

8. Per ADIUNCTA, siue Circumstantias, quæ isto carmine continentur:

Quis? Quid? Vbi? Quoties? Per quæ? Cur? Quomodo? Quando?

Quis? significat Personam, cuius adjuncta sunt vel à

Natura, vel à *Fortuna*. *A* natura, vel sunt animi, vel corporis bona. *Animi bona* sunt Virtutes, & Scientiæ. *Mala* vero *animi* sunt Vitia, & Ignorantia. *Corporis bona* sunt, Proceritas, Forma, Dignitas in viris, Venustas in foeminis, Velocitas, Pulchritudo, Vires, Valetudo, Robur, & Sexus. *Corporis mala* sunt, Parvitas nimia, Proceritas enormis, Deformitas, Infirmitas, Tarditas, Mutillatio, Claudicatio, &c. *Fortunæ bona* sunt Natio, Patria, Genus, Opes Honores, &c.

Quid? denotat *Rem* factam, dictam, vel cogitatam: seu Opus, quod fit, fiet, vel factum est.

Ubi? designat *Locum*, in quo res est, fuit, vel erit, fit, fiet, aut facta est.

Quoties? continet vices, frequentiam aut infrequentiam, repetitionem aut cessationem dicti vel facti.

Per quæ? *Auxilia* complectitur, *Præsidia*, vires, causas adjuvantes; corporis & fortunæ bona, servos, gladium, &c.

Cur? exprimit *Causam*, maximè efficientem, aut finalem facti, vel dicti.

Quomodo? indicat *Modum*, quo res facta est, aut fiet, aut facienda est: vt, si mortis, vel pœnæ modus referatur.

Quando? refert *Tempus*, quo quidpiam fit, fiet, vel factum est. In hoc genere sunt tempora pacis, belli, induciarum; anni partes: dies serenus, pluvius, nox, vespër, manè, meridies.

Exemplo sit hoc verbum *STVDEO*, quod etsi solitarium, adiunctorum beneficio, in Periodum longissimam dilatari posse videbis, ad hunc, vel similem modum:

[Quis.] *Ego quidem, etsi floridiores pueritiæ annos per imprudentiam ineptè contriverim; ad meliorem denique fructum*

gem aliquando receptus: [Quid] rei Grammaticæ, Poëticæ, Eloquentiæ, & politiori Literarum Humaniorum cultui animum appello [Quomodo] ea mentis cura, & meditatione, ut, acerbitate, quam ista initio præ se ferunt, superata; [Quando] non totos duntaxat dies literis impendam [Quoties] sed ad multam sapiens noctem invigilem [Cur] perbrevis sperans, ut in sapientiæ penetralia, quò laborum maorum cura contendit, admittar: [Quibus auxilijs] maximè cum Jesuitarum nactus sim libros doctissimos, docendique artem, tum captui facilem, tum etiam perhumanam; [Ubi] quæ me, ceterosque Sapientiæ candidatos, in Scholas suas Martenses, vel rudiorum politrices ingeniorum, exceperunt.

9. Per FIGURAS illustriores Sententiarum, & Verborum, quæ per Adjectionem fiunt; quas suo loco superius videre potes.

CAP. XII.

DE MEMORIA.

MEMORIA alia est Naturalis, id est, Quam unusquisque que sortitus est à Natura; cujus conservandæ, reparandæ, & augendæ remedia à Medicis petenda sunt.

Alia est Artificialis, id est Vis reminiscendi Artificio ingenioso comparata; & hoc Artificium est quarta Rhetoricæ pars. Constat autem Locis, & Imaginibus.

Loca sunt Sedes Imaginum; quæ quidem esse debent ordine immobilia, speciosa, illustria, visa, revisa, nota, benè distincta, parùm distantia, formâ dissimilia, & multâ varietate signata. V.g. *Æd's magnifica, Antrum, Vallis, Fluvius, Aer, Cælum, Planeta, Domus, Templum, Civitas, &c.*

IMAGØ VERØ est Forma quedam, vel simulacrum rei

enius volumus recordari. Ea est, vel Propria, vt *Petrus* pro *Petro*; seu *Imperator* pro *Imperatore*: vel Translata, vt *Leo* pro *forti*; *Lupus* pro *vorace*; *Lepus* pro *timido*; vel ficta, vt, si pro *Quambacundono* Japoniorum Imperatore, (quem neque vivum novi, neque pictum vidi) fingam *Bacchū* imperatoriā clamyde indutum, & me ipsum cum aureā coronā, *Qua Bacchum dono*. Si meminisse velim huius vocis *Suspiramus*; fingam *Pira*, quæ hinc *Sus*, inde *Mus* comedunt, &c.

Imagines sint pro re natâ diversæ, eæque vel egregiè pulchræ, vel nimis deformes, vel admodum ridiculæ, vel maximè insolitæ, imò & aliquid agentes, vt si *Lupus agnos devoret*, *Lepus cuniculos agat*: nam vſitata, & otioſa facilè è memoriâ labuntur. *Loci* igitur ſemper iſdem ſunt; *Imagines*, prout occasio & res feret, mutantur.

PRAXIS autem est, vt *Imagines Locis* committas, & cum repetenda fuerit memoria, incipias à principio *Loca* recensere, & quod cuique credideris, reposcas; idque per *Imagines* tibi fideliter reddetur.

Sed vtatur hac ope qui volet: mihi enim, cum diſſertiſſimis *Rhetoribus P. Michaële Radau*, & *Ger. Jo. Voſſio* præſentiora videntur auxilia, quæ ſequuntur.

1. Ut *Orationem* commendaturus memoriæ, poſt invocata Dei opem, ſemel totam prius legat, vt quaſi confuſam eius habeat notitiam; deinde per partes, ſervato earum ordine (neque nimis multa ſimul, neque nimis pauca, & quaſi minutè diſſecta) edifcat; nec facilè ſaltet ab vnâ parte, nondum plenè poſſeſſâ, in aliam.

2. Ut matutino potiùs, quàm alio tempore, edifcat: tamen perquàm vtile eſt pridie vſperſi prius quam

dormitum concedas, semel & iterum percurrere ea, quæ postridiè sunt ediscenda.

3. Proderit etiam in loco solitario ediscere; alioquin ea, quæ in sensus se foris ingerunt, memoriam impediunt, & distrahunt.

4. Curet intelligere ediscenda: quia intellecta facilius & fortius hærent.

5. Ex iisdem chartis, quibus composuit, ediscat; quia ad paginæ loca & partes, jam assuevit memoria: hinc scimus quo in chartæ angulo aliquid scriptum sit, atque adeò sedem verbi cuiusque quasi oculis tenemus. Turbaberis verò & confundêris, si in aliâ chartâ scribas, & ex aliâ ediscas: inter dicendum enim vtriusque chartæ imago occurrens, distrahet animum perorantis.

6. Si quid difficilius addiscitur, illi loco, ad marginem, aliquod signum, vel notam appones; cuius admonitu citius occurrat, & infigatur.

7. Declamando statim, & cum gestu discas: nam per reverberationem soni facilius discenda memoriæ imprimuntur: eumque sensum, quem iam infixeris, aliquoties tecum revolves; tum demum ulterius perges.

8. Sedandus est ab Affectibus (præsertim à Pudore, & Metu) animus: alacritas enim memorativa infringitur, si quis Affectibus inturbetur; à quibus conturbato sanguine & spiritu, species pariter perturbantur.

9. Maxima fabricandæ, & servandæ sibi Memoria Ars est, in dies illam exercere: quia ociosa, & sine usu, hebescet, & infidelis efficietur.

CAP. XIII.

DE PRONUNTIATIONE.

PRONUNTIATIO est *Vocis Corporisque apta, pro Rerum, Affectuumque varietate, conformatio*. PRONUNTIATIO autem à plerisque ACTIO dicitur; sed prius nomen ad *Vocis*, sequens ad *Gestus* moderationem refertur. Utriusque verò generale hoc præceptum sit: Ita temperari debere, ut *Gestus* voci, *Vox* rebus consentiat.

Universim nocent pronuntiationi. 1. Nimia vocis gracilitas, & exilitas, quæ contentione, & studio emendari potest. 2. Nimia oris (ut ita dicam) concavitas, ubi quasi in specu vox obscuratur, & tantum in recessu quodammodo auditur. 3. Nimius clamor, quò sæpè vox suffocatur, & interdum elisa quasi in glöcitatiõnem desinit. 4. Perpetua monotonia [h. e. totius orationis sub eodem sono pronuntiatio] quò nihil est ad audiendum tædiosius; nisi cum terror est Auditoribus incutiendus.

Singularum dictionum pronuntiationem vitiosam efficiunt. 1. Hæsitantia, qua difficillimè, & vix tandem oratio profertur. 2. Blæsitæ, qua quis in certâ aliquâ literâ exprimendâ deficit. 3. Decurtatio, qua extremæ literæ deglutiuntur. 4. Subrustica & agrestis literarum dilatio. 5. Asperitas, qua certa litera nimis duriter profertur; unde ortum trahunt *Fotacismus*, *Lambdacismus*, *Sigmatismus*, &c. 6. Accentuum, violatâ quantitatē syllabarum, corruptio.

In vocis ergo moderatione observabis, 1. Ut soni magnitudo, pro loci amplitudine, temperetur. 2. Ut singula cum morâ aliquâ proferantur; alioqui vix sermo præceptis intelligetur, neque numerus aures prætervolans delectabit. 3. Cui vox sit imbecillior, rariùs at-

tolat, sæpè deprimat, sæpiùs flectat. 4. Procuranda sunt Claritas, & Suavitas: nam illa efficit, vt non turbide, sed planè, & articulatè loquamur; hæc, vt lenem sonum firmè, & molliter, ad finem vsque, conseruemus.

LITERAS autem neque opprimas, neque nimis exprimas; non clamosè aut arroganter, non muliebriter, non tardissimè, non celerrimè; sed ita fluat oratio, vt incipias, respices, quiescas, & finias, vbi oportuerit.

In Exordijs (quæ abrupta non sint) priùs Orator se se colligat paullulum, & ad dicendum componat, quam verbis erumpat: deinde voce submissâ ac placidâ exordiat. Paullatim in Narratione insurgat, apertâ ac simplici voce; in Expositionem sedatâ. In Confirmatione varia sit, acris plerumque, totisq; viribus ac nervis intenta: In Argumentatione (nec levi, nec ironicâ) severior: In Peroratione excitatior, quasi partâ jam de hoste victoriâ.

Vocis insuper mutationes totidem sint, quot animorum. Res grandes cum maiestate dicantur, atroces concitatè, tristes flebiliter, mediocres temperatè. Suasio, & consolatio gravem vocem desiderant; laudatio magnificam, & sublimem; ira incitatum, crebroq; interruptam; miseratio flexibilem, ac tristè; metus demissam, & hæsitantem; voluptas teneram, & hilarem; verecundia contractam, prolopopœja fictam, reticentia concisam. Suam denique quisque Animi Affectus requirit vocem; aliam admiratio, aliam indignatio, aliam irrisio, &c. quas accuratè effingere oportebit.

GESTVS est *Motuum Corporis & Vultus apta moderatio*. Ergo, si quando sedendum Oratori (vt in Senatorijs Orationibus) sit, superior Corporis pars erigatur, inferiore immotâ; alias, & communius, stabit, & Sta-

tu recto ad populum verba faciet.

Capite uteretur recto; non obstipio, inque cervicem reflexo; non casanti, sive ad pectus demisso, dejectoque, neque supino, nec in latus quodlibet inclinato, nec (nisi in irâ) quassante, uti neque præduro aut rigido & immobili; sed ita interdum (citra audaciam) erecto, & manibus ac lateribus obsequente, ut annuat, renuat, & confirmet.

Vultus modò severus, modò indulgens, modò lenis, modò asper, modò tristis, modò hilaris, pro Affectuum varietate, mutetur.

In mœstitiâ *Frons* sit caperata, aut cōsulcata (h. e. cōtracta, aut corrugata) in hilaritate & clementiâ, exporrecta & diffusa, aut explicata; in severitate, contracta, aut adstricta; alias pudica sit, tranquilla, vel serena.

Supercilia mœstus contrahit; hilaris componit, ac remittit; severus ac gravis subducit, vel ad frontem tollit alterum altero ad mentum depressio; superbus & fastus plenus (uti & iratus) altius attollit.

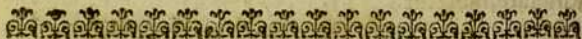
Oculi testes sunt animi: in cœlum sublatis, preces significant; ardentes, iram; aversi, odium, fastidium, negligentiam, pudorem; in terram defixi, admirationem, stuporem, & vehementissimam cogitantiam; aperti, favorem; nimis diducti, fatuitatem; clausi, odium; semiclausi, adulationem, & insidias; rigidi, stuporem, aut extasim; torpentes, segnitiam; *vagi & natantes*, corporis lasciviam atque libidinem.

Oratoris *Oculi* non in locum certum figantur; sed, prout res postulârit, intenti sint, aut remissi, superbi, hilares, torvi, mites, asperi, &c.

Nares, neque rugis contrahendæ, neque manibus contrectandæ, neque alio quopiam modo deformandæ.

Labra morderi, *lambi*, *torqueri*, *astringi*, *porrigi*, indecôrum est: vt & *Buccas* inflare; *Mentum* pectori adfigere; *Humeros* allevare, vel contrahere; *Brachia* gladiatorio more projicere; *Manus* suprà caput attollere, infra pectus demittere; palmas cum strepitu complodere; *Digitos* omnes diducere, vel in pugnum constringere.

Omnes denique *Corporis* motus eiusmodi sint, vt offensionem vitent.

INDEX

RERVM ET VERBORVM.

A.		Allegoria.	153.
A	Cclamatio. Pag.	Allocutio.	132.
	130. 165.	Amor.	60.
Accusator. Epist.	25. 139.	Amplificatio rerum	71.
Actio.	109.	verborum.	73. 120. 173.
Actionis virtutes.	87.	Anacænosis.	160.
Activa Chria.	4.	Anacæphaleosis.	120.
Adjuncta.	53. 174.	Animalis laus.	89.
Adjunctio.	157.	Animi & Corporis bo-	
Adolescentis laus.	87.	na.	86.
Adverbia.	174.	Antecedentia.	54.
Adversa.	53.	Anticrisis.	159.
Ædificij laus.	93.	Antimetathesis.	158.
Æmulatio.	68.	Antipophora.	159.
Affectio.	91.	Antitheton.	158.
Affectus.	60. &c.	Antonomasia.	152.
		Api-	

I. INDEX RERVM ET VERBORVM.

Apile.	164.	Biblia Sacra.	100.
Apobaterium.	133. 139.	Bimembris periodus.	171.
Apodosis.	171.	Bona fortunæ.	85.
Apologia.	140.	Corporis & animi.	86.
Aporia.	159.	Brachia.	182.
Aposiopesis.	164.	Buccæ.	182.
Apostrophe.	160.	C.	
Apotheosis.	138. 140.	Canonicum Jus.	109.
Appendices Juris Cano-		Caput.	181.
nici.	110.	Catachresis.	153.
Appositum.	153.	Causa.	54.
Arboris laus.	94.	Causarum genera.	48.
Architectura.	102.	Certa, quæ sint.	117.
Argumentum,	51.	Characterismus.	161.
quomodo eruatur è Lo-		Chirographum epist.	23.
cis.	56.	Chorographia.	14. 105.
Argumentatio	53. 117.	Chria. 4. Eius dilatatio. Ib.	
ejus species.	118.	Chronographia.	14. 105.
Arithmetica.	102.	Chronologia.	105.
Ars, quid?	47.	Chymica.	103.
Ars ad Eloquentiam.	50.	Ciceronis Loci commu-	
Articulus.	156.	nes.	73. &c.
Artis laus. 92. materia.	47.	Cinetica.	102.
Astrologia.	102.	Circumlocutio.	153.
Afyndeton.	156.	Circumstatiæ. 90. 98. 175.	
Attentionis concilia-		Circumscriptio.	171.
tio.	113.	Civile Jus.	110.
Audacia.	64.	Civilis narratio.	3.
Auxesis.	162. 173.	Civilis thesis.	15.
Auxilia Rhetoricæ.	49.	Civitatis laus.	93.
B.		Clementia.	66.
Benevolentia concilia-		Cognitionis virtutes.	87.
tio.	112.	Collocatio.	169.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Colon.	171.	Conglobatæ definitiones.	
Comma.	170.	71.	
Comminatio.	164.	Conjugata.	52.
Commistio.	157.	Consequentia.	54.
Commendatitia epistola.		Consilium.	91.
26. 140.		Consolatoria epistola.	28.
Commendatio.	140.	140.	
Commeratio.	162.	Consultatio.	140.
Communicatio.	160.	Contentio.	158.
Communium Locorū sup- pellex.	73. &c.	Contradicentia.	53.
Commutatio.	158.	Contrapositum.	158.
Compar.	158.	Contraria.	53.
Comparatio.	55.	Corporis , & animi bo- na.	68.
Comparatio progymna- stica. 11. quotuplex sit.		Corporis moderatio.	180.
Ibid. Quomodo dilate- tur.	12.	Corpus Juris Canonici.	109.
Composita periodus.	171.	Correctio.	159.
Concessio.	163.	Cosmographia.	14.
Cōciliatoria epist. 27. 140.		Creatio Doctoris.	129.
Concionatores.	101.	Vide Paronymphæa.	
Conclusio epistolæ.	20.	Critice.	104.
Confidentia.	64.	Cur? dilatādū. 92. 98. 175.	
Confirmatio epistolæ.	20.	D.	
Cōfirmatio oratoria. 116.		Decorum servandum.	13.
Confirmatio progymna- stica. 7. Eius dilatatio. 8.		Dedicatoria epistola.	29.
Confutatio oratoria. 120.		149.	
Congeries.	156.	Deelsis.	124.
Congeries definitionū. 71.		Defensio.	141.
Conglobatæ causæ, & ef- fecta.	72.	Definitio.	51. 173.
		Definitiones conglobatæ.	
		71.	
		Dehortatoria epistola.	29.
		Dei	
		141.	

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Dei laus.	84.	Docilitatis cōciliatio.	113.
Delectus verborum.	149.	Doctōris creatio.	129.
Deliberativum genus.	48.	vide Paranymphea.	
Eius inventio.	95.	Dolor.	62.
exordium.	115.	Drammatica narratio.	3.
Narratio.	116.	Dubitatio.	159.
Peroratio.	121.	Dubium exordium.	113.
Deprecatio.	164.	Duplex Ethopœja.	13.
Deprecatoria epistola.	30.	Duplex thesis.	15.
141.		E.	
Descriptio.	13. 161.	Ecclesiastica historia.	105.
Descriptio personæ, rei,		Ecphonesis.	165.
&c.	14.	Educatio.	90.
Desiderium.	61.	Effecta.	55.
Desperatio.	63.	Efficiens causa.	54.
Dialyton.	156.	Ellipsis.	157.
Diaporesis.	159.	Eloquutio.	49.
Didascalicum genus.	49.	Emphasis.	161.
Dicta.	91.	Enthymema.	119.
Difficultas.	97.	Enumeratio.	173.
Digit.	182.	Epanodos.	158.
Digressio.	162.	Epanorthosis.	159.
Dilemma.	120.	Epexegetis.	162.
Dispositio Rhet.	112.	Epibaterium.	134. 141.
Disputatoria epistola.	31.	Epicherema.	119.
141.		Epigraphica.	108.
Dissimilitudo.	53.	Epinicius.	126. 142.
Dissimilium amplificatio.		Epistolæ natura.	17. sty-
71.		lus. 18. genera. 17. spe-	
Dissolutio.	156.	cies. 25. paradigmata.	
Dissuasoria epistola.	31.	139.	
141.		Epiphonema.	165.
Distributio.	52. 163.	Epithalamium.	123.
Divitiæ.	85.	Ep-	

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Epithetum.	153.	Fama.	56.
Epitheta.	174.	Familia.	108.
Epitrope.	164.	Felicitas.	96.
Epizeuxis.	157.	Fictarum personar. ampli- fic.	72.
Erotema, & Erotesis.	159.	Figuræ.	154. 158.
Ethopœja.	12. 161.	Figuris affinia.	165.
Etymologia.	52.	Finalis causa.	54.
Eucharistica Oratio.	127.	Firmamentum.	117.
142.		Fluminis laus.	94.
Euche.	164.	Fœminæ principis laus.	88.
Eunomia.	109.	Formalis causa.	54.
Excessus.	154.	Fortitudo.	95.
Exclamatio.	165.	Fontis laus.	94.
Execratio.	165.	Forma.	52.
Exemplorum amplifica- tio.	72.	Formæ epistolarum.	25.
Exemplum.	119.	Formula salutandi.	21.
Exergasia.	162.	Valedicendi, &c.	22.
Exercitatio.	50.	Fortunæ bona.	85. 90.
Exordium. 20. 112. Eius species. 113. virtutes. 114. vitia. Ibid.		Frequentatio consequen- tium.	71.
Exornativum genus. 48. 121. 84. 114. 116. 120.		Frons.	131.
Explanatores SS. Bi- bliorum.	101.	Fuga.	61.
Expolitio.	162. 173.	Funebris Oratio. 135. 143.	
Externabona.	86.	G.	
F.		Gaudium.	62.
Fabula.	2. 3.	Genus.	52.
Facile.	97.	Genus exornativū. 48. 184.	
Facta.	91.	Genethliacum. 124. 143.	
Facti singularis laus. 90.		Gentium Jus.	110.
		Geographia. 14. 104. 105.	
		Geometria.	102.
		Gestus.	180.
		Gram.	

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Grammatica.	103.	Iconologica hist.	107.
Gratia.	69.	Idolopœja.	12.
H.		Illusio.	154. 163.
Habitus.	91.	Imagines memoriæ artifi-	
Heraldica.	107.	cialis.	176. &c.
Herbæ laus.	94.	Imitatio.	50.
Heterodoxorum insipien-		Imperâs epistola.	37. 143.
tia.	110.	Impetratoria epistola.	37.
Hypallage.	151.		143.
Hispanica hist.	106. 107.	Implendi Periodum ra-	
Hispanum Jus civile.	110.	tio.	173.
Historia.	104. &c.	Imprecatio.	165.
Historica narratio.	3.	Imus stylus.	148.
Homo.	108.	Inauguratio Principis.	
Homœoptoton.	157.		128. 143.
Homœoteleuton.	158.	Incisium.	170.
Honestum.	95. 96.	Incitatio.	144.
Honestum exordium.	113.	Incolumitas.	96.
Honores.	85.	Incrementum.	162.
Hortatoria epistola.	36.	Index locorum commu-	
	143.	nium 73. Epistolarū 25.	
Humaniores literæ.	103.	Index paradigmātū.	139.
Humeri.	182.	Indicativa epistola. Vide	
Humile exordium.	113.	narratoriam.	41.
Hydrographia.	14. 105.	Indignatio.	66.
Hyperbaton.	154.	Inductio.	119.
Hyperbole.	154.	Infinita Ethopœja.	13.
Hypothesis.	15. 48. 161.	Inscriptio à tergo episto-	
quomodo differat à The-		læ.	24.
si.	15.	Insinuatio.	113. 114.
I.		Insipientia heterodoxo-	
Iconismus.	161.	rum.	110.
Iconismus virtutis.	85.	Institi Loci.	31. &c.

In-

INDEX RERUM ET VERBORUM.
Institutio Magistratus.

130. 144.		K.	
Insula laus.	92.	Katara.	165.
Interpretatio.	162.	L.	
Interrogatio.	159.	Labra.	182.
Interruptio.	164.	Lacrymosa epistola.	39.
Invectiva epistola.	38. 144.	144.	
Inventio.	49. 50.	Lætitia.	63.
Inventio Generis Exor-		Lamentatio.	144.
nativi. 84. deliberativi.		Laudatoria epistola.	49.
95. Judicialis.	98.	144.	
Inversio.	153.	Laus progymnastica.	10.
Invidia.	67.	Eius extensio. Ibidem.	
112.	65.	Laus Oratoria.	84. &c.
Ironia.	154. 163.	Legatio.	135. 145.
Isochlon.	158.	Legislatio.	15.
Italica hist.	106.	quomodo dilateretur. Ibidem.	
J.		dem.	
Jocosa epistola.	39. 144.	Lex, quid.	15.
Oratio.	144.	Lexicographia.	103.
Jucundum.	97.	Licentia.	163.
Judicatio.	117.	Literæ Humaniores.	103.
Judiciale genus. 48. eius		severiores.	101.
species. 139. eius inven-		Literaria hist.	107.
tio. 98. eius exordium.		Literarum prolatio.	189.
115. narratio. 116. pe-		Loca memoriæ Artificia-	
roratio.	121.	lis.	176.
Junctura verborum in pe-		Loci Amplificationū.	71.
riodo.	170.	Loci insiti.	51. &c.
Jus Canonicum. 109. Ci-		Loci laus.	94.
vile.	110.	Loci notificatio.	22.
Jusjurandum.	56.	Loci Oratorij.	50. &c.
Justitia.	91.	Loci remoti.	51. 55.
		Lo	

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Locorum comuniũ sup- pellex. 73.&c.	Musica. 101.
Locorum vtilitas. 99. vsus 111.	Mutarum rerum amplifi- catio. 72.
Locus communis. 8.	N.
dilatandi fontes. 8.9.	Nares. 181.
Lustrica Oratio. 125. 145.	Narratio. 3. 115.
M.	Natura ad eloquentiam. 50.
Magistratũs institutio. 130. 144.	Natura personarum. 90.
Magna, quæ dicatur. 73.	Necessarium. 97.
Manfuetudo. 66.	Nobilitas. 88.
Manus. 182.	Nomen. 90.
Materia Artis. 47.	Notatio. 52.
Materia Rhetoricæ. 48.	Novatio verborum. 149.
Materialis causa. 54.	Numerus Oratorius. 172.
Matheſis. 102.	Nuncupatio. 132.
Mechanica. 102.	Nuptialis Oratio. 123. 146.
Medicina. 103.	O.
Medius stylus. 148.	Obsecratio. 164.
Memoria. 49. 176.	Obtestatio. 164.
Membrum periodi. 171.	Occupatio. 159.
Mentum. 182.	Oculi. 16.
Merismos. 153.	Odium. 60.
Metabasis. 165.	Oeconomia sapien- tiæ versæ. 99.
Metaphora. 150. 151.	Officium Rhetoricæ. 47.
Metonymia. 151.	Onomatopœja. 153.
Metus. 64.	Opinio. 51.
Misericordia. 66.	Oppositio contrarior. 71.
Mixta Chria. 4. Episto- la. 17. 145. Fabula. 2.	Optatio. 164.
Ethopœja. 12.	Optica. 101.
Montis laus. 94.	Oratio funebris. 133. 142.
	jocosa. 144. lustrica. 125.
	145. nuptialis. 123. 146.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

paranymphæa.	146.	Polymathia.	104.
Ordo epistolæ contē-		Præcisio.	157.
xendæ.	18.	Præjudicium.	55.
Ordo verbotum in pe-		Prætermisio.	162.
riodo.	166.	Praxis Stemmatum.	131.
P.		Principis inauguratio.	
Panegyricus.	121. 146.		128. 143.
Paradigmata orationū,		Laus.	88. &c.
& epistolarum.	139.	Privantia.	53.
Paradoxon.	161.	Probabilia, quæ sint.	118.
Paranymphæa Ora-		Prolepsis.	159.
tio.	146. 129.	Pronominatio.	152.
Paralepsis.	162.	Pronuntiatio.	172.
Parecbasis.	162.	Propempticum.	133. 147.
Paronomasia.	157.	Prosopographia.	14.
Parrhesia.	163.	Prosopopœja.	160.
Partes Rhetoricæ.	49.	Proslphonema.	132. 147.
Partium distributio.	52.	Prosthesis.	157.
Passiva Ethopœja.	12.	Protasis.	171.
Patres Ecclesiæ.	101.	Prudentia.	96.
Pedes in periodo, qui?	172.	Pudor.	68.
Periodus.	171.	Pugnantium amplifica-	
Periphrasis.	153.	tio.	71.
Permissio.	164.	Pulchritudo.	86.
Peroratio.	120.	Q.	
Per qua? dilatandum.	92.	Quadrata periodus.	171.
	98. 175.	R.	
Personæ laus.	85. &c.	Ratio.	117.
Petitio.	43. 127. 146.	Recapitulatio.	120.
Philologia.	104.	Refutatio.	6. 120.
Philosophia.	10.	Regionis laus.	92.
Plantæ laus.	94.	Regnorum hist.	106. 107.
Poëtica.	3. 104.	Relata.	53.
		Re-	

INDEX RERVM ET VERBORVM

Remoti loci.	55.	Spes.	13.
Responsio.	159.	Statica.	102.
Responsio epistolarū, à pag.		Status causarum.	116.
26. ad 45.			117.
Reticentia.	162.	Stemmatum praxis.	131.
Rhetorica. 104. eius na-			147.
tura, officium, finis, &		Strategetica.	103.
materia. 47. partes, & au-		Studeo, amplificatum.	195.
xilia. 49.		Stylus triplex.	148.
Robur.	86.	Subiectio.	159.
Romana hist.	106.	Supercilia.	181.
Rotunda periodus.	172.	Superlatio.	154.
S.		Sustentatio.	161.
Salutatio epistolæ.	18.	Syllogismus.	118.
Sanitas.	86.	Symbolica.	108.
Sapientia vniversæ Oeco-		Synchoresis.	163.
nomia.	99.	Synœciosis.	157.
Scientia.	86.	Synonyma.	173.
Scientia laus.	92.	T.	
Senis laus.	88.	Tabulæ.	56.
Sententia.	5. 6.	Temperantia.	96.
Sententiarum figuræ.	158.	Templi laus.	94.
Severiores literæ.	101.	Temporis laus.	Ibid.
Similiter cadens. 157. de-		Temporis notificatio.	22.
sinens. 158.		Testes.	56.
Similitudo.	52.	Theologi.	101.
Similium amplificatio.	72.	Thesis.	14. 48.
Synecdoche.	151.	Timor.	64.
Sorites.	119.	Topographia.	14. 105.
Species.	52.	Tormenta.	56.
Species epistolarum.	25.	Transgressio.	154.
Species Orationum.	121.	Transitio.	155.
128. 139.		Translata verba.	250.
		Tri-	

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Trimēbris periodus.	171.	Vitij vituperatio.	85.
Tristitia.	62.	Vitiosa exordia.	114.
Tropus.	150.	Vitiosa verba, quæ?	149.
V.		Vituperatio.	10. 45. 46.
Valedictio epistolæ.	22.	Vocis moderatio.	179.
Verborum amplificatio.		Vultus.	181.
173. delectus.	149.	U.	
do in periodo.	166.	Ubi? dilatandum.	91. 98.
Verecundia.	68.	175.	
Veterinaria.	103.	Urbis laus.	91.
Viri laus.	88.	Ufus figurarum.	158.
Virtus.	84. 86.	Ufus & utilitas Loco-	
Virtutes. 87. Exordij.	114.	rum.	99. 111.
narrationis.	115.	Utile.	96.

FINIS.

85.
14.
49.
46.
79.
81.
98.
91.
58.
Co-
11.
96.

OLIVAR
CONSTITUTION
REG

